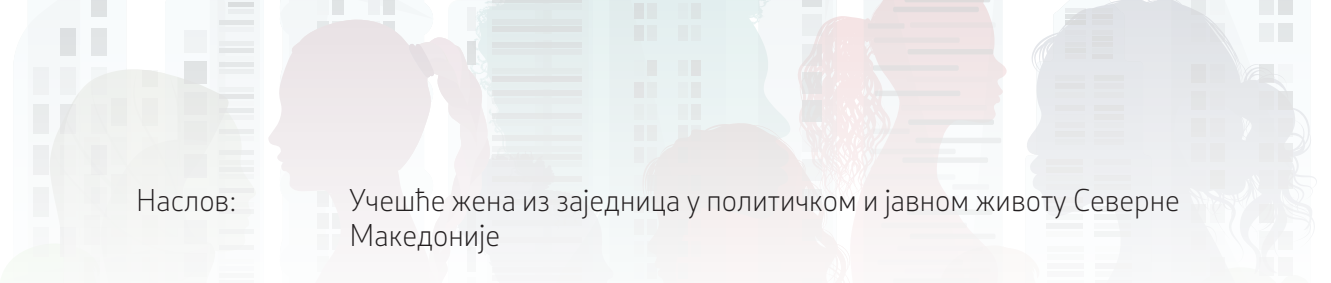

Учешће жена из заједница у политичком и јавном животу Северне Македоније

Учешће жена из заједница у политичком и јавном животу Северне Македоније

Наслов: Учешће жена из заједница у политичком и јавном животу Северне Македоније

Припремио: Институт за демократију „Социетас Цивилис“ – Скопље (ИДСЦС)
Александра Јовевска Ђорђевић
Вљора Речица

Издавач: Мисија ОЕБС-а у Скопљу

Превод: КОНСТАН ДООЕЛ Скопје

Графички дизајн: POLYESTERDAY

Новембар, 2024

Материјали у овој публикацији служе само као референца. Иако је ОЕБС посветио највећу пажњу у њеној припреми, он не преузима никакву одговорност за тачност и потпуност свих представљених информација, упутстава и савета нити за било какве штампарске грешке. Садржај ове публикације, ставови, мишљења, налази, тумачења и закључци изнесени у њој не одражавају нужно званичну политику или став ОЕБС-а. Из ових разлога, против ОЕБС-а се не могу постављати тврдње у вези са потенцијалним последицама поузданости информација или закључака садржаних у овој публикацији.

ISBN: 978-92-9271-413-0

 Organization for Security and
Co-operation in Europe
Mission to Skopje

САДРЖАЈ

I. Извршни сажетак	5
1. Секундарна истраживања: Резиме	5
2. Примарно истраживање: резиме	6
2.1. Политичко учешће – општи услов у погледу нивоа укључености, амбиција и мотивације	6
2.2. Перцепције жена из заједнице у политици – етничке и културне перцепције, перспективе и изазови	8
3. Препоруке	9
II. Методологија	11
III. Увод	15
IV. Секундарно истраживање: преглед политичке партиципације жена из мањинских заједница	16
1. Контекст	16
2. Нормативни и институционални механизми везани за родну равноправност у Северној Македонији	19
3. Учесће жена из заједница у политичком животу	25
V. Примарна истраживања	35
1. Политичко учешће – општи услов у погледу нивоа укључености, амбиција и мотивације	35
2. Перцепције жена из заједнице у политици – етничке и културне перцепције, перспективе и изазови	65
VI. Закључци	100
VII. Препоруке	104

Поносан сам што подржавам ову публикацију о учешћу жена из заједница у политичком и јавном животу у Северној Македонији, извештај који је осветлио препреке, доприносе и тежње жена које су, пречесто, недовољно заступљене у простору за доношење одлука. Ово истраживање је више од само прегледа података; то је сведочанство о храбрости и отпорности жена из заједница и наглашава потребу да се пронађу начини да се њихов глас чује и да њихово вођство напредује.

Налази овог извештаја су и отрежњујући и инспиративни. Упркос бројним изазовима са којима се суочавају, ове жене настављају да дају непроцењив допринос својим заједницама и шире. Међутим, они наилазе на препреке на скоро сваком кораку, од дискриминације и предрасуда до ограничених ресурса и структура подршке. Ова публикација врло јасно описује ове реалности и нуди мапу пута за њихово превазилажење. Подсећа нас да смислено учешће и представљање нису само идеали, већ суштински састојци сваког демократског и праведног друштва.

Жене из заједница заслужују једнаке могућности да учествују на политички и јавни живот и наша је дужност да радимо на стварању друштва у којем ове прилике постају правило, а не изузетак. Овај извештај је позив на акцију креаторима политике, цивилном друштву и самим заједницама да се уједине око визије инклузивног друштва које подстиче све жене да у потпуности учествују.

Ова публикација треба да послужи и као ресурс и као катализатор промена. Налази и препоруке изнети на овим страницама ће подстаћи акцију, помоћи у сарадњи и приближити нас свету у коме се слави различитост у лидерству и где су све жене оснажене да обликују нашу заједничку будућност.

Овим извештајем, Мисија ОЕБС-а у Скопљу потврђује своју посвећеност одбрани права жена из заједница. Посвећени смо томе да појачамо њихов глас и уклонимо препреке које им стоје на путу. Пут ка истинској правичности захтева сталан труд, а ми смо овде дугорочно, да радимо са нашим партнерима и заједницама на реализацији ове визије.

Амбасадор Килијан Вал,
Шеф Мисије ОЕБС-а у Скопљу

I. Извршни сажетак

Жене су у знатно неповољнијем политичком положају од мушкараца по свом политичком ангажману и утицају, како у богатим земљама, тако и у регионима у развоју. Жене из мањинских заједница се често суочавају са двоструком дискриминацијом на основу пола и етничке припадности.¹ Такав недостатак се слично примећује и код жена из невећинских заједница у Северној Македонији. Стога, ова студија има за циљ да изврши свеобухватно испитивање обима и околности политичког учешћа жена из невећинских заједница у Северној Македонији, наглашавајући вишеструке неједнакости са којима се суочавају жене из заједница у својим покушајима да се укључе у политички и јавни живот. Студија користи мешавину квантитативних и квалитативних метода истраживања, што подразумева примарно прикупљање података кроз теренско истраживање, које укључује 1002 испитаника и шест интервјуа, као и секундарну анализу података.

1. Секундарна истраживања: Резиме

Ограничено учешће жена у јавном животу је директна последица укореењених патријархалних норми и традиционалних родних улога и стереотипа. Постоји тенденција да мушкарци доминирају јавним животом, док се од жена првенствено очекује да обављају брижне улоге у кући и породици.² Иако је овај образац широко распрострањен у целој земљи, он је израженији код ромске и албанске заједнице него код већинске македонске заједнице.

1 УНИЦЕФ, „Промовисање права деце и жена мањина: Преглед политика и пракси УНИЦЕФ-а – Групе за права мањина“, 2010. Приступљено 11. децембра 2023. Доступно на: <https://www.refworld.org/pdfid/4d8ae7782.pdf>.

2 „2018 Јавна перцепција родне равноправности и насиља над женама на Западном Балкану и Турској“, UN Women | Европи и Централној Азији. Приступљено 11. децембра 2023. Доступно на: <https://eca.unwomen.org/en/digital-library/publications/2019/05/2018-public-perceptions-of-ge-and-vaw-in-the-western-balkans-and-turkey-0><https://eca.unwomen.org//digital-library/publications/2019/05/2018-public-perceptions-of-ge-and-vaw-in-the-western-balkans-and-turkey.>,”plainCitation”:”2018 Public Perceptions of Gender Equality and Violence Against Women in the Western Balkans and Turkey”, UN Women | Europe and Central Asia, accessed 9 December 2021, <https://eca.unwomen.org//digital-library/publications/2019/05/2018-public-perceptions-of-ge-and-vaw-in-the-western-balkans-and-turkey.>,”noteIndex”:56},”citationItems”:[{”id”:”UH-8qxhRd/f18xxxMj”,”uris”:[”http://zotero.org/users/3878557/items/UNF7GUHB”],”uri”:[”http://zotero.org/users/3878557/items/UNF7GUHB”],”itemData”:[{”id”:865,”type”:”webpage”,”abstract”:”The \”2018 Public Perceptions of Gender Equality and Violence against Women\” Infosheets provide insight of current and dominant attitudes and perceptions (and the factors that influence them.

Што се тиче законодавног оквира, Северна Македонија има релативно стабилан и обиман нормативни и институционални оквир који има за циљ промовисање родне равноправности. Значајан напредак остварен је након 2000. године, подстакнут различитим факторима, као што су: увођење квота за недовољно заступљен пол на кандидатским листама за посланике (2002) и одборнике у локалној самоуправи (2004); стицање статуса земље кандидата за чланство у ЕУ (2005); и усвајање Закона о једнаким могућностима жена и мушкараца (2006). Међутим, и даље постоје изазови у имплементацији и промоцији овог нормативног оквира.³

Примена обавезних квота како би се обезбедила заступљеност мање заступљеног пола на кандидатским листама политичких партија за посланичка места и одборничка места у локалној самоуправи довела је до повећања присуства жена у политици. Ипак, већину ових места заузимају Македонке, а одмах за њима и жене из албанске заједнице. Насупрот томе, жене из мањих заједница су у великој мери искључене из оваквих могућности, што постаје посебно видљиво када се процени заступљеност Ромкиња на местима одлучивања. Напротив, заступљеност жена у оним политичким улогама за које нису одређене квоте, као на пример у влади или на градоначелничким позицијама, знатно је мања или потпуно изостаје.

Међународни индикатори родне равнотеже указују на неравнотежу у заступљености жена и разлике у великом броју области у Северној Македонији. Глобални индекс родног јаза (ГИРЈ), који прати родне разлике у четири димензије, као што су: економско учешће и могућности; образовна постигнућа; здравље и опстанак; и политичко оснаживање, Северну Македонију сврстава на 73. место од 146 земаља, са родним јазом од 71,1%.⁴

2. Примарно истраживање: резиме

2.1. Политичко учешће – општи услов у погледу нивоа укључености, амбиција и мотивације

Политичко учешће жена из свих заједница је у великој мери еквивалентно гласању на изборима. Као резултат тога, 72% или више жена из свих заједница није директно укључено и немају личне амбиције да се баве политиком. Главни разлог њихове одлуке да се не баве политиком је незаинтересованост свих испитаника.

3 „Евалуација стања људских права и владавине права током председавања ОЕБС-ом“, Хелсиншки комитет за људска права, април 2023.

4 „Глобални извештај о месту рођења за 2023“, Светски економски форум (weforum.org). Приступљено 11. децембра 2023. Доступно на: <https://www.weforum.org/publications/global-gender-gap-report-2023/>.

Интервјуисане политичарке су изразиле разумевање у вези с тим и посебно нагласиле да је политика „прљав“ посао, посебно за политичарке. С друге стране, две главне мотивације за жене из свих различитих заједница које се баве или теже да се баве политиком су жеља да утичу и побољшају стање у друштву, као и потреба да утичу и побољшају ситуацију у својим заједница. Потреба за унапређењем друштва је такође примарни мотив интервјуисаних политичарки, док су потребу да унапреде своју заједницу посебно истакле интервјуисане политичарке из ромске заједнице.

Остваривање бирачког права на прошлим изборима било је најмање код Ромкиња, са излазношћу од 63%, у поређењу са осталим заједницама, где се излазност кретала између 73% и 95%. Лична политичка убеђења и доследне политичке вредности су једина основа по којој гласа већина жена из свих заједница, иако је овај проценат мањи код Албанки (47%). Неке од интервјуисаних политичарки описале су ниво слободе жена у изражавању својих политичких уверења као низак, посебно међу женама из мањих, затворенијих средина, без обзира на етничку припадност.

Укљученост у политичке партије је око 10% међу женама из свих заједница, осим Бошњакиња и Македонки (25% и 17%, респективно). Међутим, учешће жена у политичким партијама углавном је ограничено на чланство. Када се говори о томе како су интервјуисане политичарке ушле у политику, пет од шест је изјавило да их је лидер странке препознао, без претходног активног или значајнијег ангажмана у политичкој странци.

Отприлике половина или више жена из свих заједница жели да се њихови интереси узму у обзир приликом доношења политичке одлуке, а најмањи је проценат међу Ромкињама (44%). Штавише, Ромкиње и Влаинке указују на највећи степен незаинтересованости у овом погледу (54% и 52%, респективно). Процент жена које су изјавиле да нису заинтересоване да реагују ако је политичка одлука против њихових интереса највећи је међу Ромкињама (65%). Интервјуисани политичари су истакли важност упознавања жена са њиховим политичким правима и подстицања да се боре за своја права.

Жене сматрају да вештине и знање које поседују нису довољни да дођу до високих политичких позиција. Највише самопоуздања има најлокалније предложено место, општински одборник, где су жене из свих заједница подељене око тога да ли поседују потребна знања и вештине. Ромкиње су изузетак; само 6% верује да испуњава услове за ову политичку позицију. Ова неизвесност расте што је политичка позиција предложена у анкети већа; стога се Ромкиње и Влаинкиње осећају неквалификованим за улоге као што су премијерка или председница државе. А интервјуисани политичари сматрају да женама недостаје поверење у своје способности и знање, јер их наша културна средина учи понизности и не подстиче њихове амбиције.

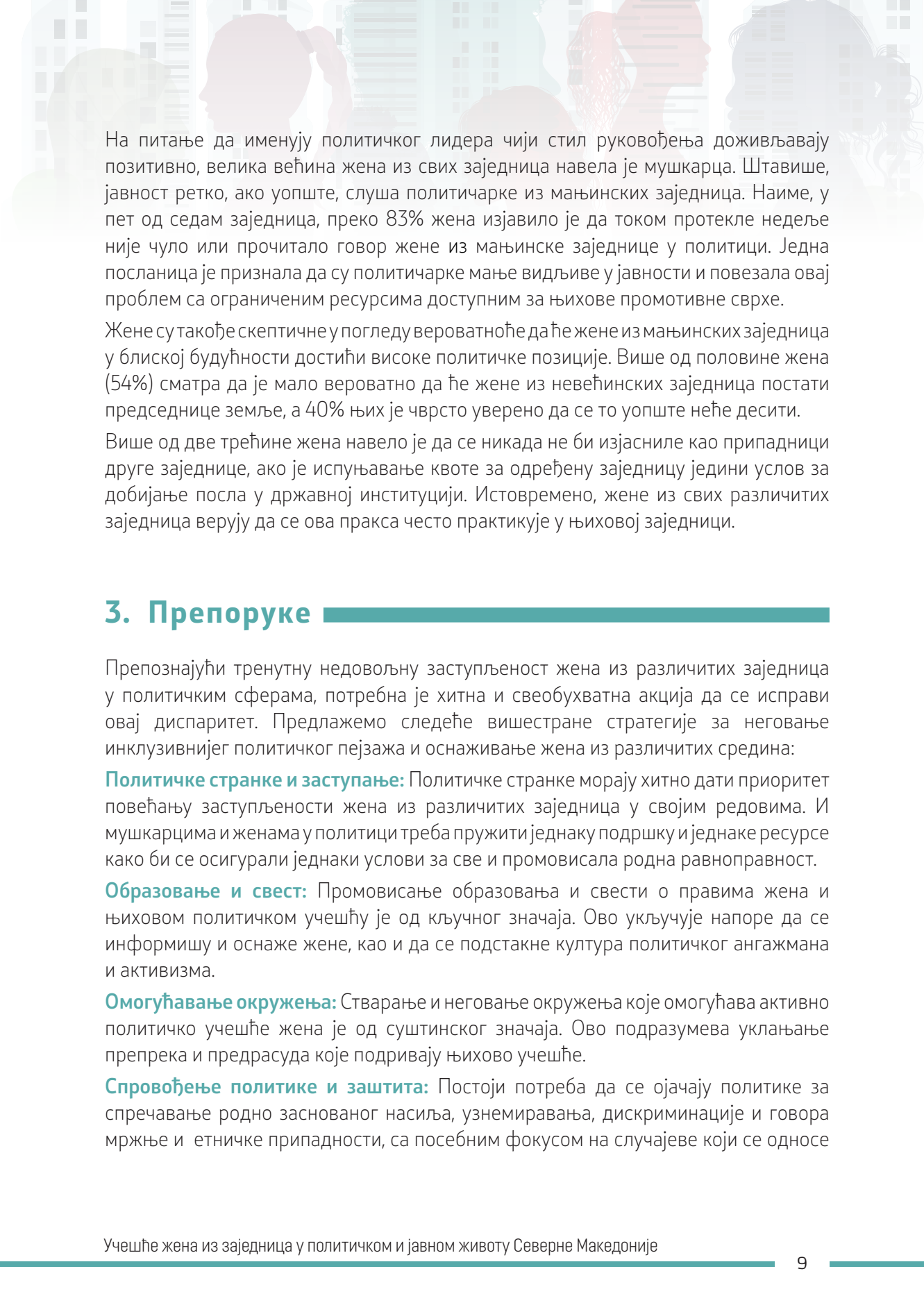
2.2. Перцепције жена из заједнице у политици – етничке и културне перцепције, перспективе и изазови

Значајан проценат свих заједница (у распону од 10% међу Српкињама до 36% међу Албанкама) сматра да се ромска заједница третира дискриминаторније у односу на друге. Ову перцепцију дели 92% Ромкиња. Све интервјуисане политичарке су тврдиле да су се суочавале или се и даље суочавају са дискриминацијом, углавном у вези са својим полом, али, у неким случајевима, и комбинацијом њиховог пола и етничке припадности.

Већина жена се слаже да су жене недовољно заступљене у политичком и јавном животу у Северној Македонији. Оваква перцепција се на сличан начин одражава и на заступљеност жена из невећинских заједница у политичком животу, при чему већина наводи да су практично невидљиве. Жене из свих заједница готово једногласно се слажу да би за државу било боље да има више жена укључених у политички живот. С друге стране, већина жена из свих заједница такође дели мишљење да жене треба, пре свега, да буду добре супруге и мајке и да брину о дому – од 41% Српкиња до 84% Ромкиња. Интервјуисане политичарке се слажу да су жене недовољно заступљене у политици, а као неке од главних разлога истичу недостатак амбиције и упорности да се укључе у ову сферу, као и лош приступ ресурсима за жене у политици. Један посланик је такође закључио да наша политика и друштво изједначавају етничку разноликост са заступљеношћу само македонске и албанске заједнице, искључујући остале. Сви они такође примећују да друштво очекује да жене носе терет бриге о дому и породици, а жене су се традиционално придржавале ових очекивања, обесхрабрујући их од активног политичког ангажовања.

Жене свих заједница су подељене у мишљењу да ли су жене из мањинске заједнице у политици имају моћ да утичу на одлуке. Највећи проценат позитивних одговора забележен је код Српкиња (40%), а најмањи код Влаинки (26%). Интервјуисане политичарке су се сложиле да је моћ утицаја на политику, не само жена из мањинских заједница, већ и жена уопште, мања у поређењу са мушкарцима. Они даље тврде да је ова ситуација под снажним утицајем различитих стилова живота и традиционалних родних улога које практикују мушкарци и жене у нашем друштву, а које су директно повезане са праксама доношења одлука.

Жене из свих заједница сматрају да ће политичарке учинити политички живот мање корумпираним, мање насилним и да ће ојачати социјалну заштиту у земљи. Већина жена не верује да политичарке не могу бити толико утицајне као мушкарци у спровођењу своје политике, са изузетком Албанки, код којих 51% верује супротно. Поред тога, већина Ромкиња (47%) и Македонки (37%) се не слаже да мушкарци у политици доносе одлуке у име жена, за разлику од већине жена из других заједница.

На питање да именују политичког лидера чији стил руковођења доживљавају позитивно, велика већина жена из свих заједница навела је мушкарца. Штавише, јавност ретко, ако уопште, слуша политичарке из мањинских заједница. Наиме, у пет од седам заједница, преко 83% жена изјавило је да током протекле недеље није чуло или прочитало говор жене из мањинске заједнице у политици. Једна посланица је признала да су политичарке мање видљиве у јавности и повезала овај проблем са ограниченим ресурсима доступним за њихове промотивне сврхе.

Жене су такође скептичне у погледу вероватноће да ће жене из мањинских заједница у блиској будућности достићи високе политичке позиције. Више од половине жена (54%) сматра да је мало вероватно да ће жене из невећинских заједница постати председнице земље, а 40% њих је чврсто уверено да се то уопште неће десити.

Више од две трећине жена навело је да се никада не би изјасниле као припадници друге заједнице, ако је испуњавање квоте за одређену заједницу једини услов за добијање посла у државној институцији. Истовремено, жене из свих различитих заједница верују да се ова пракса често практикује у њиховој заједници.

3. Препоруке

Препознајући тренутну недовољну заступљеност жена из различитих заједница у политичким сферама, потребна је хитна и свеобухватна акција да се исправи овај диспарат. Предлажемо следеће вишестране стратегије за неговање инклузивнијег политичког пејзажа и оснаживање жена из различитих средина:

Политичке странке и заступање: Политичке странке морају хитно дати приоритет повећању заступљености жена из различитих заједница у својим редовима. И мушкарцима и женама у политици треба пружити једнаку подршку и једнаке ресурсе како би се осигурали једнаки услови за све и промовисала родна равноправност.

Образовање и свест: Промовисање образовања и свести о правима жена и њиховом политичком учешћу је од кључног значаја. Ово укључује напоре да се информишу и оснаже жене, као и да се подстакне култура политичког ангажмана и активизма.

Омогућавање окружења: Стварање и неговање окружења које омогућава активно политичко учешће жена је од суштинског значаја. Ово подразумева уклањање препрека и предрасуда које подривају њихово учешће.

Спровођење политике и заштита: Постоји потреба да се ојачају политике за спречавање родно заснованог насиља, узнемиравања, дискриминације и говора мржње и етничке припадности, са посебним фокусом на случајеве који се односе

на жене у политици. Поред тога, неопходни су ригорозни механизми за спровођење и праћење како би се осигурала ефикасност ових политика заштите.

Паритет у доношењу одлука: Неопходно је успоставити политике које ће женама у политици гарантовати једнак удео заступљености у свим органима одлучивања. Различитост и инклузија треба активно промовисати кроз ове мере.

Превазилажење културних и друштвених баријера: Идентификовање и адресирање културних и друштвених баријера које поткопавају активно учешће жена у политици је од кључног значаја. Неопходно је покренути иницијативе за рушење стереотипа и норми које одржавају родну неравноправност.

Менторство и развој лидерства: Увођење програма менторства и развоја лидерства за жене у политици, или оне које то желе, је од суштинског значаја. Ови програми могу пружити смернице, подршку и могућности за развој вештина.

Побољшање родних квота: Родне квоте треба побољшати како би се осигурала минимална заступљеност жена у политичким институцијама. Ово је кључни корак ка постизању родне равнотеже у телима која доносе одлуке.

Прикупљање података и транспарентност: Државне институције и надлежна министарства морају хитно прикупити и објавити меродавне податке о политичкој и друштвеној партиципацији жена из мањинске заједнице. Опште податке о родној равноправности такође треба систематски документовати.

Надзор после законодавства: Неопходно је успоставити механизме пост-законодавног надзора за праћење имплементације законодавства о родној равноправности и правима заједница, како би се осигурала одговорност и ефикасност.

Средства за улагање: Потребно је значајније улагање средстава у правцу имплементације нормативног и институционалног оквира за родну равноправност у земљи.

Екс-анте родно осетљив надзор закона: Законодавство и политике треба да буду осмишљени тако да узму у обзир различито порекло жена, чиме се омогућава доносиоцима одлука да доносе информисане одлуке.

Усвајање новог Закона о равноправности полова: Овај закон пружа систематски приступ родним питањима и залаже се за нову националну родну машинерију.

Установе за бригу о деци и стара и немоћна лица и стручно особље: Повећана улагања у инфраструктуру за негу и запошљавање додатног стручног особља су од суштинског значаја за подршку женама у политици и олакшавање њихових обавеза неге.

II. Методологија

Ово истраживање се бави учешћем жена из различитих заједница у политичком и јавном животу и нуди препоруке за делотворне мере и механизме за унапређење њиховог укључивања у политички и јавни живот државе. Користећи комбинацију квантитативних и квалитативних метода истраживања, студија анализира и примарне и секундарне податке. Процес прикупљања података састојао се од:

- свеобухватног прегледа литературе,
- испитивања важећег законодавства,
- анкетања лицем у лице спроведена на репрезентативном или националном узорку, и
- вођења полуструктурираних интервјуа.

Секундарна истраживања

Ова истраживачка методологија укључује прикупљање информација из различитих извора, укључујући ауторитативне студије, политичке и истраживачке радове, извештаје организација цивилног друштва и међународних субјеката, као и научне чланке и публикације. За потребе ове студије узети су у обзир постојећи ауторитативни подаци. Постојећи подаци су сажети и организовани како би се побољшала укупна ефикасност студије. Поред тога, испитан је правни и институционални оквир који се односи на родну равноправност.

Прегледом су обухваћени подаци из државних органа, министарстава, Државног завода за статистику и других ауторитативних извора. Секундарна истраживања су се бавила савременим трендовима и изазовима са којима се суочавају жене из мањинских заједница. Примењена је лонгитудинална перспектива која прати нивое социо-економског учешћа жена из мањинских заједница током година за које су подаци били доступни.

Примарна истраживања

- **Анкета**

Анкетом лицем у лице спроведеном на националном нивоу добијени су меродавни подаци, који су потом анализирани и преточени у свеобухватне информације. Анкетни упитник се састојао од затворених питања дизајнираних да процене различите аспекте политичког учешћа жена. Прикупљени квантитативни подаци обрађени су помоћу софтверских алата, као што су: СПСС Statistics и Microsoft Excel; коришћењем основних дескриптивних статистичких метода, као што су: фреквенције и унакрсне табеле. Пре обраде, база података је подвргнута темељним проверама како би се исправиле грешке у уносу и пропусти уобичајени за ову врсту истраживања.

Кроз истраживање примарних података, подаци из прве руке су анализирани и преведени у свеобухватне информације за мерење различитих аспеката политичког и јавног учешћа жена на националном нивоу. Анкетом су испитани нивои и услови за политичко и јавно учешће жена из различитих заједница, њихова перцепција ангажовања жена у политици, а урађено је и поређење добијених информација.

За прикупљање података коришћен је случајни вишестепени стратификовани узорак жена које представљају седам заједница на националном нивоу. Коришћена методологија се састојала од компјутерски потпомогнутог личног интервјуа лицем у лице (Computer-assisted Personal Interviewing, CAPI). Величина узорка обухваћена истраживањем била је $N = 1002$, са маргином грешке од 3% и нивоом поузданости од 95%. Попуњени и валидни упитници прикупљани су у периоду од 16.06.2023 до 10.07.2023. Да би се осигурала аутентичност одговора, коришћена је двојезична верзија упитника, доступна на македонском и албанском језику.

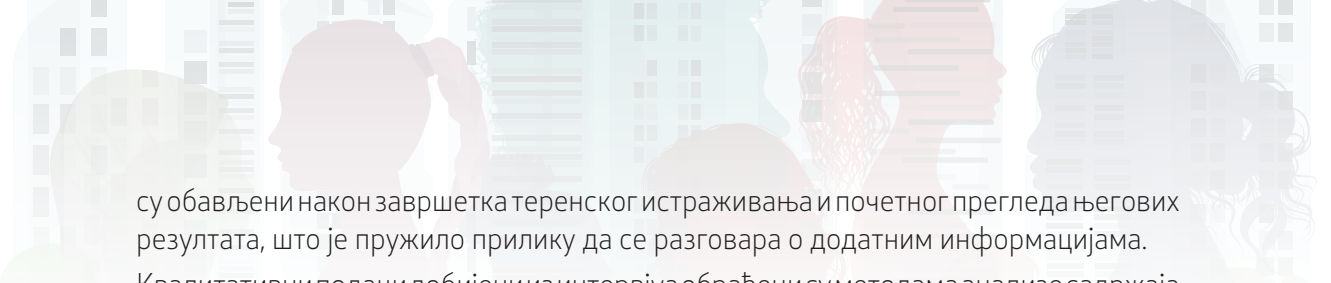
Табела 1. Демографска структура испитаника

		Укупан узорак	Процент
		Број	Колона Н %
Укупно	Укупно	1002	100
Старост	18-29	206	20
	30-39	162	17
	40-49	257	27
	50-59	213	20
	60-69	164	16
Заједница	Македонке	564	64
	Албанке	258	26
	Ромкиње	39	3
	Туркиње	42	4
	Српкиње	30	1
	Бошњакиње	35	1
	Влаинке	34	1
Место становања	Урбано окружење	783	59
	Рурална средина	219	41
Регион	Вардарски	66	8
	Источни	84	8
	Југозападни	91	10
	Југоисточни	82	8
	Пелагонски	101	12
	Полошки	129	14
	Североисточни	91	8
	Скопје	358	33

• Интервјуи

Као додатни метод прикупљања података, вођени су полуструктурирани интервјуи како би се дотакли апстрактнијих аспеката истраживања. Ови интервјуи су пружили опсежнији увид, дубље залазећи у политичко учешће жена из мањинских заједница. Отворене дискусије током интервјуа откриле су додатне информације о различитим феноменима везаним за ову тему. Поред тога, полуструктурирани упитник за интервју је олакшао прикупљање података тако што је превазишао првобитно предвиђена питања теренске анкете.

Узорак за ове интервјуе чинило је 6 жена које су одабране на основу њиховог политичког ангажмана и етничке припадности. Обављени у августу 2023. године, интервјуи су се фокусирали на оне домене политичког и јавног учешћа који су одабрани због њихове високе релевантности за тему истраживања. Ови интервјуи

су обављени након завршетка теренског истраживања и почетног прегледа његових резултата, што је пружио прилику да се разговара о додатним информацијама.

Квалитативни подаци добијени из интервјуа обрађени су методама анализе садржаја и анализе дискурса. Поузданост је подржана употребом кодова осмишљених да представљају идентификоване теме, које су систематски примењиване на податке. Анализа интервјуа подразумевала је испитивање образаца који се понављају, што је дало могућност за њихово детаљно тумачење. Налази ових анализа су неприметно интегрисани у текст како би се расветлили различити аспекти политичког учешћа жена из мањинских заједница.

Увод

Ово истраживање има за циљ да допринесе ширем дискурсу о родној равноправности у Северној Македонији, посебно фокусирајући се на политички ангажман жена из мањинских заједница. Његов примарни циљ је да процени учешће жена у јавности мањинске заједнице испитивањем њиховог учешћа и перцепције о политичком животу у земљи. Широм света, жене заузимају само 24% посланичких места, што је знатно мањи проценат у поређењу са мушкарцима.⁵ Насупрот томе, Северна Македонија је сведок сталног повећања броја посланица. Након конституисања после парламентарних избора у јулу 2020. године, Скупштина је имала 41 посланицу, или 39,1%, што је мање од претходног скупштинског састава (2016–2020), када су жене чиниле 40% посланика.⁶ Међутим, заступљеност жена у извршним функцијама и даље је неадекватна, при чему ниједна жена не заузима ни једну високу позицију, као што су премијер, председник државе или председница Скупштине. У саставу Владе у периоду 2020–2024, жене су биле на само пет од 20 државних функција, а само две од 81 градоначелника биле су жене. У областима без фиксних квота, учешће жена често се креће око минималних законских услова, а ситуација је још тежа ако се узме у обзир политичко учешће жена из заједнице.

Узимајући у обзир вишеструке изазове са којима се суочавају жене у јавном животу у Северној Македонији, ова студија има за циљ да истакне ниво и услове за политичко учешће жена из мањинске заједнице у Северној Македонији. Истраживање је структурирано тако да прво истражује контекст политичке партиципације жена из мањинских заједница, након чега следи преглед домаћег правног оквира. Студија затим описује прикупљање примарних података путем анкета и интервјуа. Коначно, студија нуди закључке и препоруке за политике, механизме и акције за побољшање политичког учешћа жена из мањинских заједница у Северној Македонији.

5 „СДГ 5: постићи родну равноправност и оснажити све жене и девојке“, UN Women. Приступљено 9. децембра 2023. Доступно на: <https://www.unwomen.org/en/news/in-focus/women-and-the-sdgs/sdg-5-gender-equality>,” plainCitation: “SDG 5: Achieve Gender Equality and Empower All Women and Girls”, UN Women, accessed 9 December 2021, <https://www.unwomen.org/en/news/in-focus/women-and-the-sdgs/sdg-5-gender-equality>,” noteIndex: 1, citationItems: [{"id": "UH8qhxRd/xwTdlKDI", "uris": [{"http://zotero.org/users/3878557/items/662ERCNM"}], "uri": [{"http://zotero.org/users/3878557/items/662ERCNM"}], "itemData": {"id": "884", "type": "webpage", "abstract": "How can women help achieve gender equality and empower all women and girls?", "container-title": "UN Women", "language": "en", "title": "SDG 5: Achieve gender equality and empower all women and girls", "title-short": "SDG 5", "URL": "https://www.unwomen.org/en/news/in-focus/women-and-the-sdgs/sdg-5-gender-equality", "accessed": {"date-parts": [{"2021", 12, 9}]}}, {"schema": "https://github.com/citation-style-language/schema/raw/master/csl-citation.json"}] <https://unstats.un.org/sdgs/gender-snapshot/2023/GenderSnapshot.pdf>.

6 Међународна база података националних парламената, Парлине: ИПУ платформа за отворене податке. Приступљено 9. децембра 2023. Доступно на: https://data.ipu.org/node/171/basic-information?chamber_id=13391.

IV. Секундарно истраживање: преглед политичке партиципације жена из мањинских заједница

1. Контекст

Северна Македонија је стекла независност на националном референдуму одржаном 8. септембра 1991. године, обележеном етничким поделама и бојкотом од стране етничких Албанаца који су захтевали признавање.⁷ Упркос непостојању консензуса, у новембру исте године усвојен је Устав којим су етнички Македонци декларативно стављени у повољнији положај од осталих етничких група.⁸ Преамбула је измењена у јануару 2019 као део Преспанског споразума и Охридског оквирног споразума (ОРС), чиме је укинута фаворизовање језика једне етничке групе.⁹ Етничке тензије, посебно између Македонаца и Албанаца, ескалирале су деценију након независности, што је довело до насилног сукоба 2001.¹⁰ Охридским оквирним споразумом, потписаним у августу 2001 године, уведене су многе институционалне промене у односу на међунационалне односе, које су и данас на снази.¹¹ И док се ОРС углавном фокусира на права албанског становништва, друге

7 Цвете Конеска, „Након етничког сукоба: креирање политике у постконфликтној Босни и Херцеговини“, Студије југоисточне Европе, 2014;

Гзим Красники, „Забрањено вође: Ислам и политика идентитета на Косову и у Македонији,“ Студије за југоисточну Европу и регион Црног мора 11, бр. 1) 2. јун 2011): 191–207, 2011.

8 Гзим Красники, „Забрањено вође: Ислам и политика идентитета на Косову и у Македонији,“ Студије за југоисточну Европу и регион Црног мора 11, бр. 1) 2. јун 2011): 191–207, 2011.

9 ЕВБ, „Македонска влада усвојила нацрте четири уставна амандмана“, Европски западни Балкан (блог), 2. новембар 2018.
<https://europeanwesternbalkans.com/2018/11/02/government-macedonia-adopts-drafts-four-constitutional-amendments/>.

10 ЕВБ, „Македонска влада усвојила нацрте четири уставна амандмана“, Европски западни Балкан (блог), 2. новембар 2018. Приступљено 11. децембра 2023. Доступно на: <https://europeanwesternbalkans.com/2018/11/02/government-macedonia-adopts-drafts-four-constitutional-amendments/>.

11 „Охридски оквирни споразум | ОЕБС, 2001. Приступљено 11. децембра 2023. Доступно на: <https://www.osce.org/skopje/100622>.

заједнице су углавном остале искључене из ових аранжмана и политика.¹² Жене, као посебна категорија грађана, такође су биле искључене из оваквих докумената и политика које регулишу међунационалне односе.

Последњи званични попис становништва 2021 године показао је да се од сталног становништва 58% испитаника изјаснило као Македонци, 24% као Албанци, 4% као Турци, 3% као Роми, 1% као Срби, 1% као Власи, 1% као Бошњаци и 8% као остали. Пописни подаци показују да од укупног сталног становништва Републике Северне Македоније 50,4% су жене и 49,6% мушкарци.¹³

Устав и национални закони експлицитно гарантују пуну једнакост између мушкараца и жена и такође регулишу права заједница, али не кроз интерсекционално сочиво које поштује различиту природу изазова са којима се жене из мањинских заједница суочавају. Одсуство било каквих законских разлика у способностима између полова имплицира да се жене не суочавају са законским ограничењима у политичком учешћу, власништву над имовином, покретању судских поступака и друго. Међутим, упркос законским одредбама које гарантују равноправност, жене су често маргинализоване из политичких активности и боре се да остваре своја права. Изазови са којима се суочавају жене у руралним подручјима превазилазе оне са којима се суочавају жене у урбаним срединама.¹⁴ Њихово ограничено учешће у процесима доношења одлука, ограничен приступ здравственим услугама и мање економских могућности које имају доприносе повећању рањивости на насиље.¹⁵ Штавише, културне и друштвене баријере, које посебно погађају Ромкиње, додају још један слој сложености ситуацији, посебно имајући у виду да је образовна постигнућа Рома знатно нижа, при чему се Ромкиње суочавају са највећим диспаратитетима, што касније утиче на њихове могућности укључења у политички и економски живот.¹⁶ ЦЕДАВ комитет такође примећује да су Ромкиње посебно

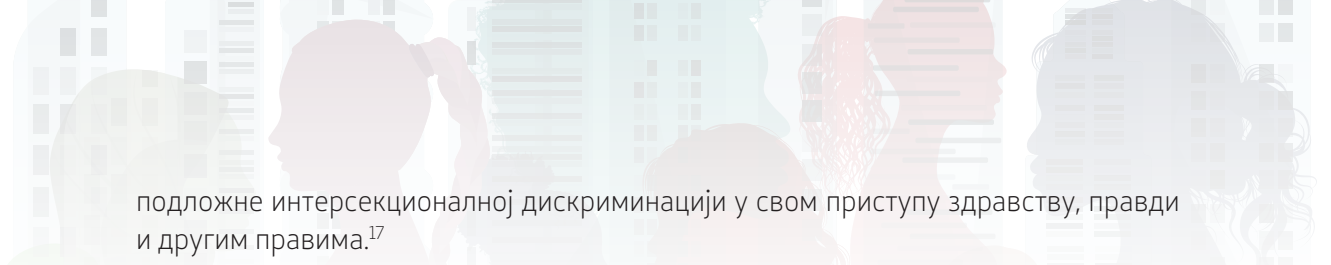
12 Богдан Луцијан Ауресцу и Цлаире Басие-Маллори, „Усвојила Венецијанска комисија на својој 114. пленарној седници (Венеција, 17-16. март 18 ,2018 ,(2018.

13 Попис становништва, домаћинстава и станова у Републици Северној Македонији, 2021. Приступљено 11. децембра 2023. Доступно на: <https://www.stat.gov.mk/pdf/2022/2.1.22.10Popis-mk-en.pdf>.

14 Линдита Незир и Абдулах Азизи, „Између закона и традиције: пракса (не)учешћа девојака из албанске заједнице у Македонији у наслеђивању породичне имовине“, 2018. Приступљено 11. децембра 2023. Доступно на: https://revistia.org/files/articles/ejis_v4_i1_18/Lindita.pdf.

15 Марина Тошеска, 2021, „Положај сеоских жена у македонском друштву“, Удружење за рурални развој, Локална акциона група „Агро лидер“. Приступљено 11. децембра 2023. Доступно на: https://lagagrolider.mk/sites/default/files/polozhbata_na_ruralnite_zheni_vo_makedonskoto_opshtestvo.pdf.

16 „Ниједно дете не сме бити изостављено. Изградња правичности за децу. | УНИЦЕФ Северна Македонија“, 2012. Приступљено 11. децембра 2023. Доступно на: https://www.unicef.org/northmacedonia/media/3081/file/MK_2013_SitAnChildrenFindings_Report_ENG.pdf. accessed 8 December 2021, <https://www.unicef.org/northmacedonia/reports/leave-no-child-behind-building-equity-children/>, "plainCitation": "Leave No Child Behind Building Equity for Children | UNICEF North Macedonia", accessed 8 December 2021, <https://www.unicef.org/northmacedonia/reports/leave-no-child-behind-building-equity-children/>, "noteIndex": 64, "citationItems": [{"id": "UH8qxrRd/N5Cctkcm", "uris": [{"http://zotero.org/users/3878557/items/F63HLANL"}], "uri": [{"http://zotero.org/users/3878557/items/F63HLANL"}], "itemData": {"id": 823, "type": "webpage", "title": "Leave no Child Behind Building Equity for Children | UNICEF North Macedonia", "URL": "https://www.unicef.org/northmacedonia/reports/leave-no-child-behind-building-equity-children/", "accessed": {"date-parts": [{"2021", 12, 8}]}}], "schema": "https://github.com/citation-style-language/schema/raw/master/csl-citation.json"}]

подложне интерсекционалној дискриминацији у свом приступу здравству, правди и другим правима.¹⁷

Земља се јасно обавезала на постизање родне равноправности и оснаживања жена тако што је постала потписница Конвенције о елиминацији свих облика дискриминације жена (ЦЕДАВ), Пекиншке платформе УН-а за акцију, Истанбулске конвенције и имплементацијом ЕУ - реформе у вези са националним програмом за усвајање права у ЕУ (НПАА).

Међутим, иако је у ратификацији међународних уговора и Устава у члану 9 прецизирано да су „сви грађани једнаки у слободама и правима без обзира на пол, расу, боју коже, национално и социјално порекло, политичко и верско уверење, имовински и друштвени положај“, недостају посебне одредбе за заштиту жена из заједница. Овај пропуст чини жене из невећинске заједнице подложне различитим нивоима и облицима дискриминације, иако члан 110 Устава изричито забрањује дискриминацију грађана „по основу пола, расе, вере, националне, друштвене и политичке припадности“.¹⁸ Да би се темељно сагледао утицај уставне заштите, неопходно је преиспитати правни оквир како би се подржале обавезе преузете Уставом.

Већина студија спроведених на терену такође потврђује дискриминаторски положај жена из заједница у Северној Македонији и то у неколико аспеката. Барометар једнаких могућности из 2023. истиче дискриминацију засновану на етничкој припадности као други најчешћи облик дискриминације, коју наводи више од половине испитаника (53%), док је родну дискриминацију навело 40% људи.¹⁹ С обзиром на ове бројке, положај жена из заједница у држави које су изложене двострукој дискриминацији, на основу етничке припадности и пола, далеко је од оптималног.

Даљи увид у основе дискриминације открива да су жене са инвалидитетом рањивије од мушкараца са инвалидитетом у остваривању својих политичких права. Анализа политичке партиципације особа са инвалидитетом показује да би 69 одсто грађана без инвалидитета гласало да мушкарац са инвалидитетом постане посланик, али се тај проценат смањује за 11 одсто када су у питању жене са инвалидитетом. Таква перцепција јавности показује да стереотипи опстају не само у односу на инвалидитет, већ и на основу пола у комбинацији са инвалидитетом. Поред тога,

17 Одбор за елиминацију дискриминације жена, ЦЕДАВ (2020), „Ставови које је Комитет усвојио у складу са чланом 7 (3) Опционог протокола у вези са саопштењем бр. 2019/143“. Приступљено 25. јуна 2024. Доступно на: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n20/344/18/pdf/n2034418.pdf?token=8Qcmtxc6gHuifCebXCr&fe=true>.

18 Устав Републике Северне Македоније. Приступљено 11. децембра 2023. Доступно на: [//www.sobranie.mk/use-tav-na-rm.nspх](http://www.sobranie.mk/use-tav-na-rm.nspх).

19 Комисија за превенцију и заштиту од дискриминације (КСЗД), Македонски центар за међународну сарадњу (МЦИС), 2023, „Извештај: барометар за једнаке могућности“. Приступљено 25. јуна 2024. Доступно на: <https://www.osce.org/files/f/documents/2/0/560037.pdf>.

истраживање такође наводи да, слично широј јавности, политичке партије чешће подржавају мушкарце са инвалидитетом него жене са инвалидитетом.²⁰

Посматрајући општу ситуацију са различитих аспеката, Индекс родне равноправности за 2022. годину истиче да, иако у Северној Македонији постоји тренд раста у погледу родне равноправности, уз повећање оцене од 2,5 поена у периоду од три године, напредак иде спорим темпом (2022 – 64,5 поена; и 2019 – 62 поена; од максималних 100). Што се тиче индексног скорa за домен 'моћи', такође се примећује извесно побољшање услед побољшања скоро свих индикатора у поддоменима политичке, економске и друштвене моћи. Међутим, овај домен је други домен у којем Северна Македонија има најниже резултате, што указује на највећу родну неравноправност.²¹

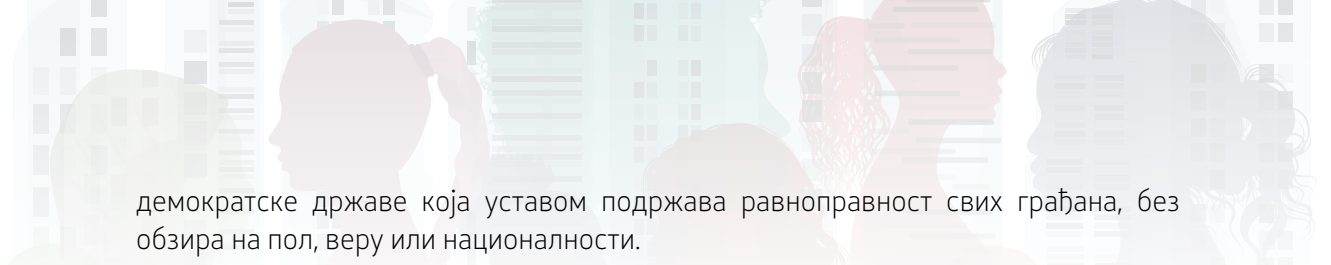
2. Нормативни и институционални механизми везани за родну равноправност у Северној Македонији

Током 1920-их и 1930-их, жене су почеле да се удружују и сарађују на глобалном нивоу како би унапредиле права жена и залагале се за родну равноправност у различитим доменима. Успостављене су наднационалне иницијативе, укључујући међународне институције и алате који имају за циљ постизање родне равноправности и побољшање положаја мањинских заједница. Ови глобални напори значајно су утицали на писање националних закона и путању норми и институционалних механизма за родну равноправност. У складу са међународним трендовима, Северна Македонија је током година постепено развијала свој правни и институционални оквир у погледу родне равноправности.

Наслеђена из претходног политичког система СФР Југославије, родно осетљива законска решења за женска права и родну равноправност у Северној Македонији су у почетку била ограничена. Креатори политике у новоформираној сувереној држави морали су да развију и унапреде ова решења. Први председник Киро Глигоров је 1991 године, током референдума о отцепљењу од Југославије, у свом обраћању употребио родно осетљив језик, означивши прве кораке ка изградњи

20 Елена Кочоска, 2018, „Анализа политичке партиципације особа са инвалидитетом“, Мисија ОЕБС-а у Скопљу. Приступљено 25. јуна 2024. Доступно на: https://www.osce.org/files/Analysis%20of%20the%20Political%20Participation%20of%20PwDs_ENG.pdf.

21 Марија Башевска, 2022, „Индекс родне равноправности за Северну Македонију, 2022“. Приступљено 25. јуна 2024. Доступно на: <https://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/Gender%20Equality%20Index%20for%20North%20Macedonia%20%282022%29.pdf>.

демократске државе која уставом подржава равноправност свих грађана, без обзира на пол, веру или националности.

Анализирајући историјски правни оквир, значајан период приметног напретка наступио је већ у првој деценији независности Северне Македоније (1991–2000), када је усвојено седам кључних правних докумената који се односе на родну равноправност. Од 2000 до 2010 године донето је још 14 законских решења, што представља значајно повећање родно осетљивог законског оквира. Фактори који су допринели овом развоју укључују: повећање броја жена у политичким улогама; кандидатура земље за чланство у ЕУ 2005. године; и доношење Закона о једнаким могућностима жена и мушкараца 2006 године.

Уставно уређење родне равноправности у Северној Македонији придржава се међународних правних стандарда, обезбеђујући једнака права без обзира на пол и националност. Члан 9 изричито гарантује једнакост жена и мушкараца у грађанским и политичким слободама. Међутим, Устав користи родно неутралан језик, означавајући оба пола као „грађанин/ке“, а не помиње експлицитно трудноћу, родни идентитет, сексуалну оријентацију или репродуктивна права, нити укрштање рода и етничке припадности.

Преводећи уставне обавезе у дело, **Закон о једнаким могућностима жена и мушкараца, усвојен 2006 године** и касније измењен, служи као основни правни акт за промовисање једнаких могућности у различитим аспектима друштвеног живота. Измене и допуне из 2012 и 2015 прошириле су делокруг закона, адресирајући слабости које су идентификоване анализом и повратним информацијама невладиног сектора, ЕУ и ОЕБС/ОДИХР. Законом су установљена тела као што су: **Комисија за једнаке могућности за жене и мушкарце, међу-ресорске групе и родне координаторке.**

Извештај из 2019 године је истакао изазове на локалном нивоу, где одбори често нису били свесни својих дужности и ретко су се састајали, **посебно у општинама насељеним мањинским заједницама.** Закон налаже посебне привремене мере за превазилажење родне неравноправности и захтева од институција да подносе годишње извештаје о спроведеним мерама.

Закон о превенцији и заштити од дискриминације, усвојен 2020 године, има за циљ спречавање и заштиту од дискриминације, усклађивање националног законодавства са стандардима ЕУ. Првобитно критикован због својих недостатака, ревидирани закон сада укључује родни идентитет и сексуалну оријентацију као основе за дискриминацију. Закон говори о различитим облицима дискриминације и оснива се Комисија за заштиту од дискриминације, која ради од фебруара 2021 године. **Закон има суштинску улогу у борби против вишеструких облика дискриминације са којима се жене суочавају због преплитања идентитета.** Свеобухватно испитивање кандидата открива занимљиве обрасце. **Извештај**

Комисије за 2021 годину, који узима у обзир и поли етничку припадност, показао је да је међу македонским подносиоцима притужби 61 одсто мушкараца, а 39 одсто жена. С друге стране, жалбе Албанаца стизале су искључиво од мушкараца. Насупрот томе, у оквиру ромске заједнице, доминантне жалбе су долазиле од Ромкиња. Анализа притужби је такође показала да жене најчешће пријављују дискриминацију на основу образовања, док мушкарци пријављују дискриминацију на основу политичког уверења и етничке припадности.²² Извештај за 2022. показује да су 42% притужби упућивале жене, а најчешћи основ за дискриминацију су национално или етничко порекло, лична својства и друштвени статус, политичка уверења и пол.²³

Како би се одговорило на недовољну заступљеност жена у политици, **Законом о избору народних посланика** из 2002 године првобитно је уведена квота од 30% за недовољно заступљен пол на кандидатским листама политичких партија. Међутим, због недовољне тачности, жене су често заузимале ниже позиције на листама, што је отежавало њихов изборни успех. Одредбом **Изборног закона** из 2006 године било је предвиђено да једно од три места на кандидатским листама за народне посланике или општинске одборнике треба да буде резервисано за мање заступљени пол, односно жене, чиме се обезбеђује праведнија расподела. Ступањем на снагу Изборног закона 2006 године престао је да важи Закон о избору народних посланика. Даљњим изменама и допунама Изборног закона 2014 године дате су гаранције да ће се задржати и повећати број посланица и одборница, чиме је дата могућност да следећа кандидаткиња замени жену која одлази. Амандманима из 2015 године прописано је да најмање 40% кандидата на листама припада недовољно заступљеном полу, уз додатне услове за одређене позиције.

У 2014 години, усвајањем Закона о спречавању, превенцији и заштити од насиља у породици, направљен је значајан корак у борби против насиља у породици. Међутим, закон је критикован због недостатка родне осетљивости, неуспеха да се насиље у породици дефинише као родно заснованог и неадекватних одредби за решавање овог проблема. **Уважавајући ове недостатке, 2021 године усвојен је нови Закон о превенцији и заштити од насиља над женама и насиља у породици.** Примарни циљ овог закона је спречавање и сузбијање родно заснованог насиља над женама и насиља у породици, пружањем ефикасне заштите жртвама. Држећи се принципа равноправности и уклањања стереотипа о родним улогама, закон је усклађен са међународним споразумима и конвенцијама.

22 „Годишњи извештај за 2021“, Комисија за превенцију и заштиту од дискриминације. Приступљено 11. децембра 2023. Доступно на: <https://kszd.mk/wp-content/uploads/2022/03/CPD-Annual-Report-2021.pdf>.

23 „Годишњи извештај за 2022“, Комисија за превенцију и заштиту од дискриминације. Приступљено 25. јуна 2024. Доступно на: <https://kszd.mk/wp-content/uploads/05/2023/%D%93%0D%0BE%D%0B%4D%0B%8D%88%1D%0B%5D%0BD-%D%98%0D%0B%7D%0B%2D%0B%5D%88%1D%82%1D%0B%0D2022-98%1.pdf>.

Скупштина је 2017 године ратификовала **Конвенцију Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици – Истанбулску конвенцију**, која је ступила на снагу 2018 године. Конвенција захтева од држава да развију законе, политике и услуге подршке за окончање насиља над женама и насиља у породици. С тим у вези, Закон о превенцији и заштити од насиља над женама и насиља у породици донесен 2021 године у потпуности је усклађен са Истанбулском конвенцијом.

Овим законодавством се уређује поступање институција у правцу спречавања родно заснованог насиља и насиља у породици, као и мере заштите жена. Наглашена је координација између институција, организација, служби за заштиту жртава и прикупљања података везаних за родно засновано насиље над женама и насиље у породици. Речник закона је родно сензитиван, пружајући јасноћу појмова као што су: „насиље над женама“, „родно засновано насиље над женама“, „род“, „пол“ и „трансродна особа“. Закон налаже превентивне и заштитне мере за институције и организације за ефикасну заштиту жртава. Поред тога, закон садржи одредбе о реинтеграцији жртава, што укључује привремени смештај, психолошко саветовање, финансијску помоћ, могућности образовања и мере запошљавања.

Закон је такође основао Национално координационо тело за примену Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици. Ово тело је задужено за припрему и праћење стратегије и националних акционих планова, координацију институционалних напора и надзор над спровођењем конвенције и националних политика о родно заснованом насиљу над женама и насиљу у породици.

Посланици су 2023 године, на пленарној седници Скупштине поводом обележавања 8. марта, Дана жена, расправљали о **потреби доношења Закона о равноправности полова** и закључили да овај закон треба да буде усвојен до краја године. Сврха нацрта закона је промовисање родне равноправности у друштву и јачање институционалних механизма који се баве родним питањима на централном и локалном нивоу. Закон предвиђа интерсекционалне и родно-трансформативне приступе који су неопходни за суочавање са стереотипима и предрасудама. Међутим, овај нацрт закон наишао је на отпор који су промовисале и организовале верске заједнице, па још чека на усвајање.²⁴

Поред тога, неколико других закона, подзаконских аката и других правних инструмената регулише аспекте родне равноправности и етничких заједница кроз посебне одредбе. Између осталог, Влада и њени органи припремају стратегију за родну равноправност и пратеће акционе планове.

²⁴ Дојче веле, 2023, „Родна равноправност – ухваћена између табуа и стварности“. Приступљено 25. јуна 2024. Доступно на: <https://www.dw.com/mk/rodova-ednakvost-vo-mengeme-megu-tabuata-i-realnost/a-67362052>.

У складу са Законом о једнаким могућностима жена и мушкараца, Влада је припремила **Стратегију за равноправност полова**, коју је потом усвојила Скупштина. Примарни циљ стратегије је промовисање једнаких могућности за жене и мушкарце у свим аспектима друштвеног живота. Стратегија је састављена из више делова, обухвата нормативни и институционални оквир за родна питања, анализира постојеће стање у овој области и поставља националне приоритете, као и смернице и мере за постизање циљева и приоритета.

Стратегија родне равноправности за период 2022–2027 усвојена је у јулу 2022 године.²⁵ Ова стратегија је четврти стратешки документ у овој области и надовезује се на Националну стратегију за родну равноправност 2013–2020, Национални акциони план за родну равноправност 2007–2012 и Национални акциони план за родну равноправност из 1999 године. Нова стратегија (2022–2027) предвиђа три општа циља, као што је успостављање ефикасног и ефективног система за промовисање родне равноправности на централном и локалном нивоу; унапређење положаја жена у свим областима јавног и приватног живота; и сузбијање родних стереотипа и изградња културе ненасиља и недискриминације на основу пола, рода и родног идентитета. Тренутно се спроводи Национални акциони план за родну равноправност који покрива период 2022–2024.

У складу са Законом о једнаким могућностима жена и мушкараца, Министарство рада и социјалне политике дужно је да прати спровођење Стратегије и објављује годишње извештаје о активностима и резултатима спровођења. Последњи извештај који је министарство поднело Скупштини је **Извештај о спровођењу Стратегије родне равноправности за 2019. годину**.²⁶ Међутим, извештај у сенци је показао да извештај министарства о спровођењу Националног акционог плана 2018–2020 не прати индикаторе предвиђене Акционим планом, а стил извештавања не даје јасан и свеобухватан преглед напретка у области родне равноправности у Северној Македонији или степен имплементације Националног акционог плана 2018–2020.²⁷

Садашња²⁸ Влада Републике Северне Македоније је посвећена родној равноправности, борби против родних стереотипа и елиминацији родно заснованог насиља, како је наведено у Програму рада за 2020–2024. Програм наглашава активну политику за повећање заступљености жена на извршним и

25 „Усвојена је Стратегија родне равноправности 2022-2027“, Министарство рада и социјалне политике. Приступљено 11. децембра 2023. Доступно на: https://www.mtsp.gov.mk/pocetna-ns_article-mtsp-izglasana-strategijata-za-rodova-ednakvost-2022-2027-godina.nspх.

26 „Годишњи извештај о спровођењу Стратегије родне равноправности за 2019. годину“, Министарство рада и социјалне политике. Приступљено 11. децембра 2023. Доступно на: https://www.sobranie.mk/2020-2024-aktivnosti-ns_article-prezentacija-na-evaluacijata-na-strategijata-za-rodova-ednakvost-2013-2020.nspх.

27 „Извештај у сенци о имплементацији Стратегије родне равноправности за период 2018. и 2019.“, Реактор, 2020. Приступљено 11. децембра 2023. Доступно на: <https://shorturl.at/iIF79>.

28 Овај извештај је написан током 2023.

изабраним позицијама у влади. Специфичне политике укључују: подршку женама пољопривредницима, промовисање родне равноправности у спорту, спровођење мера запошљавања за смањење неактивности жена на тржишту рада и покретање програма за реинтеграцију жена жртава насиља.

Поред тога, Национална стратегија за равноправност и недискриминацију (2022–2026), коју је усвојила Влада, дефинише циљеве, мере и индикаторе за унапређење права и једнаких могућности. Предвиђено је остваривање људских права, једнаких могућности и недискриминације за све, са мисијом обезбеђивања заштите од дискриминације на основу личних карактеристика, посебно усмерених на осетљиве друштвене групе, као што су етничке заједнице и жене. Стратегија покрива различите области, укључујући: рад, запошљавање, образовање, науку, спорт, културу, социјалну заштиту, правосудје, администрацију и приступ добрима и услугама.

Владина Национална стратегија за смањење сиромаштва и социјалне искључености (2010–2020) бави се сиромаштвом и социјалном искљученошћу, са јаким фокусом на економско оснаживање жена. **Уводи афирмативне мере за смањење социјалне искључености и стопе сиромаштва међу женама, посебно онима из руралних подручја, етничких заједница и жртава породичног насиља.** Стратегија препознаје потребу за побољшањем институционалних капацитета за побољшање здравља, посебно за рањиве групе, укључујући жене. Као резултат тога, истиче се повећана родна равноправност, са мерама које имају за циљ повећање учешћа жена на тржишту рада и смањење разлика у запослености и платама.

Акциони план за имплементацију Конвенције о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици има за циљ осмишљавање, спровођење и координацију свеобухватне националне политике за превенцију и елиминацију насиља над женама. Покрива период 2018–2023 и фокусира се на усклађивање националних закона са Конвенцијом, успостављање служби за заштиту жртава и спречавање родно заснованог и породичног насиља кроз низ активности.

Конечно, Национална стратегија развоја концепта једног друштва и интеркултурализма (2020–2022) има за циљ изградњу друштва са развијеним интеркултурализмом, уважавајући све разлике и обезбеђујући једнакост, социјалну правду и једнаке могућности за жене и мушкарце. У својим приоритетним циљевима, Стратегија садржи родну перспективу и принцип недискриминације на основу пола и етничке припадности, са наменским циљем искључиво фокусираним на промоцију друштвене кохезије и интеграцију загарантоване родне равноправности, недискриминације и једнаких могућности за све.

У наредном одељку ћемо размотрити како се свеобухватни закони и стратегије које су усвојили Парламент и Влада претварају у стварно учешће жена у политичком животу државе и да ли овај широки нормативни оквир проактивно обезбеђује учешће жена из заједница.

3. Учешће жена из заједница у политичком животу

Жене у земљи су углавном искључене из јавне и политичке сфере, остајући анонимне у важним политичким догађајима. Упркос томе што су 1946 године добили право гласа и изборна права, њихова политичка укљученост била је минимална. Од стицања независности 1991 године, кључне руководеће позиције као што су премијер, председник и председник парламента заузимали су искључиво мушкарци. Две прелазне владе Северне Македоније имале су жене као премијерке, обе на кратак период 2004. године, од којих је једна била на функцији 21, а друга 24 дана.²⁹ Између 1991 и 2002 године заступљеност жена у парламенту кретала се између 3% и 8%. У 2002 години, доношењем одредбе о 30% жена на посланичким листама, заступљеност жена у Скупштини порасла је на 20% у парламентарном саставу 2002–2006.³⁰ Подаци од 1996 до 2021 показују да је од 660 изабраних градоначелника само 18 жена.³¹ Таква недовољна заступљеност указује да законодавство о женским питањима и родној равноправности није приоритет.

Међутим, жене су се успешно залагале за родне квоте, што је довело до значајног повећања броја посланица. Парламент тренутно има 51 посланицу, што представља 42,5%, највише до сада.³² Повећање броја мандата почело је након парламентарних избора 2020 године, када су посланици прешли на извршне функције због реконструкције састава Владе или постали градоначелници 2021 године, што је омогућило женама да попуне упражњена посланичка места путем „сендвич-система“.

Што се тиче одбора, који служе као почетни форуми за парламентарне дебате и законодавне процесе, студија коју је спровео Парламентарни институт (ПИ) Собрања Републике Северне Македоније открила је да, од укупно 21 комисија, осам има нижу заступљеност жена, која пада испод 27%. Насупрот томе, само једна комисија – Комисија за финансије и буџет – може се похвалити једнаком

29 UN Women, „Жене и мушкарци у Северној Македонији: статистички преглед трендова родне равноправности“, 2022. Приступљено 22. децембра 2023. Доступно на: [EN_WandM-NMK-Report_WEB_0.pdf \(unwomen.org\)](#).

30 Александра Јовевска Ђорђевић и Сара Јанеска, „Суштинско или стерилно: заступљеност жена у парламентарним саставима Републике Северне Македоније (1990 – 2020)“, ИДСЦС (блог), 2020. Приступљено 11. децембра 2023. Доступно на: <https://idsccs.org.mk/en/portfolio/substantive-or-sterile-parliamentary-representation-of-women-in-the-republic-of-north-macedonia-1990-2020/>.

31 Неда Петковска, „Локални избори 2021. Преглед кандидатских листа за градоначелнике и изабране представнице из родне перспективе“, Реактор – Истраживање на делу, (блог), 2021. Приступљено 11. децембра 2023. Доступно на: <https://reactor.org.mk/en/publication-all/local-elections-2021-review-of-candidate-lists-for-mayors-and-selected-representatives-from-gender-aspect/>.

32 Међународна база података националних парламената, Парлине: ИПУ Опен Дата Платформ, 2023. Приступљено 9. децембра 2023. Доступно на: https://data.ipu.org/node/171/basic-information?chamber_id=13391.

заступљеношћу полова. Девет комисија има већу заступљеност жена, преко 50%, а комисија за једнаке могућности за жене и мушкарце се истиче по томе што има искључиво жене, осим два посланика који служе као замене.

Посланице су углавном заступљене у комисијама који се односе на „меке“ области, а то су: образовање, култура и социјална политика. Као резултат тога, жене су значајно одсутне из комисија које се баве темама које се стереотипно сматрају „мушким“.³³ Управљачка структура одбора игра значајну улогу, јер даје више овлашћења за дефинисање дневног реда и, сходно томе, више слободе за укључивање питања везаних за род. Према подацима Парламентарног института, само шест комисија од 21 има председнице, а шест посланица које обављају функцију заменика председника.³⁴ Жене углавном немају руководеће позиције у скупштинској администрацији, иако чине највећи број запослених.³⁵

Поред комисија, неопходно је присуство посланица у другим структурама Скупштине као доносиоца одлука. Стога је од посебног значаја повећана заступљеност жена у улози координаторки посланичких група и њихово учешће на координационим састанцима на којима се формулише дневни ред Скупштине. У садашњем посланичком саставу (2020–2024), који је до децембра 2023 имао пет посланичких група, само једна посланичка група имала је жену за координатора. Посланичка група Алијансе за Албанце (АА) именовала је Илире Даути за свог координатора у децембру 2021. Међутим, за мање од годину дана, у септембру 2022, посланица Даути је поднела оставку, а наследио ју је посланик из њене странке. Жене се чешће виде као заменице координатора, при чему Коалиција Можеме и Демократска унија за интеграцију (ДУИ) имају по једног заменика координатора, док Унутрашња македонска револуционарна организација – Демократска партија македонског националног јединства (ВМРО-ДПМНЕ) и „Обнова Македоније“ има по два заменика координатора.

Упркос квотама и „сендвич систему“, жене из свих заједница даље су мање заступљене од мушкараца. Од шест невеликих заједница изричито наведених у преамбули Устава Републике Северне Македоније, само три имају посланице у Скупштини: девет посланика из албанске заједнице, један посланик из бошњачке заједнице и један посланик из ромске заједнице. Поред тога, Скупштина има једног посланика који представља јеврејску заједницу, као и једног посланика из македонско-муслиманске

33 Јовевска Ђорђевић, Александра. Јанеска, Сара. Институт за демократију „Социетас Цивилис“ - Скопље (ИДСС). „Неопходно или стерилно: заступљеност жена у парламентарним саставима Републике Северне Македоније (1990 – 2020)“, 2020. Приступљено 11. децембра 2023. Доступно на: https://ids.org.mk/wp-content/uploads/2020/08/Kratok_dokument_za_javna_politika_Br.31_2020_SustinskoiliSterilno.pdf.

34 Јовановска, Ева. Коровешовска, Фани. Парламентарни институт. Скупштина Републике Северне Македоније. „Број и међупартијска сарадња посланица као фактор јачања њиховог утицаја“, 2023. Приступљено 11. децембра 2023. Доступно на: <https://cutt.ly/QwtUTen9>.

35 Влора Реџица, „Рутлецов приручник за парламентарну управу“: парламентарна администрација Северне Македоније, 2023. Рутлецови приручници.

заједнице. Ове бројке показују да жене из невећинских заједница имају око 10% посланичких места у парламенту. Ниједан скупштински одбор нема на челу жену из невећинских заједница. Поређења ради, Скупштина има 38 посланика већинске заједнице, од којих шест председава одборима. Увођење обавезних квота 2002 године олакшало је избор првог албанског посланика, чиме је почело да се одговара на потребу веће заступљености недовољно заступљеног пола на кандидатским листама политичких партија. Тренутно нема (званично декларисаних) жена или мушкараца са инвалидитетом у посланичким местима, што жене из ове заједнице чини незаступљеним и у неповољнијем положају у односу на друге друштвене групе.

Табела 2. Посланици по броју (1990–2023)

Датум	Број жена
2023–03	51
2021–11	50
2021–07	48
2020–10	47
2020–08	46
2020–07	43
2019–12	48
2019–08	47
2018–08	46
2017–10	45
2017–05	41
2016–12	38
2014–07	41
2014–04	40
2014–01	42
2013–01	34
2012–01	42
2011–06	38
2009–12	39
2009–01	38
2008–06	36
2007–01	35
2006–07	34
2002–09	21
1998–01	9
1994–01	4
1990–01	5

У погледу заступљености жена у парламенту, Клуб посланика, неформално консултативно тело, одиграо је значајну улогу у унапређењу права жена, како у законодавству тако и у међупартијској кохезији. Ово тело је основано 2003 године у оквиру регионалног пројекта Пакта стабилности за Југоисточну Европу, уз подршку локалних партнера: Македонског женског лобија, Националног савета за родну равноправност Македоније и Одељења за унапређење родне равноправности у Министарству рада и социјалне политике.³⁶ Укљученост жена из невећинске заједнице у овом телу су годинама варирале, у зависности од броја посланица у Скупштини.

Табела 3. Посланици из невећинских заједница у Клубу посланика

Период	Жене из невећинске заједнице	Жене из већинске заједнице
2020–2023	13 ³⁷	38
2016–2020	5	41
2014–2016	8	34
2011–2014	8	34
2008–2011	6	36
2006–2008	7	29

Ако погледамо изборе 2020 године, највиши ниво заступљености жена у политичким партијама, како на националном нивоу тако иу појединачним изборним јединицама, забележен је на кандидатским листама које је поднела ДУИ, са укупном заступљеношћу од 48% и 60% у ИЕ4. У ИЕ1, ИЕ2 и ИЕ5 била је подједнака заступљеност полова, са по 50%, док је у ИЕ3 (40%) и ИЕ6 (45%) заступљеност пала испод 50%.³⁸ Резултати избора показују да је већина посланичких места обезбеђена у ИЕ6, где је заступљеност жена на кандидатским листама била мања од 50%, док у ИЕ4, где је највећа заступљеност жена, ДУИ није освојила ниједно посланичко место.³⁹ То не мора да значи да већи број кандидаткиња значи и мање гласова за странку. У овим изборним јединицама иу претходним изборним циклусима ДУИ није обезбедио посланичке мандате. Ово нам више говори да се

36 Клуб посланика, сајт Скупштине. Приступљено 2. децембра 2023. Доступно на: <https://www.sobranie.mk/detani-na-klub.nspx?groupId=c547f202-efee-4bd8-a01b-46e04c3849e0>.

37 11 парламентарних представника три од шест заједница изричито наведених у Преамбули Устава (9 албанских, 1 бошњачки и 1 ромски) и 2 посланичка представника две мање заједнице (1 јеврејска и 1 македонска муслиманска).

38 „Подршка изборним реформама. Парламентарни избори 2020 – Анализа кандидатских листа кроз призму друштвеног и политичког ангажмана“, 2020. Приступљено 11. децембра 2023. Доступно на: <https://electoral-reforms.mk/wp-content/uploads/2020/06/Candidate-List-Analysis-MK.pdf>.

39 Исто.

жене често кандидују на неуспелим листама само да би испуниле законске обавезе без промене стварног стања. Вреди напоменути да је само 24% достављених листа имало жене на листи.⁴⁰ Све у свему, странке се придржавају законом прописаних квота, али остаје простора за побољшање у погледу позиционирања жена на кандидатским листама.

Анализа коју је Институт за демократију спровео на неколико политичких партија у Северној Македонији открила је различите степене посвећености родној равноправности и учешћа жена у политици у оквиру статута тих партија. ВМРО-ДПМНЕ је у члану 16 унела општу одредбу која наглашава родну равноправност, а у 8. поглављу своје доктрине родна равноправност се разматра у контексту породице. СДСМ своју посвећеност равноправности мушкараца и жена артикулише у члану 2 свог статута и представља Форум жена као посебан ентитет, али не постоје механизми за повећање учешћа жена. Савез за Албанце у члану 24 свог статута забрањује дискриминацију по основу пола, а као део партијских структура основао је Скупштину жена, док је председница ове скупштине укључена у различите органе управљања партије. Алтернатива се обавезује на најмање 30% учешћа жена у органима странке, што показује конкретну статутарну одређеност. ДУИ је основала Форум жена у члану 80, који своје одлуке предлаже Генералном већу, и води рачуна да председница Форума жена буде укључена и на централном и на локалном нивоу. Партија Левица циљеве везане за родну равноправност изражава у члану 5 свог статута и тренутно премашује законске квоте за заступљеност жена на парламентарним изборима 2020⁴¹; штавише, статут странке у члану 53 предвиђа оснивање Антифашистичког фронта жена (АФЖ) као сталног радног тела које пропагира левичарски феминизам.

ЛДП као свој главни циљ поставља заштиту и унапређење индивидуалних слобода и права и укључује родно осетљив приступ у члану 88а, укључујући Форум жена са заступљеношћу у органима управљања. ДОМ гарантује право на равноправност свих грађана, без обзира на пол, у члану 1. и обавезује се на најмање 40% заступљености полова у органима странке. Покрет БЕСА се у свом статуту фокусира на унапређење положаја жена као универзалног права, а основао је Форум жена у оквиру страначких структура на различитим нивоима.⁴²

Постоји потреба да странке редовно ажурирају своје веб сајтове ради транспарентности и бољег увида у своје родно инклузивне активности. Штавише, преглед заступљености жена у руководећим структурама ових партија показао је да постоји простор за побољшање, уз уочене различите нивое родне разноликости. У

40 Исто.

41 Никола Донеv, „Родно осетљива скупштина и родна равноправност на политичкој сцени: преглед тренутне ситуације у Северној Македонији“, 2023, ИДСЦС. Приступљено 11. децембра 2023. Доступно на: [://idscs.org.mk/wp-content/uploads/2023/07/1_WEB_A4_ENG-4.pdf](https://idscs.org.mk/wp-content/uploads/2023/07/1_WEB_A4_ENG-4.pdf).

42 Исто.

СДСМ-у функцију заменика председника обавља жена. Од четири потпредседника, три мушкарца и једна жена; у Централном одбору, од 123 члана, жене представљају до 49%; а осам жена је део 17-чланог Извршног одбора. У ВМРО-ДПМНЕ Извршни одбор има 27 чланова, од којих су 9 жена и 18 мушкараца. У Централном комитету су чланице Уније жена, али конкретни детаљи нису доступни. У Левици, жене су заступљене са 24 одсто у Централном комитету од 46 чланова са правом гласа. Седмочлани Президијум укључује само једну жену. У Алтернативи је само једна жена међу седам потпредседника, док је у оквиру 40-чланог Председништва 30 одсто жена. Ограничене информације су доступне за ДУИ, а само детаљи о кабинету председника доступни су на веб сајту. Извјештаји медија указују на избор жене потпредседнице, Арбана Пашоли, у октобру 2022. године. За Алијансу за Албанце, непотпуне информације на сајту отежавају свеобухватну анализу. Онлајн извори указују на избор Бујаре Абазиија за потпредседника у јануару 2023. Анализе даље наглашавају недостатак разноликости у руководству и структурама политичких партија. Од 23 странке које су тренутно у парламенту, само две воде жене – ЛДП и ДОМ.⁴³

И док је заступљеност жена у парламенту на највишем нивоу до сада, где нема квота, заступљеност жена је мања или је уопште нема. Недостаје адекватна заступљеност жена у извршним министарским улогама. У првој влади од 1991 године ниједна жена није изабрана на министарско место. Укључивање жена на министарске позиције повећало се формирањем друге владе 2004 године, када су две жене именоване за министарке, што представља 15,4% министарских позиција. У последњем саставу Владе број жена је пет од 20 владиних места, и то четири министарке и једна потпредседница владе.⁴⁴

Ово је посебно случај на извршним позицијама, где је учешће жена генерално ниско, док је учешће жена из мањинских заједница готово непостојеће. У саставу влада у периоду од 1991 до 2021 године извршну власт су представљале 24 жене (15%) наспрам 139 мушкараца (85%). Када је реч о националном саставу жена на министарским позицијама, 20 су Македонке, две су Албанке и једна жена је представница јеврејске заједнице. У Влади није било Ромкиња или представница мањих заједница.⁴⁵ После парламентарних избора у јулу 2020 године, социјалдемократе су формирале коалицију са ДУИ, чиме су добиле већину у парламенту и мандат за формирање владе. Међутим, упркос томе што је родна равноправност високо на дневном реду СДСМ-а и део његових стратешких

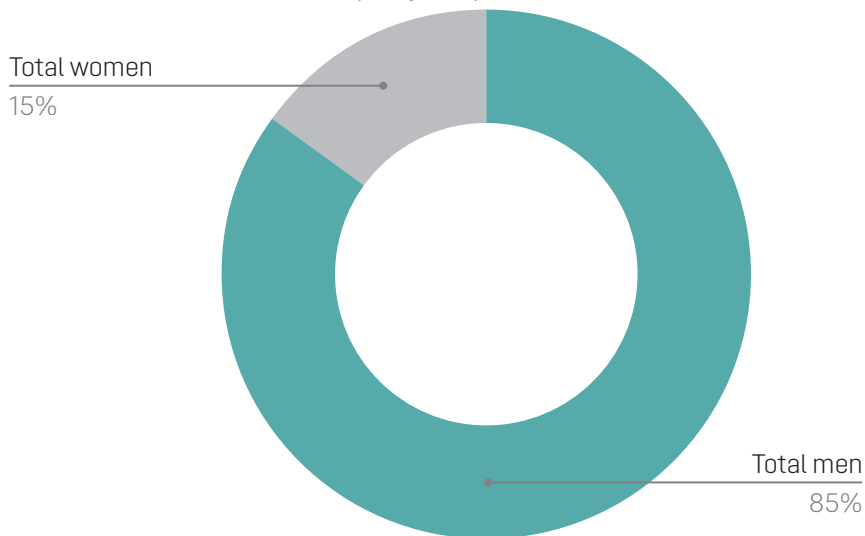
43 Исто.

44 „Жене и мушкарци у Северној Македонији: статистички преглед трендова родне равноправности“, UN Women, Скопље, 2022. Приступљено 11. децембра 2023. Доступно на: https://eca.unwomen.org/sites/default/files/2022-10/EN_WandM-NMK-Report_WEB_0.pdf.

45 „Да ли је нови састав Владе Р. С. Македонија следи принцип правичне заступљености жена и мушкараца на руководећим позицијама и одражава ли родну разноликост друштва које представља?“, Реактор, 2020. Приступљено 11. децембра 2023. Доступно на: <https://shorturl.at/doCPZ>.

циљева,⁴⁶ састав владе није одражавао ову посвећеност. Жене су имале само четири министарске функције у овој влади и једну потпредседничку, од којих ниједна није била из мањинских заједница. Три од ових позиција односила су се на министарства која се обично сматрају „меким“, као што су Министарство просвете и науке, Министарство рада и социјалне политике и Министарство културе. Од 16 министарстава, само две жене су биле на функцији заменика министра, а само једна је била из албанске заједнице.⁴⁷

Графикон А. Родни састав влада у периоду 1991–2021

Испитивање родног састава руководећих позиција у институцијама, посебно оних које поставља влада, открило нам је да само 29% ових владајућих структура чине жене. Наиме, значајна разлика је евидентна на директорским позицијама у институцијама, где су само 5% именованих жена. Жене из мањинских заједница су посебно недовољно заступљене на овим руководећим позицијама.⁴⁸

Жене активно учествују у политичким партијама током изборних кампања, међутим, често се суочавају са искључењем приликом именовања и поделе власти. Прави утицај је концентрисан у рукама партијских лидера и њихових углавном мушких ужих кругова. Избор градоначелника је суштински везан за политичке партије, а њихове стратегије номинавања значајно утичу на ограничен успех у постизању

46 Петковска, „Локални избори 2021. Преглед кандидатских листа за градоначелнике и изабране представнике из родне перспективе“.

47 Влада Републике Северне Македоније, сајт. Приступљено 11. децембра 2023. Доступно на: <https://vlada.mk/vlada-ministerstva>.

48 Миша Поповић и Марко Панковски, „Ко је тамо главни?“. ИДСЦС (блог), 2019. Приступљено 11. децембра 2023. Доступно на: <https://idscs.org.mk/en/portfolio/whos-governing-there/>.

веће заступљености жена. У општинама у којима су се шансе за победу у прошлости показале као ниске или политички теже, странке обично номинују жене. Дакле, опредељеност Владе за родну заступљеност 50/50 остаје само декларативно.⁴⁹

Недовољна заштита жена у политици је још један значајан фактор који доприноси ниском учешћу жена. Политичке партије немају основне гаранције за своје чланове, активисте и представнике, јер се њихови статuti или кодекси понашања не баве родно заснованим насиљем. У Северној Македонији, 65% политичарки се суочило са насиљем док су обављале своје партијске дужности.⁵⁰

Заступљеност жена на локалним извршним позицијама је константно ниска у последњих неколико деценија. На седам локалних избора одржаних од стицања независности, само 18 жена је изабрано за градоначелнике, у поређењу са 642 мушкарца градоначелника током периода од 25 година. У одређеним годинама, као што су 1996 и 2009, ниједна жена није обезбедила место градоначелника. Највећи проценат изабраних градоначелница од 7,4% (6 жена) забележен је 2017. године. Упркос ограниченом присуству као градоначелници, жене активно учествују и изражавају своје мишљење током изборних кампања. Најзначајнији број кандидаткиња за градоначелнице забележен је 2013 године, а у 2017 години 37,5% кандидата за градоначелнике биле су жене. У 2021 години за градоначелнице су изабране само две жене, од којих је једна градоначелница Града Скопља.⁵¹

Један од разлога за ограничен приступ жена позицијама за доношење одлука је недовољна подршка коју добијају као кандидати за руководеће улоге. Недостатак жена на позицијама доношења одлука и на локалном и на централном нивоу уско је повезан са неадекватном унутрашњом подршком унутар политичких партија, широко распрострањеним говором мржње према женама у политици и преовлађујућим родним улогама, стереотипима и предрасудама у друштву.⁵²

Избори 2021 године истакли су недостатак родне равноправности у земљи, што није било изненађење. Иако су политичке партије кључне за политичко организовање и учешће, оне немају објављене податке о чланству и укључености жена. Суморна реалност политичког ангажмана жена наглашена је малим бројем кандидаткиња на локалним изборима 2021 године. Од 299 кандидата за градоначелнике, само 25 су биле жене, што представља само 8%. Иако су жене чиниле 45% свих одборничких кандидата, оне су биле на челу само 19% кандидатских листа.⁵³ Наиме, политичке

49 „Евалуација стања људских права и владавине права током председавања ОЕБС-ом“, Хелсиншки комитет за људска права, април 2023.

50 „Не насиљу.“ Приступљено 11. децембра 2023. Доступно на: <https://nezasilstvo.mk/>.

51 „Жене и мушкарци у Северној Македонији: статистички преглед трендова родне равноправности“, UN Women, Скопље, 2022. Приступљено 11. децембра 2023. Доступно на: https://eca.unwomen.org/sites/default/files/2022-10/EN_WandM-NMK-Report_WEB_0.pdf.

52 Исто.

53 Петковска, „Локални избори 2021. Преглед кандидатских листа за градоначелнике и изабране представнике из родне перспективе“.

странке мањинских заједница са женама на листама кандидата за градоначелнике биле су ограничене на само по једну Албанку из ДУИ и Демократске партије Албанаца (ДПА).

Резултати су били посебно обесхрабрујући, јер од 80 општина плус град Скопље, само две имају градоначелнице. Град Скопље је добио прву градоначелницу након стицања независности земље; а друга је председница општине Старо Нагоричане, сеоске општине на истоку; што одговара само 2,5% од укупног броја градоначелничких места. Обе градоначелнице су из већинске заједнице. На локалним изборима 2017 године жене су победиле у шест општина, од којих су две биле из албанске заједнице, која је владала у Тетову и Арачинову.

Упркос недостатку свеобухватних података о полном и националном саставу општинских већа, доступне информације са локалних избора 2017 године откривају да су од 1.388 изабраних одборника само 415 биле жене, што је испод законски предвиђеног цензуса од 30% за таква тела. Ово наглашава континуирано ослањање на квоте за политичко представљање жена.

Иако се правни оквир који подржава једнаке могућности за политичко учешће сматра задовољавајућим, његова практична примена је често неуспешна. Ангажовање жена у политици, посебно оних етничких Македонки и, донекле, етничке албанске припадности, значајно је ограничено. У Парламенту је заступљеност жена из мањих средина значајно ниска, само једна Ромкиња и једна Бошњакиња. Штавише, значајно је одсуство Туркиња, Влаинкиња и Српкиња, пошто парламентарну репрезентацију мањих заједница представљају искључиво мушкарци који праве коалиције са већим политичким партијама. Ова недовољна заступљеност жена протеже се и на извршни и на локални ниво, где су жене генерално неадекватно заступљене, а оне из мањих средина практично не постоје.

• Индекс родне неравноправности

Индекс родне неједнакости UNDP-а (ГИЕ) мери родну неједнакост кроз три важна аспекта људског развоја: а) репродуктивно здравље, мјерено смртношћу мајки и наталитетом адолесцената; б) оснаживање, које се мери процентом посланичких места које заузимају жене и процентом одраслих жена и мушкараца старијих од 25 година са најмање средњим образовањем; и ц) економски статус, изражен као учешће на тржишту рада, који се мери стопом учешћа у радној снази женског и мушког становништва старијег од 15 година.⁵⁴

54 UNDP, „Индекс родне неједнакости (ИРН). Извештаји о људском развоју, 2020. Приступљено 11. децембра 2023. Доступно на: 12,8}};“issued“:{"date-parts":["2020"]}}}};“schema“:“https://github.com/citation-style-language/schema/raw/master/csl-citation.json”} http://hdr.undp.org/en/content/gender-inequality-index-ИРН?utm_source=EN&utm_medium=GSR&utm_content=US_UNDP_PaidSearch_Brand_English&utm_campaign=CENTRAL&c_src=CENTRAL&c_src2=GSR&gclid=CjwKCAiAnO2MBhApEiwA8q0HYRcdfW6RB0ujzpfP-nl7KeHqc1AzUBUpCWc-sB4wysD2oD8_g4R65BoCNjgQAvD_BwE.

Што је већа вредност ИРН, то су више несразмерне разлике између жена и мушкараца и већи су губици за људски развој. ИРН прати положај жена у 162 земље и истиче увид у родне разлике у главним областима људског развоја. Наиме, десет највише рангираних земаља по родној равноправности су са европског континента. Земље западног Балкана које су индексирани ИРН рангом налазе се од 32. места за Црну Гору (ИРН 0,109) до 39. места за Албанију (ИРН 0,181). Србија је 36. (ИРН 1,132), **Северна Македонија** је 37. (ИРН 0,143), а Босна и Херцеговина 38. (ИРН 0,149). Ова блискост указује да је третман жена и родних питања у земљама Западног Балкана на приближно истом нивоу.

- **Глобални индекс родног јаз**

Глобални индекс родног јаз (ГИРЈ) прати еволуцију родних јазова дуж четири кључне димензије: (I) економско учешће и могућности, (II) образовна достигнућа, (III) здравље и опстанак и (IV) политичко оснаживање. Индекс даље прати напредак ка затварању ових празнина током времена. Извештај ГИРЈ покрива индексирање 146 земаља 2023⁵⁵. ГИРЈ мери резултате на скали од 0 до 100, при чему се резултати могу тумачити као растојање до паритета, односно проценат родног јаз који је затворен. Укупни налази извештаја за 2021 закључују да је „просечна удаљеност до паритета 68%, што је корак уназад у поређењу са 2020 (-0,6 процентних поена)“. Ако се напредак настави на садашњој путањи, биће потребно 135,6 година да се смањи јаз у свету полова. Ако анализирамо специфичне области, родни јаз у политичком оснаживању је највећи међу четири посматране димензије, са само 22% родног јаз затвореног до данас. Јаз у економском учешћу и могућностима остаје други по величини, са 58% затвореног јаз. Родни јаз у образовном постигнућу и здрављу и преживљавању је скоро затворен, са 95% односно 96% затворених јазова.

Међу земљама Западног Балкана, Србија је на највишем месту, на 19. месту, са 78% затвореног родног јаз, затим следи Албанија, на 25. месту са 77% затвореног родног јаз, и Црна Гора на 48. месту са 73,2% затвореног родног јаз. **Северна Македонија, са 71,5% затвореног родног јаз, и Босна и Херцеговина, са 71,3%, су 73. односно 76. на листи.**

55 „Извештај о глобалном родном јазу 2021“, Светски економски форум, 2021. Приступљено 11. децембра 2023. Доступно на: <https://www.weforum.org/publications/global-gender-gap-report-2021/>.

V.

Примарна истраживања

Сврха истраживања примарних података је да се изврши даља анализа добијених података из прве руке и да се они преточе у свеобухватне информације за мерење различитих аспеката политичког и јавног учешћа жена на националном нивоу. Анкета је испитала нивое и услове политичке и јавне партиципације жена из различитих етничких заједница, њихову перцепцију ангажовања жена у политици, а такође је урађено поређење добијених информација, као додатна метода прикупљања података, вођени су и полуструктурирани интервјуи како би се дотакли апстрактнијих аспеката истраживања. Кроз ове интервјуе добијени су дубљи подаци, док су отворене расправе расветлиле неке од појава које се односе на политичко и јавно учешће жена из мањинских заједница.

Иако је правни оквир за једнаке могућности за политичко учешће задовољавајући, он се не преводи увек директно у његову практичну примену. **Примарни анализирани подаци су потврдили низак ниво политичког и јавног учешћа жена уопште, уз још увек флукутирајући ниво учешћа међу различитим етничким заједницама. С тим у вези, жене из мањих средина су знатно мање присутне у политичком животу државе, а услови за њихово могуће будуће укључивање су мање надежни.**

Уз помоћ следеће серије питања, испитани су услови и перспективе жена из различитих етничких заједница у односу на њихов политички положај у друштву и њихове амбиције и спремност за инклузију. Подаци из примарних истраживања показују да се, иако су жене генерално на маргинама политичког живота, ставови и позиције такође се разликују од једне заједнице до друге.

1. Политичко учешће – општи услов у погледу нивоа укључености, амбиција и мотивације

Жене у институцијама локалне управе и централног нивоа углавном учествују путем гласања, како наводи 60% наших испитаника, док је 33% изјавило да нису учествовале ни на који начин. Генерално, жене из свих мањинских заједница више учествују путем гласања, а мање кроз друге облике учешћа. Међутим, овај

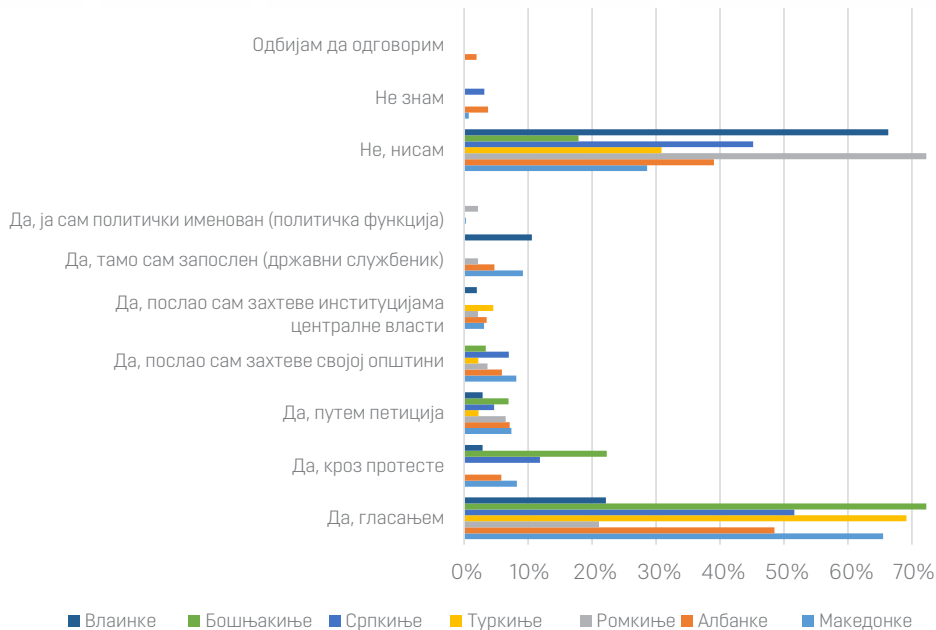
процент варира између различитих заједница. Половина или више од половине жена из македонске (66%), албанске (49%), турске (69%), српске (52%) и бошњачке (77%) заједнице изјавило је да користи своје политичко право гласа, док је овај проценат знатно нижи код Ромкиња (21%) и Влаинки (22%). Као последица тога, већи је проценат Ромкиња (79%) и Влаинки (66%) које тврде да не учествују у политици у односу на друге заједнице, затим Српкиње (45%) и Албанке (39%). Други облици политичке партиципације ретко су или уопште нису популарни међу женама уопште, са изузетком протеста које је практиковало 22% Бошњакиња и 12% Српкиња (Графикон 1).

Неспремност жена када је у питању директно учешће у политици додатно је потврдило и следеће питање из анкете. На питање да ли се баве политиком или су бар донекле заинтересоване да се укључе у будућност, преко 72% жена из свих заједница одговорило је негативно. Овај проценат је највећи међу Влаинкама (87%). Значајно позитиван одговор на ово питање уочен је међу испитаницама Бошњакиња (27%), затим Македонкама (15%), Ромкињама (13%) и Влаинкама (13%) у Графикону 2.

Током интервјуа са саговорницама се разговарало и о степену укључености у политику. Сви су се једногласно сложили да је учешће жена у политици, посебно оних из мањинских заједница, значајно је низак. Једна од посланица, припадница мањинске заједнице у земљи, својом изјавом је изазвала згодну дилему: „У условима када 50 одсто свештске популације чине жене, како је могуће да жене нису на руководећим позицијама, или чак да се не расправља да ли је уопште потребно да се бави политиком“.

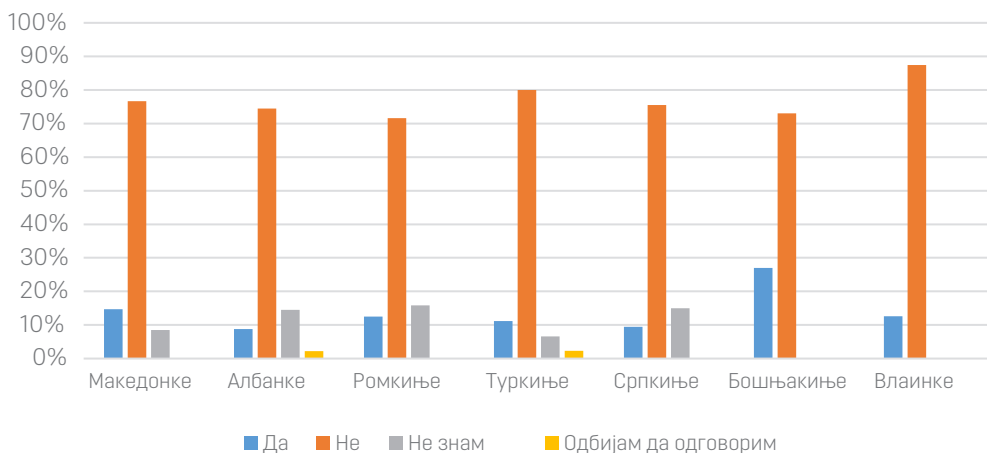
Уопштено говорећи, политичко учешће жена различитог етничког порекла је еквивалентно гласању на изборима.

Графикон 1. Да ли сте икада на било који начин учествовали у институцијама ваше локалне управе или у институцијама на централном нивоу? (%)

Жене из свих заједница немају директну укљученост и личне амбиције да се баве политиком.

Графикон 2. Да ли сте укључени у политику или сте заинтересовани да се бавите у будућности? (%)

Даље испитивање је открило да жене које су изјавиле да нису укључене и да нису заинтересоване да се баве политиком, без обзира на њихову етничку припадност, нису навеле ни свој пол ни етничку припадност/веру као главни разлог за своју одлуку. У свим заједницама преовладава одговор да је главни разлог то што их политика једноставно не занима. Процент жена које наводе овај разлог креће се од 27% међу Бошњакињама до 66% међу Туркињама (Графикон 3).

Поред тога, питања у вези са самопоуздањем у њихово образовање/квалификације, њиховим годинама и перцепцијом да је „политика прљав посао“ такође су наведени као главни разлози међу свим етничким групама, уз одређене разлике у процентима међу заједницама. На пример, 22% Туркиња и 13% Ромкиња себе сматра недовољно квалификованим за вођење политике, док је овај проценат нижи међу Албанкама (8%), Македонкама (5%) и Српкињама (3%). Бошњакиње и Влаинке не дијеле ову перцепцију о себи (Графикон 3).

Осим у Турској заједници, у свакој другој заједници има жена које сматрају да нису у оптималним годинама за бављење политиком, а крећу се од 5% међу Македонкама до 13% међу Српкињама. „Политика је прљав посао“ први је изговор за 5% и 6% Туркиња и Бошњакиња, за 7% Македонки и Албанки, 9% Српкиња и 12% Влаинки. Домаће обавезе се као значајна препрека наводи само међу Бошњацима (19%). Разочарање што су политичку сцену већ заузели поједини људи који само настављају своју политичку позицију као главни фактор наводи 19% Бошњакиња, 7% Влаинки, 6% Македонки, Ромкиња и Српкиња и 3% жена Албанке (Графикон 3).

Одговори су се више разликовали између различитих заједница када су их питали да наведу други разлог за своју одлуку да се не баве политиком. Уопштено говорећи, перцепција да је „политика прљав посао“, недостатак образовања/квалификација и старосне баријере често се наводе у скоро свакој заједници. Наиме, мишљење да је „политика прљав посао“ најзаступљеније је међу Влајнкињама (31%), Бошњакињама (30%), Македонкама (26%) и Туркињама (22%). Поред тога, 26% Ромкиња и 13% т.ј. 12% Српкиња и Влаинки сматра да немају образовање/квалификације за бављење политиком, док је овај проценат испод 8% међу осталим заједницама. Старост се такође сматра препреком међу свим женама, али уз процентуалне флукуације. Фактор старости, као друга препрека бављењу политиком, највећи је међу Ромкињама (21%) и Влаинкама (26%). Бошњакиње (18%), Албанке (12%) и Македонке (11%) сматрају породичне и кућне обавезе већим теретом за политичко ангажовање, у поређењу са женама из других националности, где је проценат испод 10 (Туркиње - 8%, Влаинке – 6%, Графикон 4).

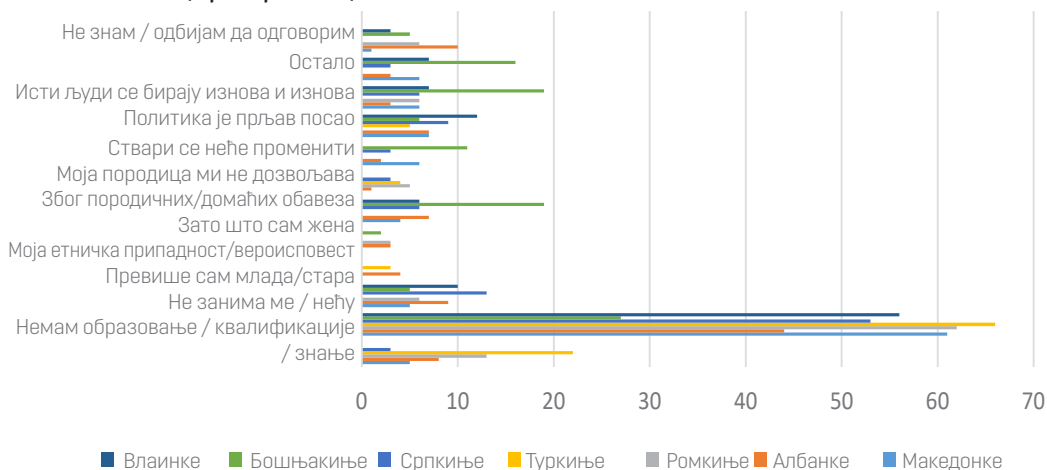
Све испитанице које су интервјуисале на ову тему су изразиле своје разумевање разлога за овакве одговоре жена, а посебно су истакле да је политика у нашем друштву „прљав посао“, посебно за жене политичарке и говор мржње који су искусили током своје професионалне каријере као политичари, једноставно зато

што су жене. Један од посланика, припадник мањинске заједнице, рекао је: „Осим онога што кажете, они (пополитички поштивници) се фокусирају на то како се облачите, шминкате, да ли сте дебели или мршави, да ли носите штикле или не, да ли су вам поцејане чарапе или не, да ли сте имали бошокс... нема решења за овај проблем... Ако у политичком окружењу постоје политичке странке са бошовима повезаним на друштвене мреже, само морате прихватити да ће све да прође за два-три дана“. Албанска посланица је даље навела: „Политика је веома сурова према женама, јер ће вам много пушта бити суђено то томе како изгледате, а не то ономе што говорите. Као жена, морате да уложите у свој изглед и у оно што говорите, да не би рекли да је то само због изгледа.“

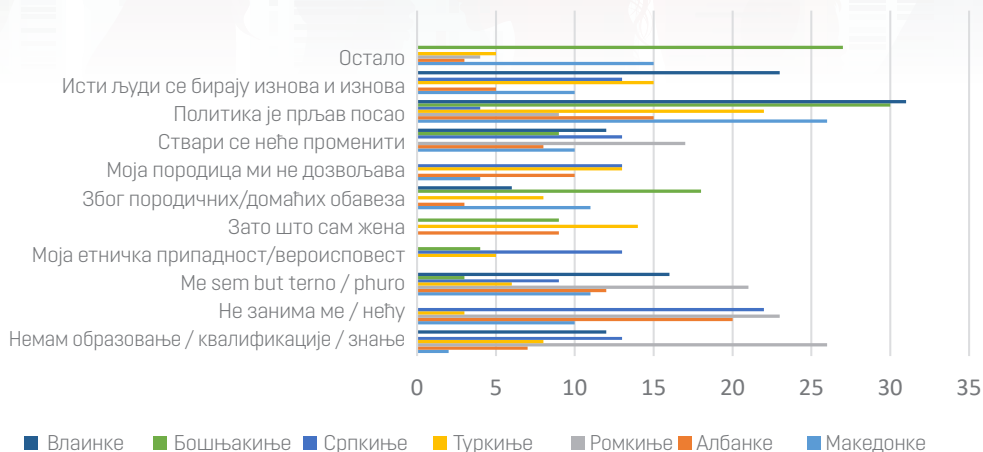
Међутим, представница владе која је етничка Албанка истакла је колико је важно да жене превазиђу разлоге које користе као изговор да се не баве политиком, да превазиђу те препреке и да процес доношења одлука преузму у своје сопственим рукама: „Жене су у својим главама створиле ово чудовиште да не треба да се упуштају у политику коју храни породица, паринери, мужеви, свекрве и иако даље... морамо да превазиђемо најстрах... Политика је постала прљав посао, нешто прљаво, али политика је инструмент који можемо корисити да ефикасно побољшамо своју позицију... морамо да превазиђемо овај страх.“

Жене не наводе свој пол и верску/етничку припадност као први разлог за одлазак из политике.

Графикон 3. Уколико не, који су разлози ваше одлуке да се не бавите политиком? (први разлог)

Графикон 4. Уколико не, који је други разлог ваше одлуке да се не бавите политиком? (%)

С друге стране, када се истражују амбиције жена које су изјавиле да се баве или су спремне да се баве политиком, код свих испитаница у различитим заједницама преовладавају две мотивације, и то: а) потреба да утичу и побољшају ситуацију у друштву, и б) потреба да се утиче и побољша стање у својој заједници. Ако боље погледамо резултате у вези са две алтернативе, видимо да је велика већина Албанки (69%), Ромкиња (67%) и Влаинки (61%) указала на потребу побољшања ситуације у својој заједници, следи потреба да се утиче и да се побољша стање у друштву у целини (Албанке - 59%, Ромкиње - 52%, Влаинке - 39%). Ситуација је обрнута међу осталим заједницама, где већина уважава потребу да се утиче и унапреди друштво у целини као примарни мотив за бављење политиком (Туркиње - 79%, Српкиње - 76%, Бошњакиње - 70% и Македонке - 66%), затим потреба да се интервенише у оквиру сопствене заједнице (Македонке - 50%, Српкиње - 50%, Бошњакиње - 26% и Туркиње - 21%, Графикон 5).

Значајан број жена из готово свих заједница је такође мотивисан да се укључи у политику ради унапређења људских права, укључујући права жена у земљи. Више од половине Влаинки (61%) и Ромкиња (52%) подржава ову ствар, као и 42% Македонки, 32% Албанки, 24% Српкиња и 21% Туркиња. С друге стране, само 4% Бошњакиња је вођено мотивацијом за унапређење људских права, укључујући и права жена у земљи. Потреба за побољшањем положаја невећинских заједница је подстицај за 52% Ромкиња, 26% Македонки, 23% Влаинки, 17% Албанки и 13% Бошњакиња. Бити активан на политичкој сцени у земљи је лична амбиција само 23% жена Влаинки и 6% и 5% анкетираних Македонки и Албанки (Графикон 5).

Процент жена које су одговориле да би у политику ушле ради неке личне користи је такође значајан у скоро свим срединама. Наиме, 50% Српкиња, 48% Ромкиња и 31% Македонки би се укључило у политику ради личног запослења или запослења члана уже породице. Поред тога, 32% Ромкиња, 23% Влаинки, 21% Македонки и 12% Албанки би ушле у политику ради неке друге личне користи (Графикон 5).

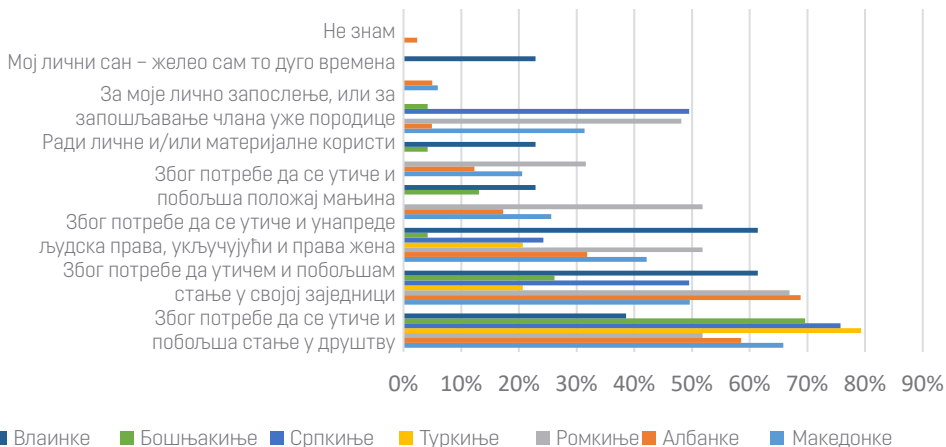
Наше саговорнице су говорили и о својим разлозима бављења политиком, а њихови одговори се у извесној мери поклапају са одговорима испитаника: потреба да се помогне напредак друштва; побољшати положај жена у земљи; и побољшање стање својих заједница, преовладавају међу датим одговорима. Директорка једне државне институције, који припада мањој заједници, рекла је: „Осетила сам потребу за променама и мислио сам да кроз активно учешће у политици промене могу бити суштинске, видљиве и трајне, посебно за мање средине попут моје, који живе у нашој земљи“. Слично томе, посланица, који припада мањој заједници, рекла је: „Сада [као политичарка] могу да дискутујем и коментаришем оне жене које су врло мало видљиве, које живе у руралним подручјима, у изолованим подручјима, пре свега мислим на гетоизованим срединама, са акцентом на Ромкиње, које су све мање видљиве и морамо радити на конкретним програмима“.

Интервјуисане политичарке су се такође бавиле разлозима и мотивацијама жена да се укључе у политику уопште, а њихови одговори су се преклапали са налазима анкете. Посланица из редова албанске заједнице истакла је: „Жене не улазе у политику из личних интереса, јер се жене много боре, размишљају и спремају пре него што се упусте у политику, па када уђу у политику улазе са много искуства.“ Посланица из мање заједнице даље је изјавила: „Чини ми се да су жене све свесније да сам ја та која одлучује за себе и желим да будем део политичких процеса, па ћу се одлучити за себе и у име свих жена у Северној Македонији“.

Осим тога, једна албанска политичарка је у својој изјави нагласила да је потреба да жене буду директно укључене у процесе доношења одлука за њу била примарна мотивација: *„Када сам радила као новинар током радова 1990-их, схватила сам да се оно што се дешава на терену је последица онога што одлучује политика... Моја мотивација је била да будем тамо где се доносе одлуке, што је оно што ме је натерало да будем део политике“.*

Потреба да утичу и побољшају стање у својој заједници главна је мотивација за огромну већину Албанки, Ромкиња и Влаинкиња, док је већина жена из других заједница мотивисана потребом да утичу и побољшају стање у друштву као целина.

Графикон 5. Ако се укључим у политику, урадићу то због: (%)

Велика већина жена из свих заједница изјавила је да су гласале на претходним изборима. Тачније, резултати етничких заједница показују да је на прошлим изборима гласало 95% жена из турске заједнице, као и 91% Влаинки, 88% Македонки, 85% Српкиња, 75% Бошњакиња, 73% Албанки и 63% Ромкиња. За сваку заједницу је приметно да је конкретан проценат жена које су гласале већи од забележеног општег одзива на републичком нивоу на прошлим изборима (локални избори 2021 – излазност у првом кругу 51,44%, у другом кругу 49,56%).⁵⁶ Међутим, овај политички ангажман је значајно мањи код Ромкиња у поређењу са женама из других заједница (Графикон 6).

Лична политичка уверења и доследне политичке вредности су једина основа на којој гласа већина жена у било којој заједници. Овај проценат је највећи међу Српкињама (86%), Бошњакињама (77%) и Македонкама (77%), а нижи међу Албанкама (47%) и Ромкињама (54%). Међутим, у неким етничким заједницама значајан проценат жена се приликом гласања ослања на политичко уверење мушких чланова породице. Тако је скоро трећина Туркиња (31%) и Албанки (30%) и четвртина Ромкиња (23%) и Бошњакиња (23%) рекло да гласа на исти начин као што гласају чланови породице.

⁵⁶ Панковски и др., „(2021) Приручник за локалне изборе у Републици Северној Македонији 2021“, Фондација Конрад Аденауер у Републици Северној Македонији, Институт за демократију „Социетас Цивилис“ – Скопље. Доступно на: https://izbornaarhiva.mk/wp-content/uploads/2021/12/belegexemplar_2021_the_republic_of_north_macedonias_2021_local_elections_handbook_mkd_version.pdf.

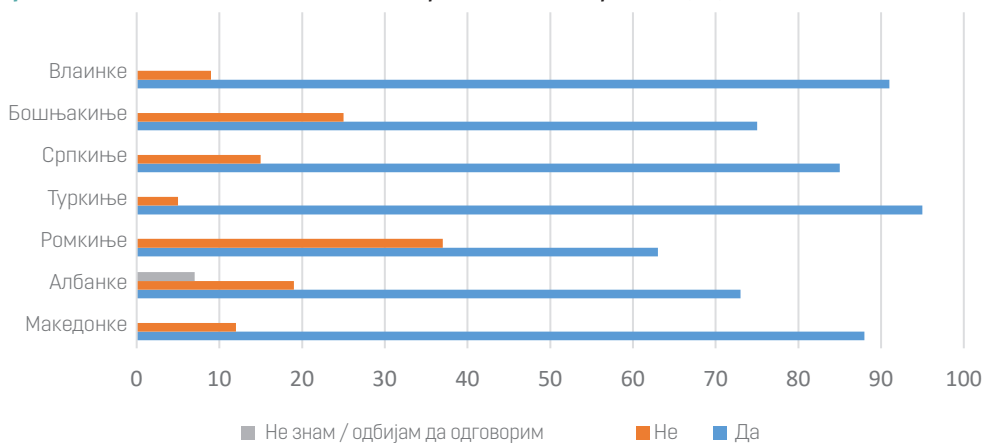
Међу осталим заједницама, овај проценат је знатно мањи (Влаинке 8%, Македонке 4%, Српкиње 0%) - Графикон 7.

Гласање на начин који ће донети личну корист (запошљавање, бизнис и сл.) примећено је у скоро свим заједницама. Тако се 16% Ромкиња, 14% Српкиња, 11% Албанки, 10% Македонки и 9% Влаинки изјаснило да гласају на начин који би им пружио личну корист. Личну корист, као подстицај да се гласа на одређени начин, нису тражили само Бошњакиње. 20% Влаинки није сигурно зашто гласа на изборима, мишљење дели 9% Албанки, 8% Македонки и 7% Ромкиња (Графикон 7).

У складу са овим налазима, интервјуисана директорка једне државне институције, која припада мањој заједници, утврдила је низак степен слободе коју жене имају у изражавању својих политичких уверења кроз право гласа: „Сматрам да жене имају само делимичну слободу да самостално изражавају своје политичке ставове и гласају према својим убеђењима. Такође мислим да постоје разлике између различитих заједница по овом питању“.

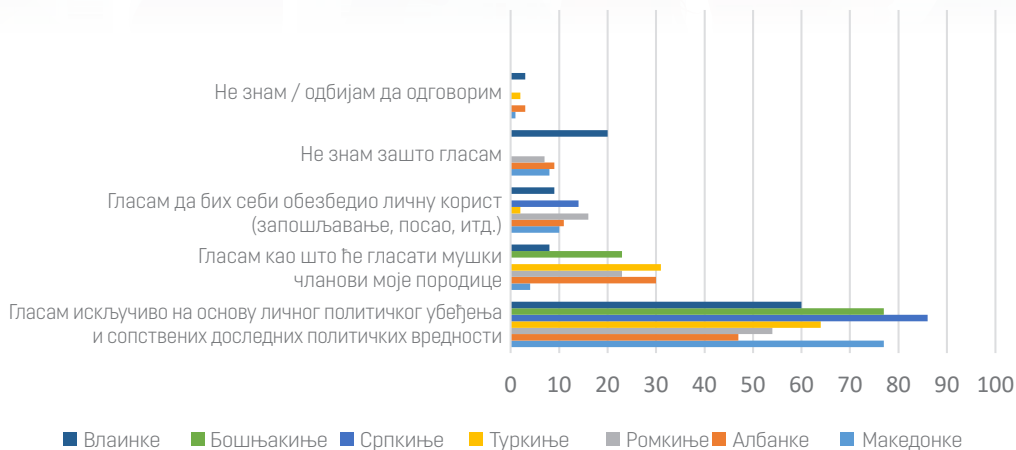
Коришћење бирачког права је очигледно најмање код Ромкиња.

Графикон 6. Да ли сте гласали на прошлим изборима? (%)

Иако већина жена гласа према својим политичким уверењима, у неким заједницама значајан проценат жена следи одлуку мушких чланова породице.

Графикон 7. Када гласам на изборима: (%)

Када је у питању учешће у политичким партијама, око 10% жена из готово свих заједница су чланице политичке странке. Изузетак су бошњачка и македонска заједница, јер се 25% и 17% жена из ових заједница изјаснило да припадају некој политичкој странци (Графикон 8).

Даље испитивање њиховог ангажовања у политичким партијама показало је да је само 12% Албанки и 5% Македонки које су чланице неке политичке партије добило неки специфичан ангажман у партији, а ван партије не играју никакву посебну улогу (Графикон 9).

Када смо разговарали о начину и околностима под којима су испитанице ушле у политику, у пет од шест случајева појавио се одређени образац међу интервјуисаним политичаркама. Наиме, њих петорицу је лидер странке препознао као особе које могу да допринесу одређеној ствари, без претходног активног или значајнијег ангажовања унутар политичке партије. Једна од посланица сведочи: „Нисам ни знала да ћу бити на листи за парламентарне изборе, сазнао сам из Сител вести... Тада нисам знала шта је кампања, а за то зашћо сам се сушћилно удаљила од ње жрује.“ Желела сам да кренем својим њушћем и да видим да ли је њолићика за мене или не.» Друга посланица, на сличан начин увучена у политику, рекла је: „Никада нисам намеравала да њочнем њолићичку каријеру, све се десило изненада, када ме је лидер сћиранке лично конћакћирао и замолио да ућем у извршни одбор сћиранке. Једна посланица, по националности Албанка је, присећајући се околности под којима је ушла у политику, у шали изјавила да су мушкарци одлучили да постане политичарка: „Шеф филијале је био напољу са мојим мужем и рекао му: {Зашто не пустиш своју

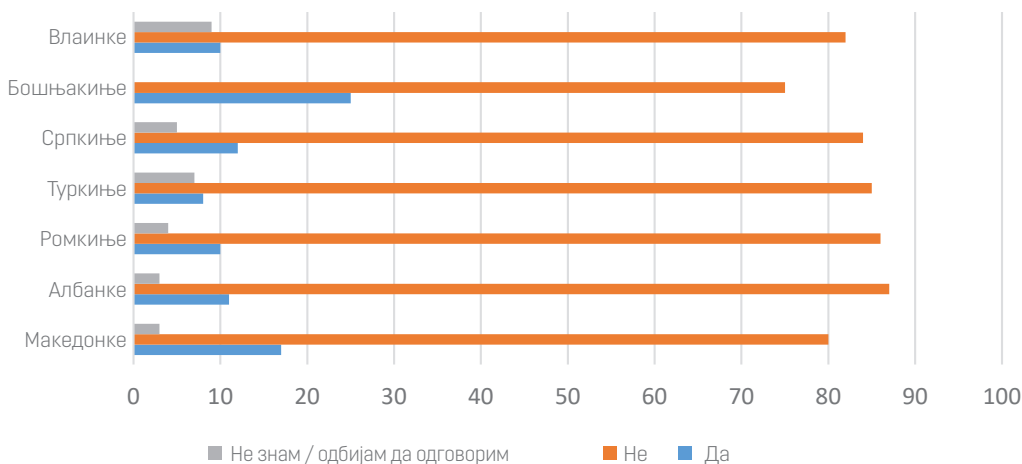
жену трчати?’ Мој муж је одбацио тврдње да ми забрањује да постанем политичар и тог дана је одлучено да се кандидујем. Шеф филијале је рекао да мисли да треба да се кандидујем и да ће моје име проследити у штаб“.

Представница власти, која је по националности Албанка, а чије је бављење политиком слично ранијим случајевима, додала је да је чак и када је врх странке изашао са таквим предлогом, тврдећи да је својим вештинама била одговарајући кандидат за ту функцију, дискриминаторски речник према женама је био све што је још било присутно: „Понуђена ми је позиција јер су мислили да сам прикладна за то место, али је овде било и мало дискриминације, јер ми је речено да је ово место за жене, јер захтева много причања, а не много рада“.

Међутим, политичарке су истицале потребу да се укључе у политику као начин да директно утичу на процесе доношења одлука у земљи. Неки од саговорника су даље нагласили да бављење политиком треба да се деси у раном детињству. Један посланик је изјавио: „Младе генерације не треба да се плаше изазова уласка у политику, јер су они кључни, и они морају бити ти који одлучују о својој будућности.“

Бошњачка и македонска заједница предњаче према проценту жена које су чланице политичке странке.

Графикон 8. Да ли сте члан политичке странке? (%)

Учешће жена у политичким партијама је у основи ограничено само на чланство.

Графикон 9. Која је Ваша улога у политичкој странци? (%)

Жене су питане о директном политичком ангажману у њиховом непосредном друштвеном окружењу. У том смислу, око четвртине или више жена из свих заједница изјавило је да има рођака и/или пријатељицу која је чланица политичке странке. Бошњачке жене предњаче у овом погледу, са 44% изјавило да имају такве рођаке/пријатељице, затим 38% Ромкиња, 33% Македонки, 29% Албанки, 27% Туркиња, 26% Влаинки и 21% Српкиња (Графикон 10).

Даље испитивање пола рођака/пријатеља који су чланови политичке странке показује да су, у случају свих заједница, око две трећине или више мушкараца. Највећи проценат родбине/пријатељица које су чланице политичке странке примећује се код Туркиња, где су 42% поменутих чланица странке, затим Македонке са 41%, Ромкиње са 39% и Бошњакиње са 37%. Овај проценат међу Албанкама је 34%, међу Туркињама 30%, а међу Влаинкама 30% (Графикон 11).

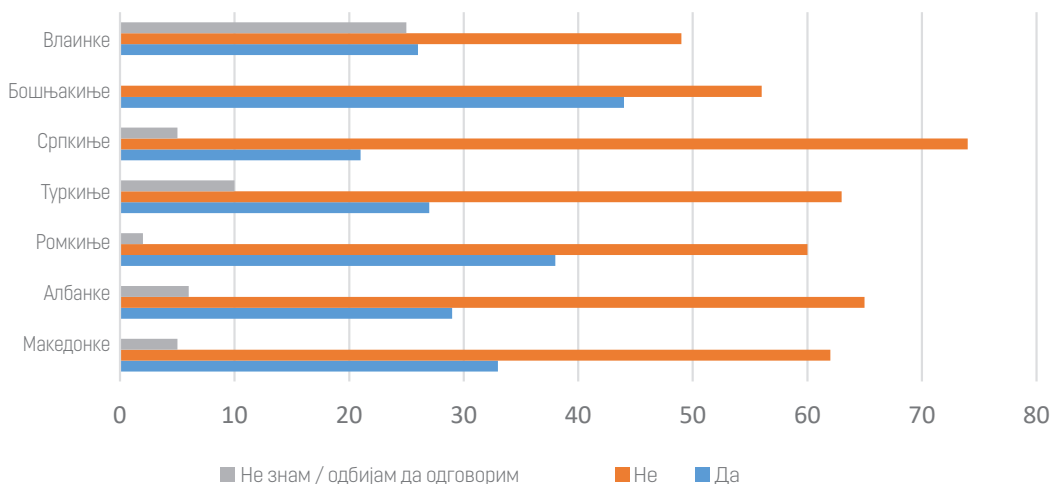
Око 10% жена из готово свих заједница има неке рођаке или пријатељице који имају високе политичке функције на националном или локалном нивоу или су у прошлости били на високим позицијама. Изузетак су Ромкиње у овом погледу, где ниједна испитаница није изјавила да у њиховом најближем друштвеном кругу постоји високо позиционирана политичарка (Графикон 12).

Жене које су позитивно одговориле на питање су даље питане о полу њиховог пријатеља/рођака који има или је имао високу политичку функцију. Анализа је показала да мушкарци доминирају са преко две трећине одговора свих заједница. Највећи проценат родбине/пријатељица високог ранга је међу Македонкама - 37%, затим Српкињама (30%), Албанкама (27%), Туркињама (27%) и Бошњакињама (17%).

Као што је поменуто, сви рођаци/пријатељи на високим политичким позицијама међу Бошњакињама су мушкарци (Графикон 13).

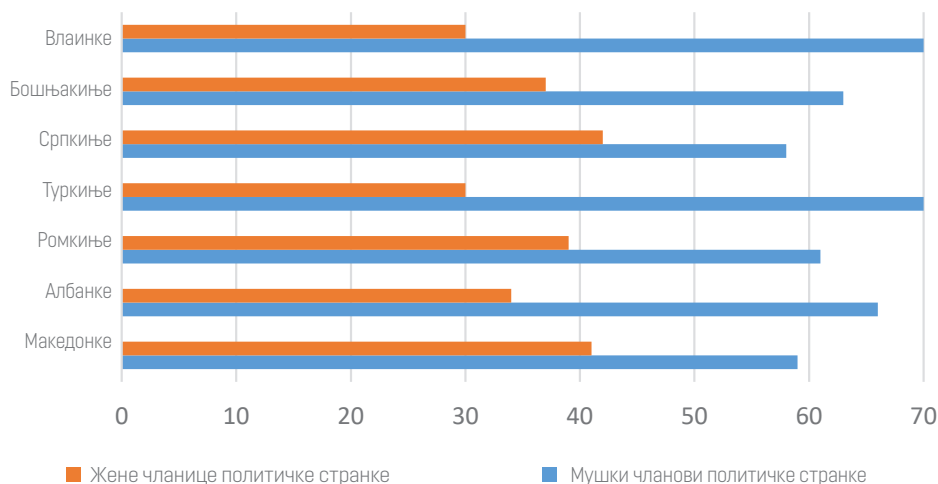
Отприлике четвртина или више жена из свих заједница изјавило је да имају рођаке и/или пријатеље који су чланови политичке странке.

Графикон 10. Да ли је неко у вашој породици / пријатељима члан политичке странке? (%)

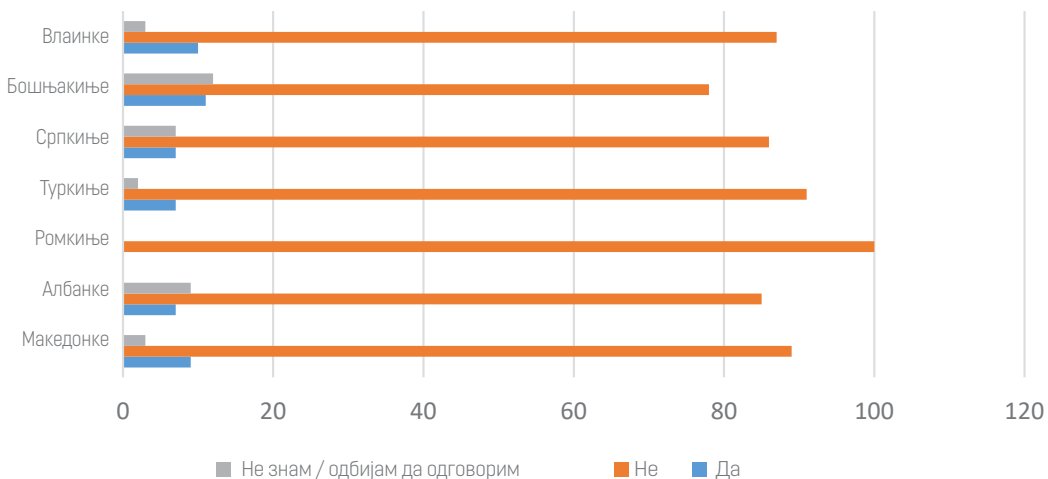
Међу свим заједницама доминирају мушки рођаци/пријатељи који су чланови политичке странке.

Графикон 11. Ако жене имају чланове породице/пријатеље који су чланови политичке странке, ког су пола? (%)

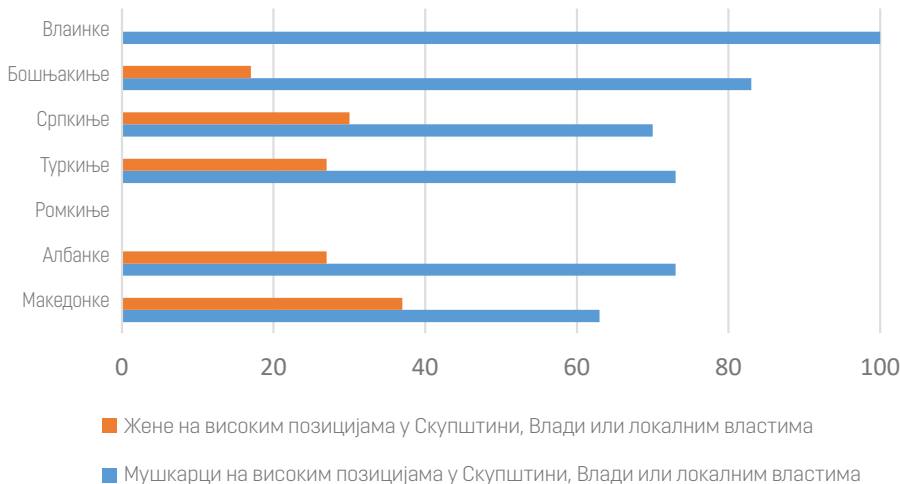
Ромкиње највероватније немају никог у свом непосредном окружењу на високом политичком положају.

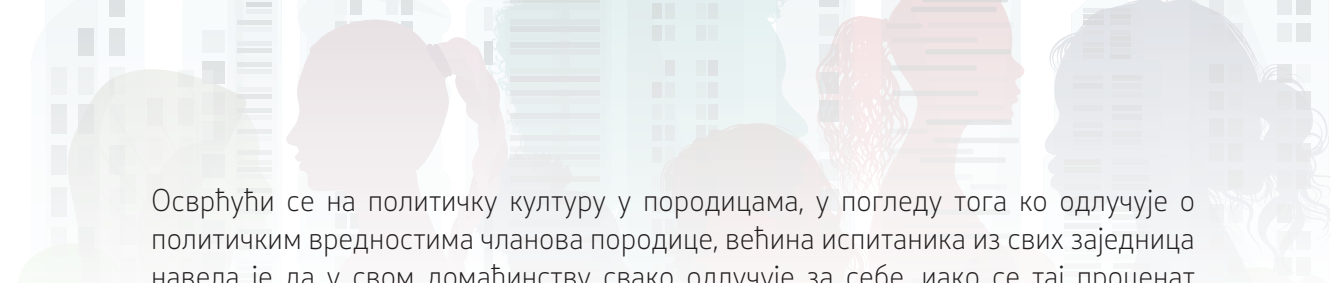
Графикон 12. Да ли је неко од чланова ваше породице или пријатеља сада или у прошлости на високом положају у Скупштини, Влади или локалним властима? (%)

Међу свим заједницама доминирају мушки рођаци/пријатељи који имају или су имали високе политичке функције.

Графикон 13. Ако жене имају чланове породице/пријатеље који су сада или у прошлости били на високом положају у Скупштини, Влади или локалним властима, ког су пола? (%)

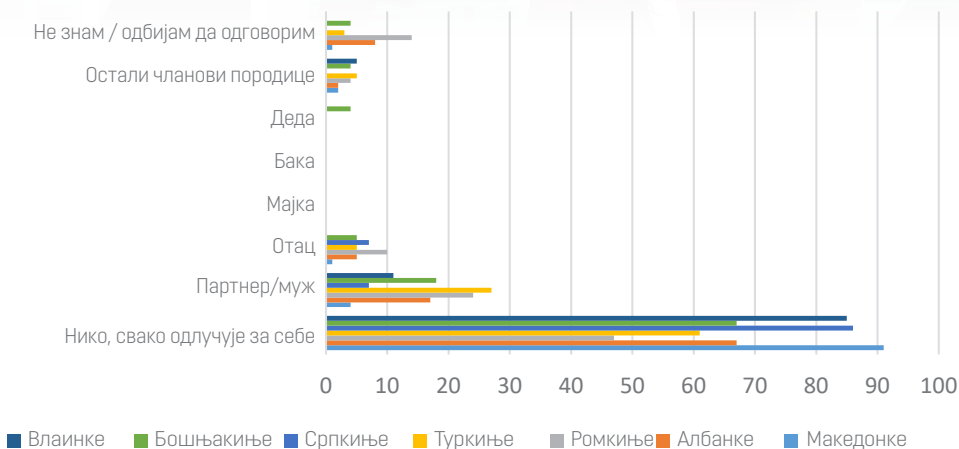
Осврћући се на политичку културу у породицама, у погледу тога ко одлучује о политичким вредностима чланова породице, већина испитаника из свих заједница навела је да у свом домаћинству свако одлучује за себе, иако се тај проценат значајно разликује између заједница. Највећи проценат породица у којима сваки члан самостално одлучује о својим политичким ставовима забележен је међу Македонкама (91%), затим Српкињама (86%) и Влаинкама (85%). То је случај и са преко две трећине породица Албанки (67%), Бошњакиња (67%) и Туркиња (61%). Само у мање од половине ромских породица (47%) чланице су самосталне у праћењу својих политичких ставова (Графикон 14).

Друге породице следе политичку одлуку мушког члана породице, обично партнера/ мужа или оца. Око четвртине породица Туркиња (27%) и Ромкиња (24%) слаже се са политичким ставовима свог партнера/мужа, што је случај и са 18% Бошњакиња, 17% Албанки, 11 % Влаинка, 7% Српкиња и 4% Македонки. Отац има последњу политичку реч у 10% породица Ромкиња, 7% Српкиња, 5% Бошњакиња и Албанки и 1% Македонки (Графикон 14).

Наше саговорнице су ову ситуацију препознале као проблем и слажу се да су посебно жене које долазе из мањих, затворених средина подложније наметању политичких вредности од стране других чланова породице. Једна посланица, припадница мање заједнице, даље је изјавила да су потребне одређене мере да се ствари промене у том погледу, посебно се осврћући на повећану свест код жена: *„Жене треба да размишљају у правцу: ‘Зашто да одлучујеш за мене, када могу сам да донесем одлуку. Нећу чекаћи да неко други реши моје проблеме, ја ћу се активно укључити у решавање свој проблема и проблема других...’ За постојање овог нивоа свести и потребно је време, али мислим да има поља.“*

Македонке, Српкиње и Влаинке су најсамосталније у погледу праћења својих политичких вредности, док су Ромкиње најзависније.

Графикон 14. Ко диктира политичке вредности у породици? (%)

Испитаници су замољени да оцене на скали од 1 (уопште ме није брига) до 5 (много ме брига) личну важност неколико вредности. Отприлике половина или више од половине жена из свих заједница оцијенило је важном (оцена 4) или веома важном (оцена 5) потребу да се њихови интереси узму у обзир приликом доношења политичких одлука. Овај проценат је највећи међу Бошњакињама (87%), а нижи од 50% само код Ромкиња (44%). Процент Ромкиња које су изјавиле да им уопште није стало да се при доношењу политичких одлука води рачуна о њиховим интересима је такође огроман у односу на друге заједнице, односно 42%. Други највећи проценат у односу на ово питање је код Влаинкиња и Туркиња (по 15%, - Графикон 15).

Жеља за учешћем у грађанским активностима и иницијативама је у одређеној мери присутна код жена из свих етничких заједница. С тим у вези, најамбициозније су Бошњакиње (61%) и Албанке (51%) које цене као важну (оцена 4) или веома важну (оцена 5) потребу да буду активни у грађанским активностима. Ови проценти међу женама из других заједница крећу се од 20% међу Влаинкама и 22% међу Ромкињама, 28% међу Српкињама, 36% међу Туркињама и 39% међу Македонкама. Највећи степен незаинтересованости за учешће у грађанским иницијативама указују Ромкиње и Влаинке, где је преко половине испитаника у обе заједнице на ово питање одговорило са 1 – то им уопште није битно (Ромкиње 54%, Влаинке 52%). Потпуна незаинтересованост за учешће у грађанским иницијативама приметна је и код Туркиња (39%) и Македонки (26%), док се код Албанки, Српкиња и Бошњакиња тај проценат креће од 16% до 19% (Графикон 16).

Више од половине жена из бошњачке (61%), српске (52%) и албанске (51%) заједнице изразило је спремност да реагује ако је политичка одлука против њихових

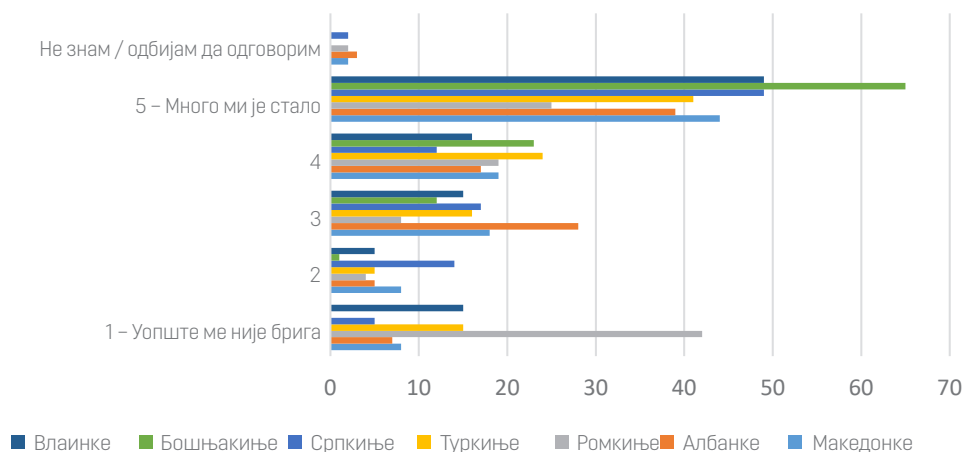
интереса (оцене 4 и 5). Овај проценат за Македонке и Туркиње је 45%, за Влаинке 38%, а за Ромкиње 27%. Поново су најнегативнији став по овом питању изразиле Ромкиње, преко две трећине (65%) је одговорило да им није важно или уопште није важно (оцена 1 или 2) да реагују ако је одлука против њиховог интереса, од којих је 46% одговорило са 1 – да им то уопште није битно. Овај негативан став прате Влаинке (38%), Туркиње (37%), Српкиње (36%) и Македонке (31%), а у мањој мери заступљене су и Албанке (20%) и Бошњакиње (10%) - Графикон 17.

Једна посланица је истакла колико је важно да жене упознају своја политичка права и колико је важно инсистирати и борити се да их се чује: „Жене треба да знају да када одеће да куйиће хлеб, сваки људи када куйиће хлеб – то је политичка одлука, сваки људи плаћаш рачуне – то је политичка одлука, када плаћаш порез – то је повезано са твојим политичким одлукама, то је твој живот, твоја будућност. Када водице деце у вртић – то је везано за политички систем или образовни систем у држави, значи да сам позођена на сваки могући начин“.

Друга посланица је истакла значај активизма као алата за политичке и друштвене промене и истакла потребу да жене почну редовно да се баве активизмом: „Дуго сам била грађанска активисткиња и можда одакле сада долази моја моћ у политици. Активизам подиже свест и критичну масу која може донећи жељене промене.“

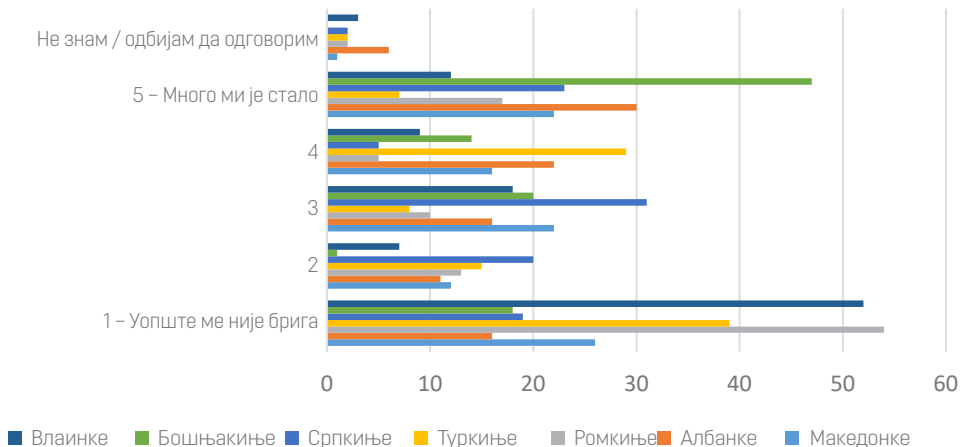
Око половине или више од половине жена из свих заједница жели да се њихови интереси узму у обзир када се доноси политичка одлука.

Графикон 15. На скали од 1 (уопште ме није брига) до 5 (много ми је стало), колико су следеће вредности важне у вашем животу? - О мојим интересима треба водити рачуна када се доноси политичка одлука

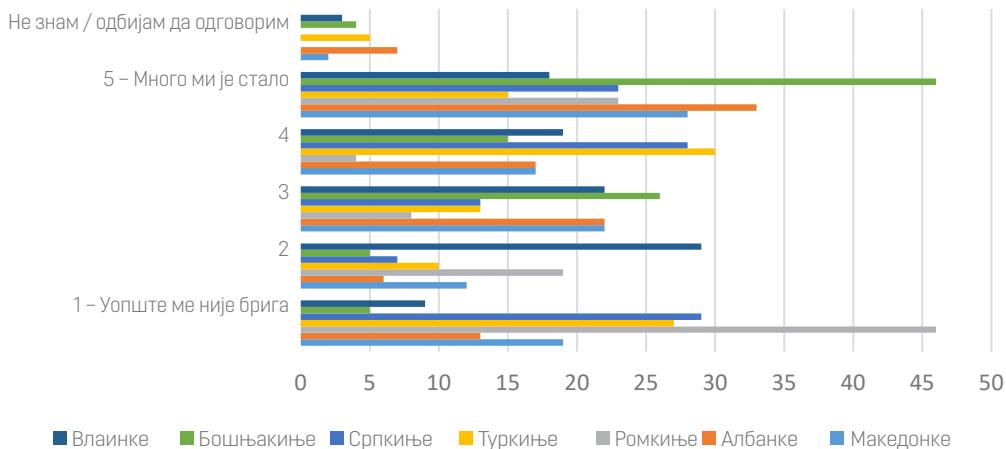
Жеља за учешћем у грађанским активностима и иницијативама, у одређеној мери, присутна је код жена из свих етничких заједница.

Графикон 16. На скали од 1 (уопште ме није брига) до 5 (много ми је стало), колико су следеће вредности важне у вашем животу? - Да учествује у грађанским активностима/иницијативама

Бошњачке, Српкиње и Албанке су изразиле највећу спремност да реагују ако је политичка одлука против њихових интереса, за разлику од Ромкиња, где је више од две трећине изјавило да им је ова врста реакције од малог значаја.

Графикон 17. На скали од 1 (уопште ме није брига) до 5 (много ми је стало), колико су следеће вредности важне у вашем животу? - Да реагујем јавно ако је политичка одлука против мојих интереса (%)

Испитаницима је постављен низ питања о томе како и са каквом посвећеношћу добијају информације о политичким темама. Политичке ТВ дебате су мање популарне међу Ромкињама, са високим уделом од 86% које не гледају такве ТВ програме, затим Српкиње (63%), Македонке (58%), Туркиње (46%), Албанке (45%), Бошњакиње (42%) и Влаинке (35%). Већина жена које гледају политичке дебате на телевизији то раде у просеку 1 до 2 сата недељно, при чему Туркиње воде у овом погледу са 43%, затим следе Македонке 30%, Влаинке 24%, Албанке 23%, Српкиње 19% и Ромкиње 10% (Графикон 18).

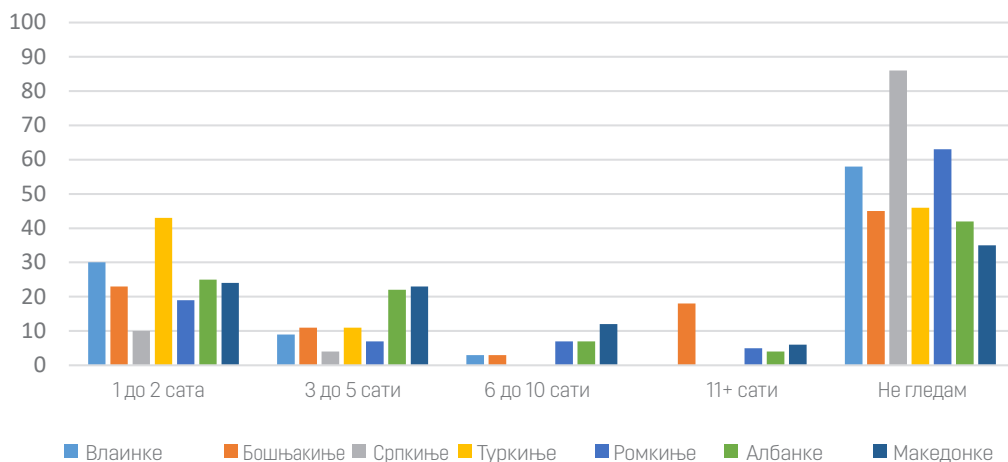
Жене су такође питане да ли су политичке теме део њихове свакодневне комуникације са рођацима и пријатељима. Већина жена разговара о политичким темама са рођацима и пријатељима до 5 сати седмично, а ту предњаче Бошњакиње (70%) и Влаинке (68%), затим Туркиње (61%), Македонке и Српкиње (по 54%), Албанке (34%) и Ромкиње (23%). Политичка питања никада нису тема свакодневног разговора међу 74% Ромкиња, док је овај проценат дупло или више мањи међу осталим заједницама (44% међу Албанкама, 43% међу Македонкама, 40% међу Српкињама, 35% међу Туркињама, 20% међу Влаинкама и 16% међу Бошњакињама - Графикон 19).

Преко половине жена из скоро свих етничких заједница проведе најмање један или више сати недељно гледајући ТВ вести. Већина жена гледа вести до 5 сати недељно, односно Туркиње 65%, Македонке 64%, Бошњакиње 58%, Влаинке 55%, Албанке 46%, Српкиње 43% и Ромкиње 33%. ТВ вести су најслабије рангиране међу Ромкињама, од којих је 59% изјавило да уопште не прати ову информативну емисију (Графикон 20).

Већина жена које траже политичке информације на интернету то раде мање од 2 сата недељно (Туркиње 53%, Македонке 43%, Албанке 35%, Бошњакиње 34%, Влаинке 31% и Ромкиње 10%). Међутим, значајан је и проценат жена које не траже политичке информације на интернету, а међу Ромкињама тај проценат достиже 82%. Следе Српкиње и Влаинке са 52% и 50%, респективно, затим Македонке 44%, Бошњакиње 39%, Туркиње 36% и Албанке 35% (Графикон 21).

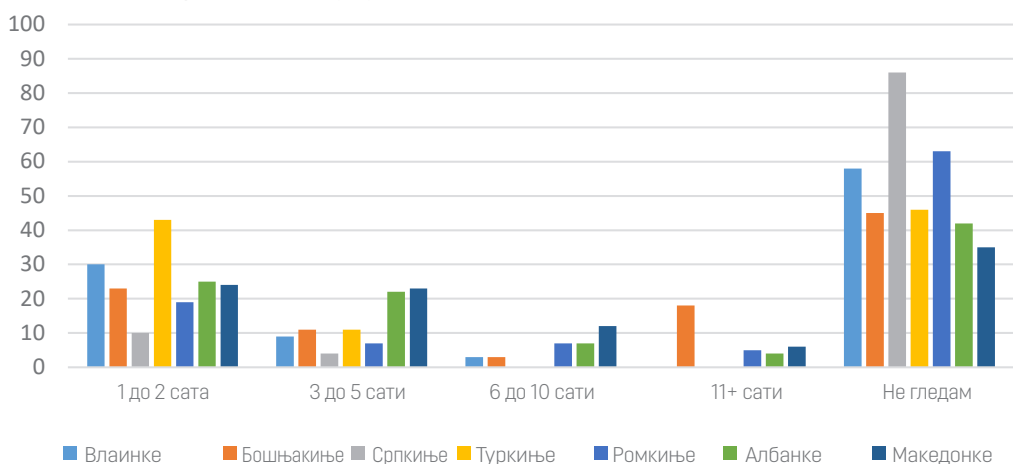
Најмање једна трећина жена у скоро свим заједницама прати политичке дебате на телевизији до 10 сати недељно, осим Ромкиња, код којих само 14% има овај обичај.

Графикон 18. Колико сати седмично обично трошите на ове активности? – Гледање политичких дебата на телевизији (%)

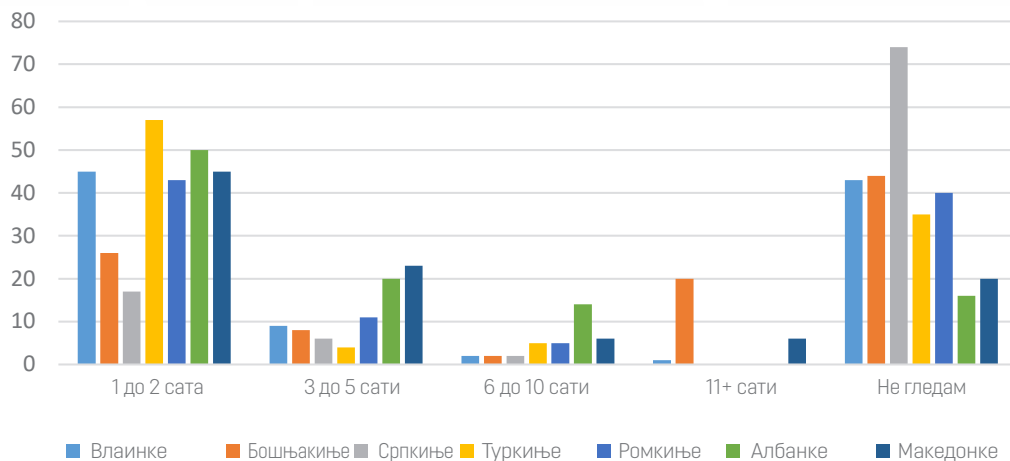
Већина жена из скоро свих заједница разговара о политичким темама са рођацима и пријатељима, са изузетком Ромкиња, код којих је 74% изјавило да ове теме нису део њихових свакодневних разговора.

Графикон 19. Колико сати седмично обично проводите на овим активностима? – Разговарање о политичким темама са пријатељима / породицом / колегама (%)

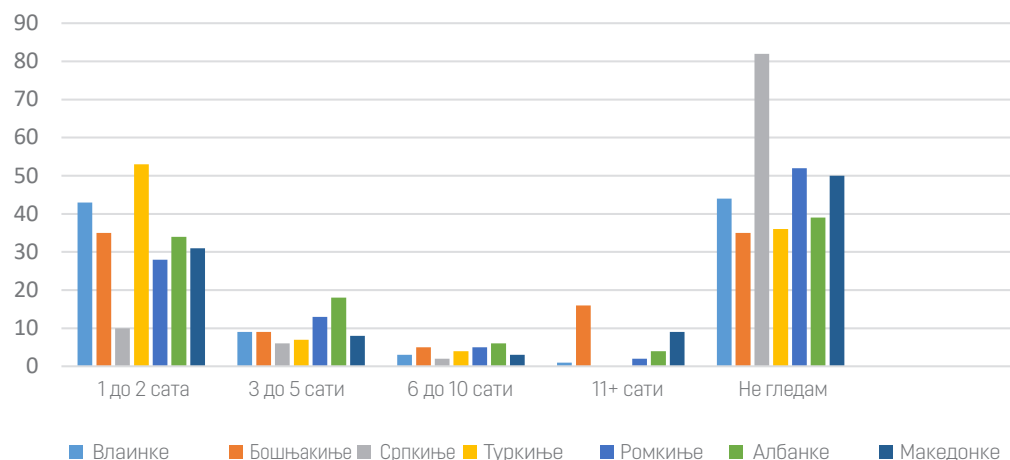
Жене свих заједница прате ТВ вести као главни извор информација о политичким и друштвеним темама.

Графикон 20. Колико сати седмично обично проводите на овим активностима? – Гледање вести на телевизији (%)

Већина жена проведе до 2 сата тражећи политичке информације на интернету.

Графикон 21. Колико сати седмично обично проводите на овим активностима? – Тражење политичких информација на интернету (%)

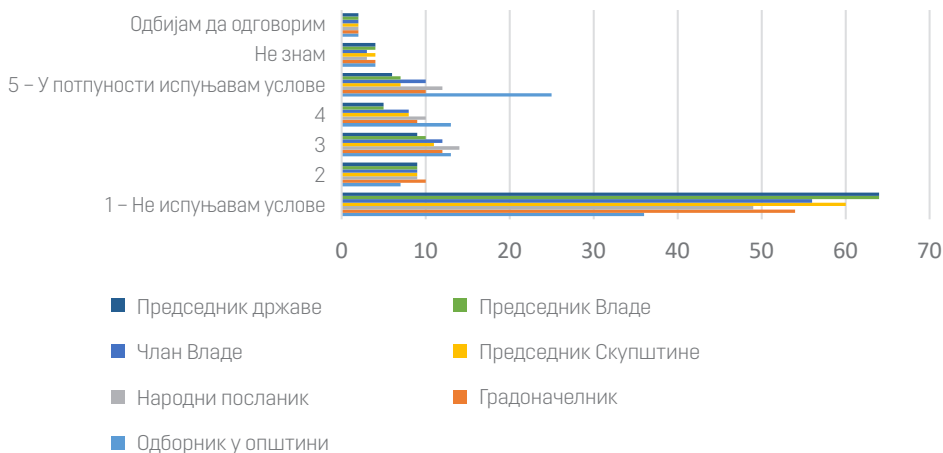
Истраживање је такође проверавало самопоуздање жена у погледу тога да ли верују да имају неопходна знања и вештине за обављање политичких функција. Резултати показују да се већина жена из свих заједница не осећа способним за

политичку позицију. Ова неизвесност расте што је политичка позиција предложена у упитнику већа.

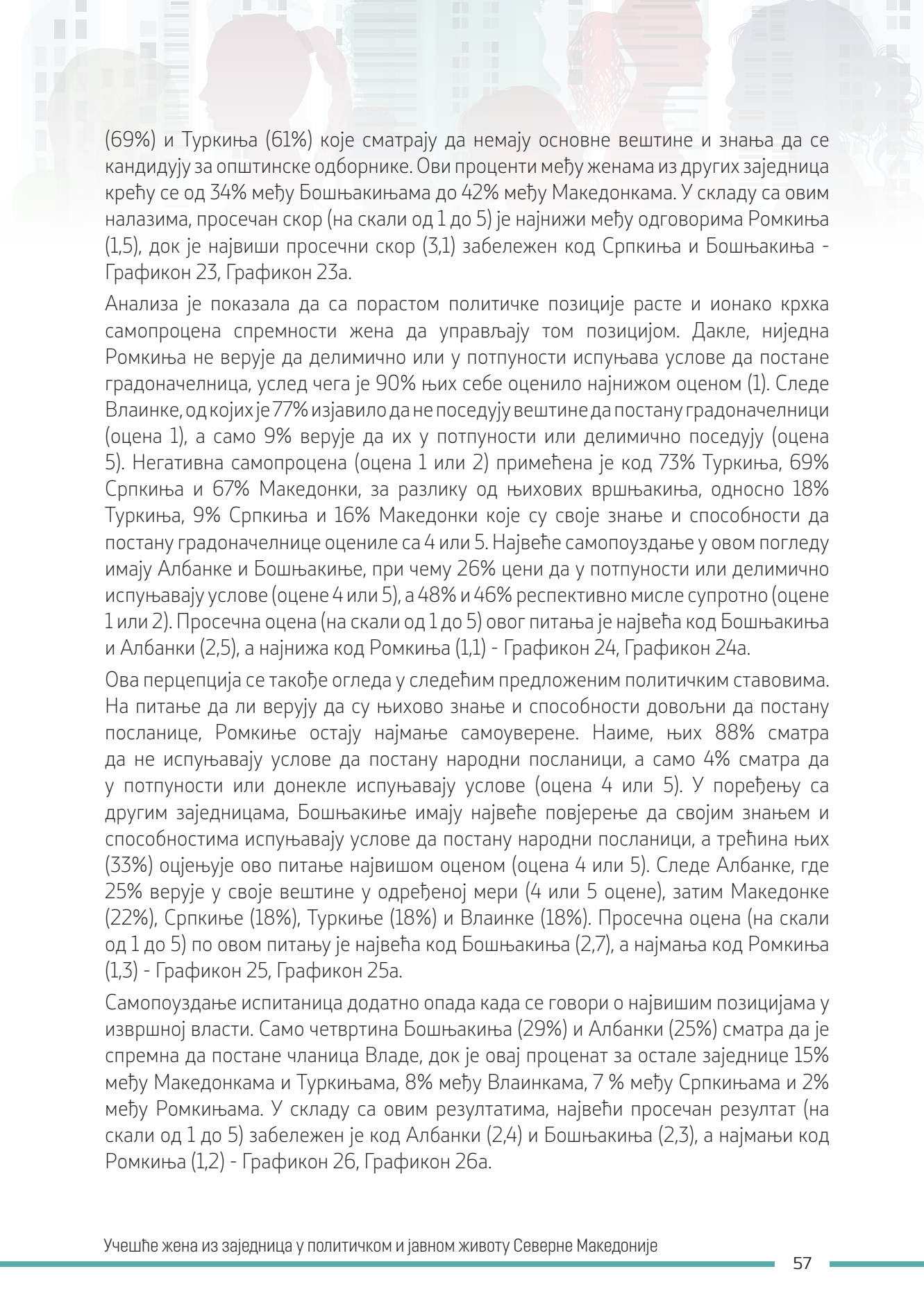
Дакле, када је од жена затражено да оцене своје вештине од 1 (не испуњавају услове) до 5 (потпуно испуњавају услове), половина и више од половине свих жена оценило је себе најнижом оценом (1) када је у питању место посланика (49%), градоначелника (54%), члана Владе (56%), председника Скупштине (60%), премијера (64%) и председника државе (64%). Процент жена које су себе оцениле највишом оценом (5) је испод 2% за сваку позицију. Насупрот овим високим политичким позицијама, жене се осећају најспремнијим да постану општински одборници, при чему је њих 25% дало највишу оцену (5), а 36% најнижу (1) - Графикон 22.

У принципу, жене немају поверења да својим вештинама и знањем могу да заузимају високе политичке функције.

Графикон 22. Да ли сматрате да својим знањем и способностима испуњавате услове да постанете: (%) (1 – не испуњавам услове; 5 – испуњавам услове у потпуности)

Ови општи налази се и даље разликују међу самим заједницама. Што се тиче политичке позиције општинске одборнице, највећу спремност су показале жене из српске (45%), бошњачке (45%), македонске (41%) и албанске (36%) заједнице, које су се оцениле са 4 или 5 према скали. Следе жене из турске (28%) и влашке (23%) заједнице са нижим самопоштовањем. Међутим, највеће одступање је забележено у оценама Ромкиња, где само 6% сматра да делимично или у потпуности испуњавају услове да постану општински одборници (оцена 4 или 5 на скали), а високих 79% сматра да не испуњавају у потпуности или делимично њихове услове (оцене 1 или 2), при чему је 67% дало себи најнижу оцену (1). Посебно је висок проценат Влаинки

(69%) и Туркиња (61%) које сматрају да немају основне вештине и знања да се кандидују за општинске одборнике. Ови проценти међу женама из других заједница крећу се од 34% међу Бошњакињама до 42% међу Македонкама. У складу са овим налазима, просечан скор (на скали од 1 до 5) је најнижи међу одговорима Ромкиња (1,5), док је највиши просечни скор (3,1) забележен код Српкиња и Бошњакиња - Графикон 23, Графикон 23а.

Анализа је показала да са порастом политичке позиције расте и ионако крхка самопроцена спремности жена да управљају том позицијом. Дакле, ниједна Ромкиња не верује да делимично или у потпуности испуњава услове да постане градоначелница, услед чега је 90% њих себе оценило најнижом оценом (1). Следе Влаинке, од којих је 77% изјавило да не поседују вештине да постану градоначелници (оцена 1), а само 9% верује да их у потпуности или делимично поседују (оцена 5). Негативна самопроцена (оцена 1 или 2) примећена је код 73% Туркиња, 69% Српкиња и 67% Македонки, за разлику од њихових вршњакиња, односно 18% Туркиња, 9% Српкиња и 16% Македонки које су своје знање и способности да постану градоначелнице оцениле са 4 или 5. Највеће самопоуздање у овом погледу имају Албанке и Бошњакиње, при чему 26% цени да у потпуности или делимично испуњавају услове (оцене 4 или 5), а 48% и 46% респективно мисле супротно (оцене 1 или 2). Просечна оцена (на скали од 1 до 5) овог питања је највећа код Бошњакиња и Албанки (2,5), а најнижа код Ромкиња (1,1) - Графикон 24, Графикон 24а.

Ова перцепција се такође огледа у следећим предложеним политичким ставовима. На питање да ли верују да су њихово знање и способности довољни да постану посланице, Ромкиње остају најмање самоуверене. Наиме, њих 88% сматра да не испуњавају услове да постану народни посланици, а само 4% сматра да у потпуности или донекле испуњавају услове (оцена 4 или 5). У поређењу са другим заједницама, Бошњакиње имају највеће повјерење да својим знањем и способностима испуњавају услове да постану народни посланици, а трећина њих (33%) оцењује ово питање највишом оценом (оцена 4 или 5). Следе Албанке, где 25% верује у своје вештине у одређеној мери (4 или 5 оцене), затим Македонке (22%), Српкиње (18%), Туркиње (18%) и Влаинке (18%). Просечна оцена (на скали од 1 до 5) по овом питању је највећа код Бошњакиња (2,7), а најмања код Ромкиња (1,3) - Графикон 25, Графикон 25а.

Самопоуздање испитаница додатно опада када се говори о највишим позицијама у извршној власти. Само четвртина Бошњакиња (29%) и Албанки (25%) сматра да је спремна да постане чланица Владе, док је овај проценат за остале заједнице 15% међу Македонкама и Туркињама, 8% међу Влаинкама, 7% међу Српкињама и 2% међу Ромкињама. У складу са овим резултатима, највећи просечан резултат (на скали од 1 до 5) забележен је код Албанки (2,4) и Бошњакиња (2,3), а најмањи код Ромкиња (1,2) - Графикон 26, Графикон 26а.

Штавише, ниједна Ромкиња и Влаинка не сматра да су њихово тренутно знање и способности довољни да постану премијерке. У осталим заједницама 19% Албанки и Српкиња је донекле уверено да испуњавају услове, као и 16% Туркиња, 15% Бошњакиња и 9% Македонки. Просечна оцена у целини (на скали од 1 до 5) је највећа међу Албанкама (2,1), а нижа је од 2 у осталим заједницама, а пада на 1,1 код Ромкиња и Влаинка (Графикон 27, Графикон 27а).

Ова ситуација се у извесној мери понавља и за место председника државе. Опет, ниједна од Ромкиња и Влајинка не сматра да су њихово знање и вештине довољни за ту политичку позицију. Највећи проценат испитаника са самопоуздањем у овом погледу је међу Српкињама (21%), затим Албанкама (17%), Бошњакињама (15%) и Македонкама (9%). Просечна оцена (на скали од 1 до 5) је највиша међу Албанкама (2,1), и опет је нижа од 2 у осталим заједницама, а пада на 1,1 код Ромкиња - Графикон 28, Графикон 28а.

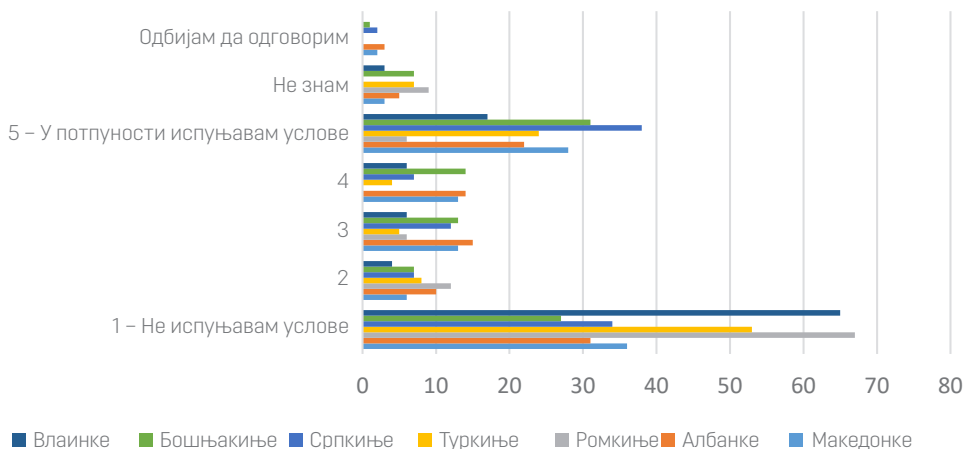
На истом су мишљењу и интервјуисане политичарке – да жене генерално нису сигурне у своје способности и знање, али и да их културна средина у нашој земљи учи понизности и не подстиче њихову амбицију. Представница Владе, етничка Албанка, сведочи да се у својој каријери суочавала са истим недоумицама: *„Имала сам мно̀го њонуда које нисам њрихватила, мислећи да нисам комњетентна. А људи који су се за мном њосњројили на њим њоложајима нису имали вешњине и знања која ја имам за њакве њозиције“*. Једна посланица, албанка, потврдила је да је и она имала те несигурности у свом знању и вештинама пре него што је ушла у политику, и да сада жали због ниског самопоуздања које је тада имала: *„Када сам видела њодришку бирачкоњ њела, моје највеће разочарење у себи је било њо њњо раније нисам мо̀ла да видим њоњнцијал који сам имала у себи, а дру̀ги су видели њај њоњнцијал... Желим да оставим њрањ иза себе у сњранци, али и као њосланица. „Нисам уњлашена као на њочетњку, сада сам мно̀го сњгурнија.*

Једна посланица је дала пример који одражава ситуацију у којој се многе жене налазе у свом професионалном развоју: *„Ми имамо овај њроблем у свим обласњима, не само у њолињици; на њримењ, ако сам ја њвоја савршена секретњарица, а њи си мушки шеф, ја њу оставњи савршена секретњарица до њензионисања. Е, сад, да је секретњар мушко, њосле неколико сасњанака и њива њосњао би кандидатњ за саветњника или заменика за неких 6 месеци... Дакле, очекивано месњо за квалињетњну жену је секретњар, не више од њо̀га.“*

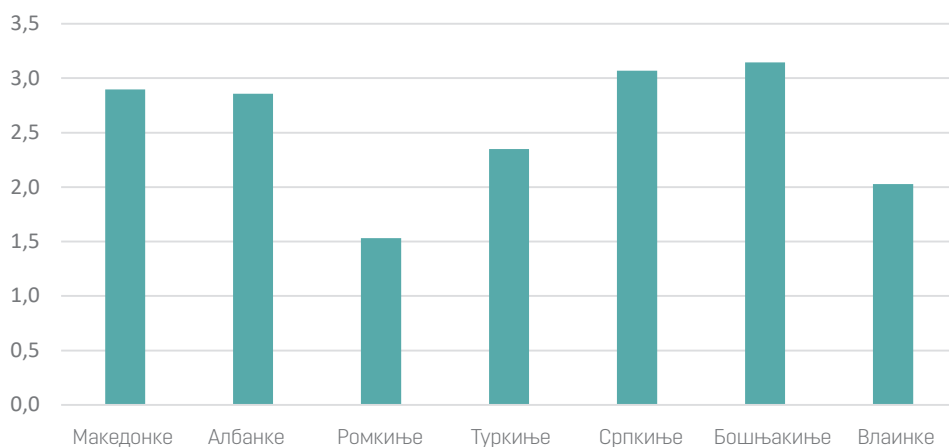
Без обзира на наведено, друга посланица је истакла важност постојања узора на политичкој сцени, у чијем одразу жене могу да виде себе, и демистификовања политике као могућег пута њиховог професионалног развоја: *„Мислим да ми жене у њолињици, служимо као њримењ дру̀жим женама, њосебно Ромкињама и дру̀жим женама из мањинских заједница, и мо̀ћи ћемо да им њомо̀немо да разбију ње њрењреке. Велики број ових жена је образован, има њоњнцијала и већ се оставарио у својој заједници, ња ће њо нашем њримењу бињи њодсњакнутињ да уњу у њолињику“*.

Без обзира на етничку припадност, жене су генерално подељене у погледу тога да ли поседују неопходна знања и вештине да постану општински одборници, са изузетком Ромкиња, за које само 6% верује да испуњавају услове за ову политичку функцију.

Графикон 23. Да ли сматрате да својим знањем и способностима испуњавате услове да постанете одборник у општини (%)

Графикон 23.а: Да ли сматрате да својим знањем и способностима испуњавате услове да постанете одборник у општини (1 – не испуњавам услове; 5 – испуњавам услове у потпуности) – просечна оцена

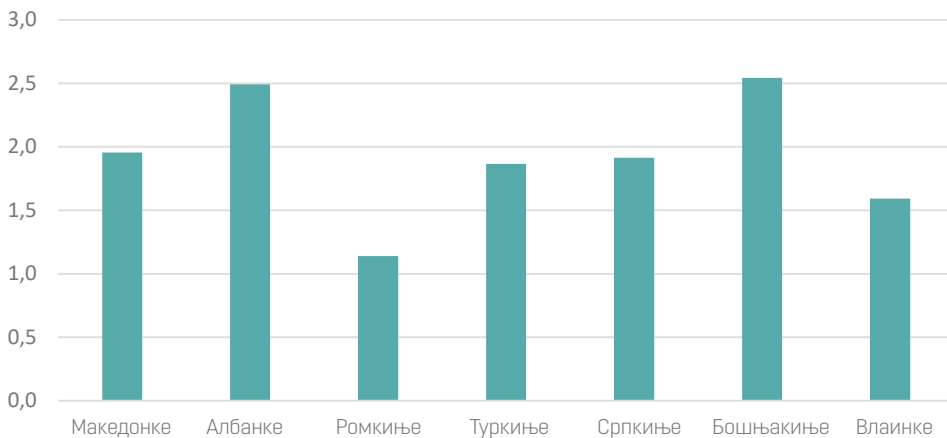

Ниједна Ромкиња не верује да делимично или у потпуности испуњава услове да постане градоначелница. Овај проценат међу женама из других заједница не прелази 26%.

Графикон 24. Да ли сматрате да својим знањем и способностима испуњавате услове да постанете градоначелник (%)

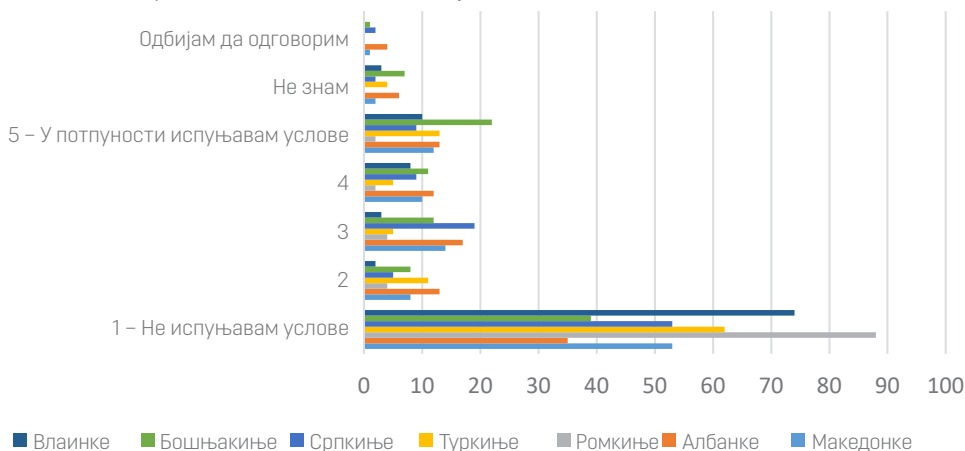

Графикон 24а. Да ли сматрате да својим знањем и способностима испуњавате услове да постанете градоначелник (1 – не испуњавам услове; 5 – испуњавам услове у потпуности) – просечна оцена

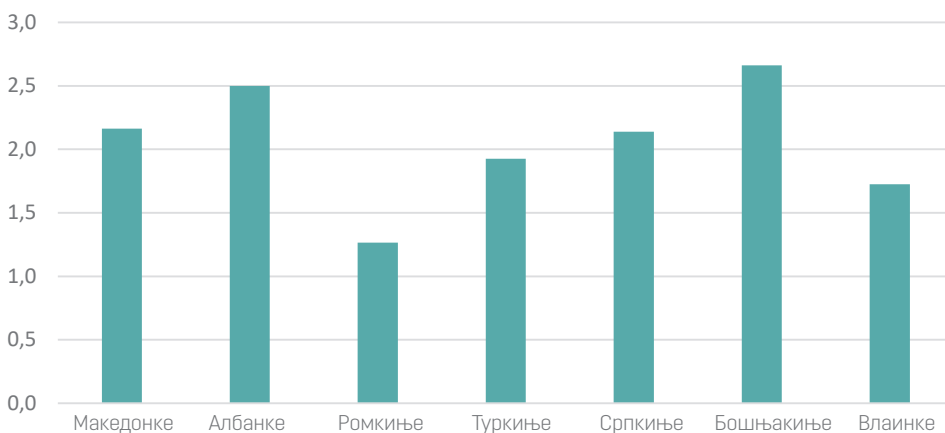

Са трећином позитивних одговора, Бошњакиње су највереније да њихове вештине и знање испуњавају критеријуме да постану посланице. С друге стране, само 4% Ромкиња дели исто самопоуздање у погледу знања и способности.

Графикон 25. Да ли сматрате да својим знањем и способностима испуњавате услове да постанете народни посланик (%)

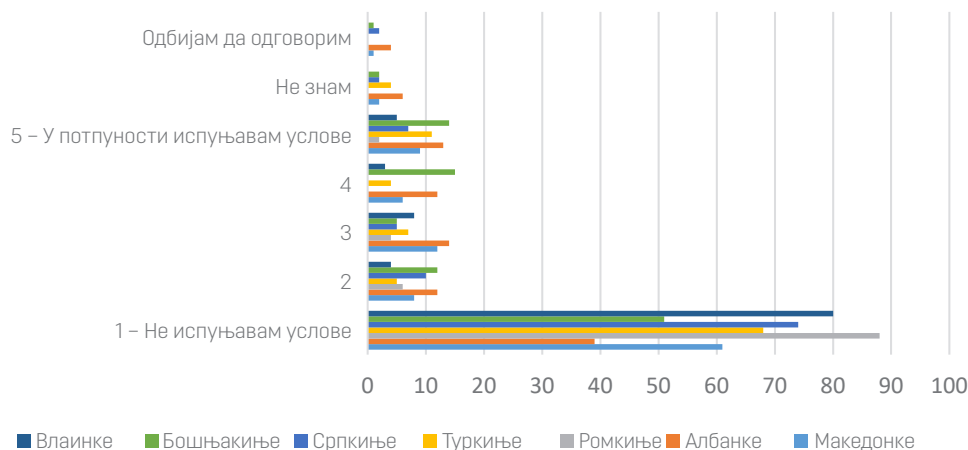

Графикон 25.а: Да ли сматрате да својим знањем и способностима испуњавате услове да постанете народни посланик (1 – не испуњавам услове; 5 – испуњавам услове у потпуности) – просечна оцена

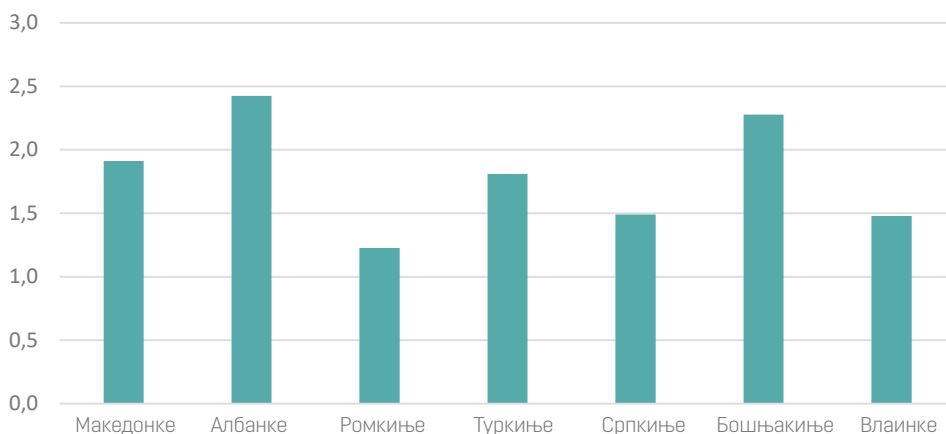

Четвртина Бошњакиња и Албанки сматра да је у одређеној мери спремна да постане чланица Владе, док је овај проценат међу осталим заједницама испод 15%.

Графикон 26. Да ли сматрате да својим знањем и способностима испуњавате услове да постанете члан Владе (%)

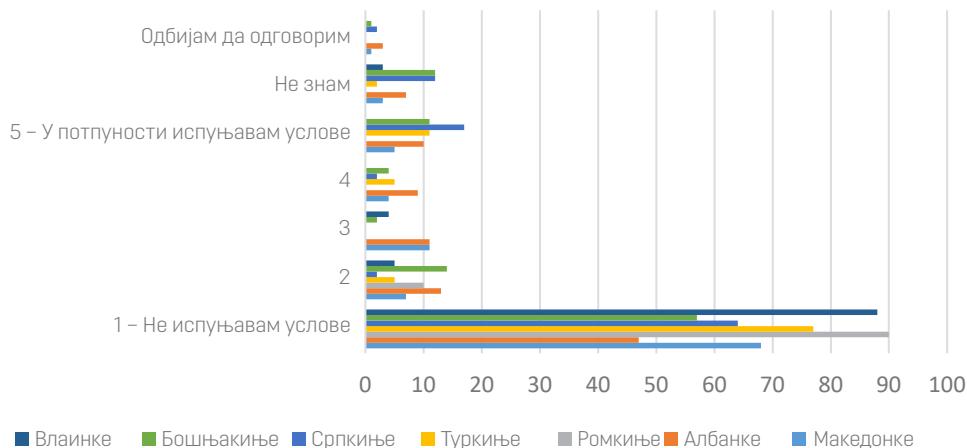

Графикон 26.а: Да ли сматрате да својим знањем и способностима испуњавате услове да постанете члан Владе (1 – не испуњавам услове; 5 – испуњавам услове у потпуности) – просечна оцена

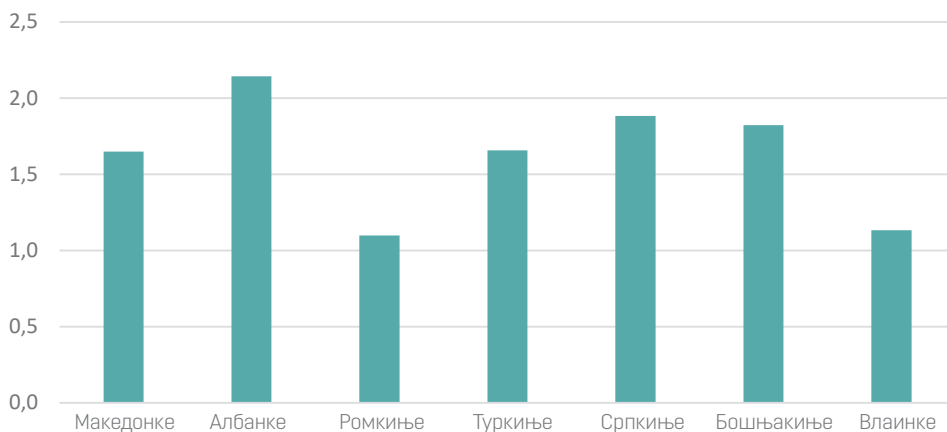

Ниједна од Ромкиња и Влаинка не верује да су њихова садашња знања и способности довољни да постану премијерке. Албанке и Српкиње су најсигурније у то, са 19% обе заједнице које верује да испуњавају услове.

Графикон 27. Да ли мислите да својим знањем и способностима испуњавате услове да постанете премијер (%)

Графикон 27а. Да ли мислите да својим знањем и способностима испуњавате услове да постанете премијер (1 – не испуњавам услове; 5 – испуњавам услове у потпуности) – просечна оцена

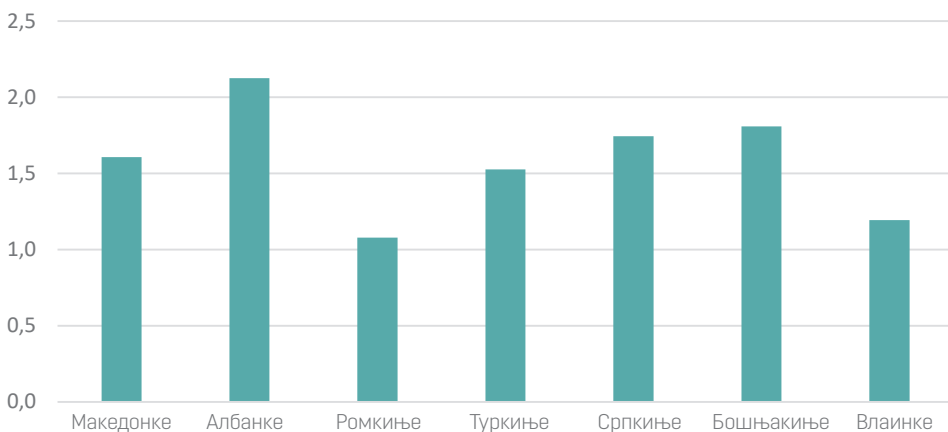

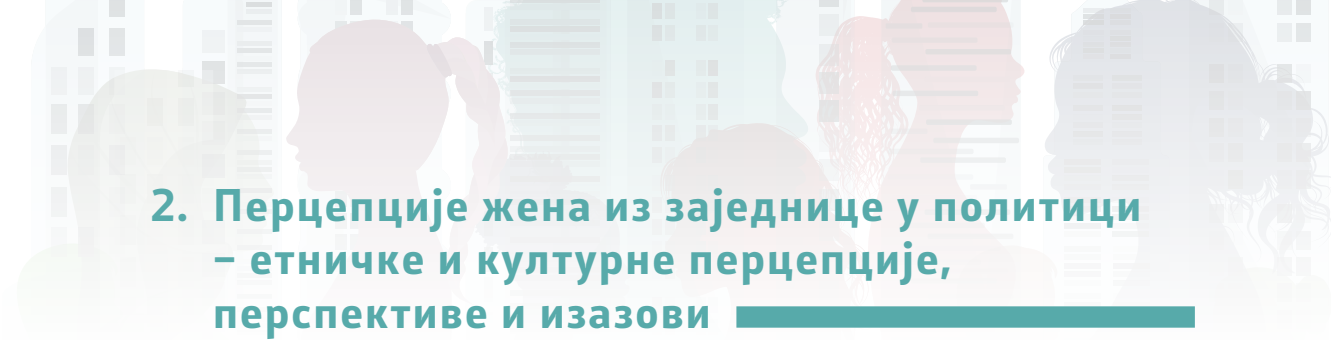
Ниједна Ромкиња и Влаинка не верује да испуњава услове да постане председница државе. Српкиње су дале највише позитивних одговора за ову политичку позицију – 21%.

Графикон 28. Да ли мислите да својим знањем и способностима испуњавате услове да постанете председник државе (%)

Графикон 28а. Да ли мислите да својим знањем и способностима испуњавате услове да постанете председник државе (1 – не испуњавам услове; 5 – испуњавам услове у потпуности) – просечна оцена

2. Перцепције жена из заједнице у политици – етничке и културне перцепције, перспективе и изазови

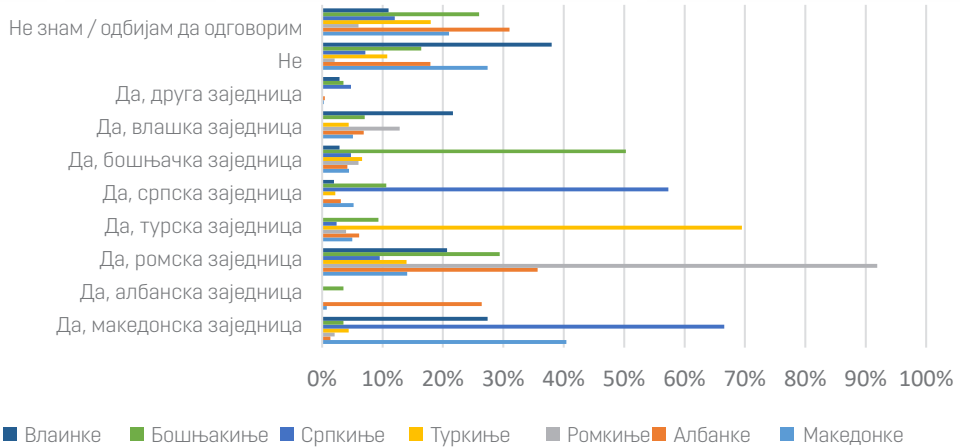
Од жена је затражено да наведу за које заједнице сматрају да су више дискриминисане од других. С тим у вези, већина њих, из готово сваке заједнице, назначила је управо заједницу у којој се препознају. Изузетак су Српкиње (67%) и Влаинке (27%), где већина сматра да су Македонке више дискриминисане. Међутим, значајан проценат свих заједница је указао да су Ромкиње више дискриминисане у том погледу, односно 36% Албанки се слаже са овом тврдњом, као и 29% Бошњакиња, 21% Влаинки, 14% Македонки 10% Туркиња и Српкиња. 92% Ромкиња такође види своју заједницу као најдискриминисанију у земљи (Графикон 29).

Све интервјуисане политичарке су потврдиле да су се суочавале или још увек суочавају са неким обликом дискриминације, како у свом професионалном бављењу политиком, као и у друштву уопште. Они се даље слажу, донекле, да је то више везано за њихов пол, међутим, у неким случајевима, то је и комбинација њиховог пола и етничке припадности. С тим у вези, етничка албанска посланица је рекла: *„Када сам њочела студије медицине у Скопљу, што је одувек била моја страс, морала сам да одем после годину дана јер сам се суочила са етничком дискриминацијом, коју више нисам могла да поднесем, па сам одлучила да одем без да обавестим родитеље и послала сам новинарка“.*

Поводом дискриминације ромске заједнице, ромска посланица је навела да су и даље присутни стереотипни ставови према овој заједници, али је додала да су политичари дужни да активно учествују у разбијању тих препрека: *„Искрено нисам осећала никакав притисак или изазов, напротив, то је за мене била мотивација. Овде сам видела позитиван изазов да укажем на проблеме који утичу на ромску заједницу из шире перспективе, и што је најважније, то ми је била мотивација да разбијем стереотипе, предрасуде и прејреке које неромске жене имају према Ромкињама.“*

Значајан проценат свих заједница сматра да је ромска заједница више дискриминисана од осталих.

Графикон 29. Да ли мислите да су неке заједнице више дискриминисане од других? (%)

Македонке су скоро подељене у погледу тога да ли познају жену из своје заједнице која има висок политички положај (47% је одговорило позитивно, а 46% негативно). Међутим, овај однос је значајно неуравнотежен међу осталим заједницама. Високих 86% Српкиња и 80% Ромкиња изјавило је да не познаје ниједну жену из своје заједнице која има висок политички положај, као и 75% Бошњакиња, 70% Туркиња, 55% Албанки и 52% Влаинки (Графикон 30).

Жене које познају неке високорангиране политичарке из своје заједнице су даље питане да ли верују да су оне користиле свој утицај да побољша животе људи у својој заједници. Одговори се разликују између различитих заједница, при чему је 77% Бошњакиња и 57% Албанки одговорило позитивно, затим трећина Ромкиња (33%) и Бошњакиња (32%) и четвртина Македонки (27%) и Српкиња (25%). У истом правцу, половина македонских (50%) и српских (49%) испитаника одговорила је негативно, док се међу осталим заједницама проценат негативних кретао између 20% међу Туркињама и 33% међу Ромкињама. 80% Туркиња није било сигурно како да одговори на ово питање (Графикон 31).

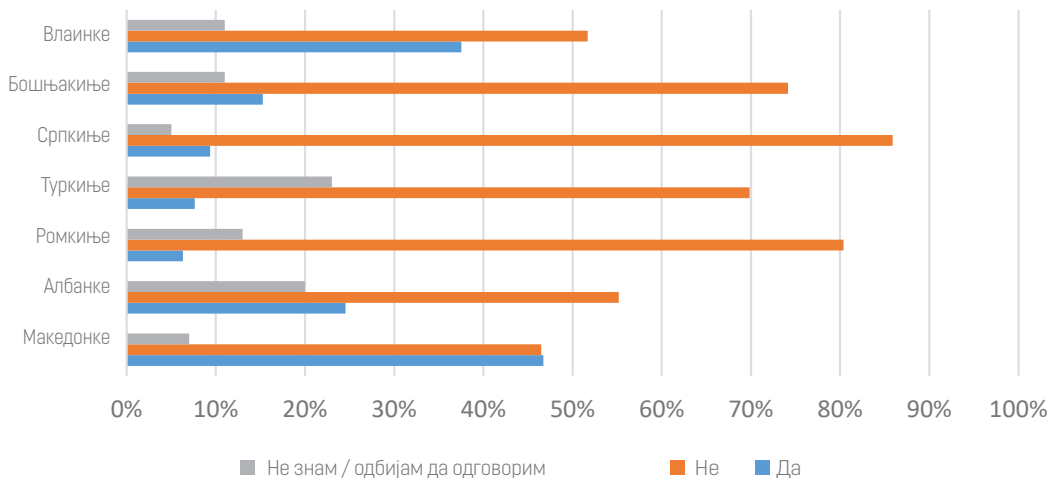
Упитани о степену ангажовања и утицаја који наши саговорници улажу у решавање проблема специфичних за њихову заједницу, одређени ниво ангажовања је присутан у свим случајевима, али се разликује између различитих заједница. Међутим, посвећеност ромских политичара проблемима са којима се суочава њихова заједница је знатно већа. Осврћући се на ово питање, посланица Ромкиња је изјавила: „Присјала сам на ову позицију, верујући да сам после толико година рада у цивилном сектору и знајући све изазове са којима се суочава заједница којој

Ѐријадам, рекла себи – хајде да рробамо ово, ја сам добила ову дружачију шансу да креирам колективна решења за ромску заједницу као део росланичког састава... Знашће, неветинске заједнице немају ролишичку моћ и што је наша најслабија шачка“.

С друге стране, друга посланица, која припада другој заједници, успротивила се политичком ангажману на етничкој основи, напомињући да су разлике у погледу права жена и риховог положаја у друштву много израженије на нивоу урбаног/ руралног место становања: „Моја заједница очекује да ррвенствено жоворим о рроблемима са којима се суочавају, али се не слажем са шаквим начином рада. По мом мишљењу, највећи јаз је између урбаних и сеоских жена, без обзира на рихову ећничку рријадносћ. Не верујем да Туркиња или Бошњакиња која живи у жраду има дружачији сћашус од Македонке која живи у жраду“. Међутим, на етничкој основи, она је такође истакла ниво посвећености Ромкиња политичарки и притисак који имају од ромске заједнице у том погледу: „У рољегу ећничке рријадносћи, видљива је разлика између Ромкиња и жена из дружих заједница. Моја колежиница из ромске заједнице значајно осећа шак ј рришисак и сћално брине да ли довољно жовори и да ли довољно родржава ромску заједницу у свом раду“.

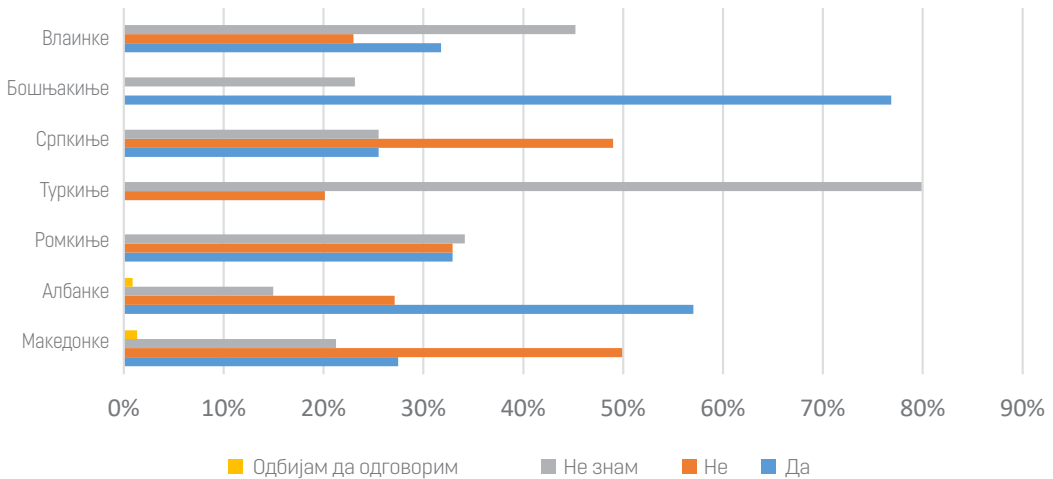
Више од половине жена из немањинских заједница не познаје ниједну жену из своје заједнице која је на високом политичком положају у земљи.

Графикон 30. Да ли познајете неку жену из ваше заједнице која има висок политички положај у држави? (%)

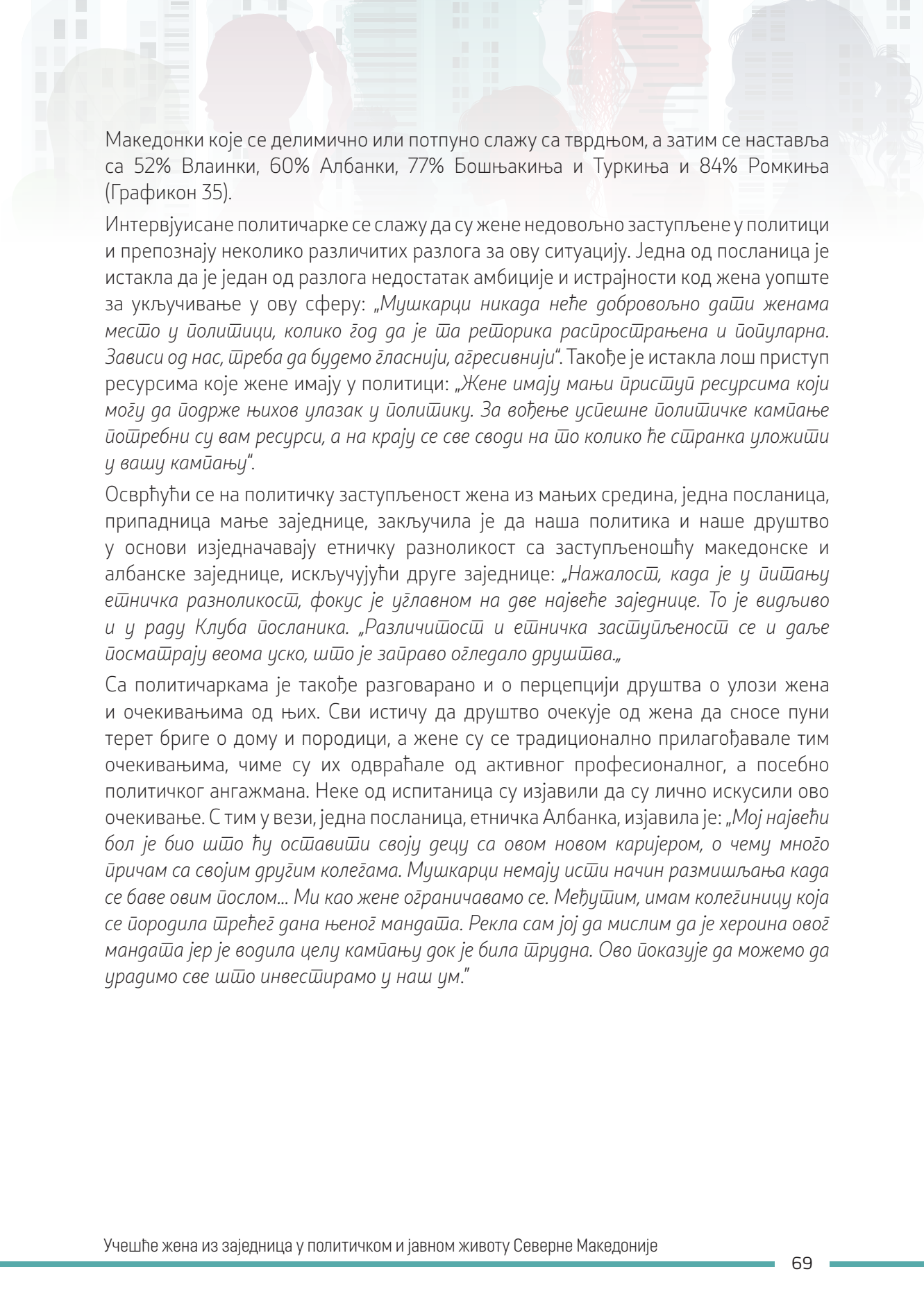
Албанке и Бошњакиње су најзадовољније оним што су политичарке из њихове заједнице учиниле за своју заједницу.

Графикон 31. Да ли мислите да она (жена из ваше заједнице која има високу политичку функцију) користи свој утицај да побољша животе људи из ваше заједнице? (%)

Испитаницима је представљен низ изјава и, на основу њихових перцепција и вредности, од њих је затражено да оцене сваку тврдњу на скали од 1 (не слажем се) до 5 (у потпуности се слажем). Са прве три тврдње испитанице су оцениле ниво и потребу за ангажовањем жена у политици. Наиме, већина жена, од 49% Влаинки до 79% Српкиња, делимично или у потпуности се слаже да су жене недовољно заступљене у политичком и јавном животу Северне Македоније (Графикон 32). Слично је и другој тврдњи, да је „заступљеност жена из невладинских заједница у политичком и јавном животу Северне Македоније практично невидљива“, где се проценат потврдних одговора међу различитим заједницама кретао између 46% (међу македонским испитаницима) и 78% (међу српским испитаницима, графикон 33). Жене из свих заједница се готово једногласно слажу са констатацијом да би „за државу било боље да има више жена укључених у политички живот државе“. Преко две трећине жена из свих заједница се делимично или у потпуности слаже са овом тврдњом, при чему се проценат креће од 69% (код Албанки) до 84% (код Влаинки, Графикон 34).

Висок ниво сагласности међу заједницама примећује се и у вези са тврдњом да „жене треба, пре свега, да буду добре суседе, мајке и да брину о дому“. Међутим, у поређењу са слагањем око осталих тврдњи, дијапазон процентуалних разлика између заједница овде је најшири, односно почиње од 41% Српкиња и 47%

Македонки које се делимично или потпуно слажу са тврдњом, а затим се наставља са 52% Влаинки, 60% Албанки, 77% Бошњакиња и Туркиња и 84% Ромкиња (Графикон 35).

Интервјуисане политичарке се слажу да су жене недовољно заступљене у политици и препознају неколико различитих разлога за ову ситуацију. Једна од посланица је истакла да је један од разлога недостатак амбиције и истрајности код жена уопште за укључивање у ову сферу: *„Мушкарци никада неће добровољно даћи женама место у политици, колико год да је та реторика распрострањена и популарна. Зависи од нас, треба да будемо гласнији, агресивнији“*. Такође је истакла лош приступ ресурсима које жене имају у политици: *„Жене имају мањи приступ ресурсима који могу да подрже њихов улазак у политику. За вођење успешне политичке кампање потребни су вам ресурси, а на крају се све своди на то колико ће странка уложити у вашу кампању“*.

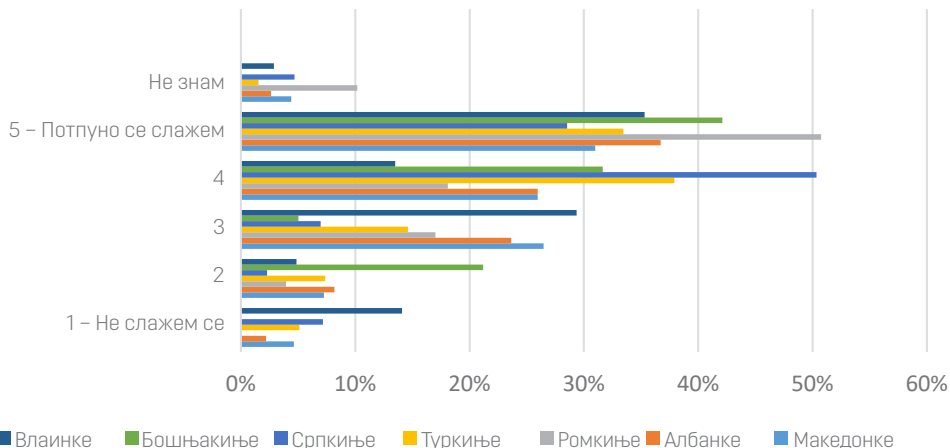
Осврћући се на политичку заступљеност жена из мањих средина, једна посланица, припадница мање заједнице, закључила је да наша политика и наше друштво у основи изједначавају етничку разноликост са заступљеношћу македонске и албанске заједнице, искључујући друге заједнице: *„Нажалост, када је у питању етничка разноликост, фокус је углавном на две највеће заједнице. То је видљиво и у раду Клуба посланика. „Различитост и етничка заступљеност се и даље посматрају веома уско, што је заправо огледало друштва.“*

Са политичаркама је такође разговарано и о перцепцији друштва о улози жена и очекивањима од њих. Сви истичу да друштво очекује од жена да носе пуни терет бриге о дому и породици, а жене су се традиционално прилагођавале тим очекивањима, чиме су их одвраћале од активног професионалног, а посебно политичког ангажмана. Неке од испитаница су изјавили да су лично искусили ово очекивање. С тим у вези, једна посланица, етничка Албанка, изјавила је: *„Мој највећи бол је био што ћу оставити своју децу са овом новом каријером, о чему многи причам са својим другим колегама. Мушкарци немају исти начин размишљања када се баве овим послом... Ми као жене ограничавамо се. Међутим, имам колегиницу која се породила пре него дана њеног мандаћа. Рекла сам јој да мислим да је хероина овог мандаћа јер је водила целу кампању док је била трудна. Ово показује да можемо да урадимо све што инвестирамо у наш ум.“*

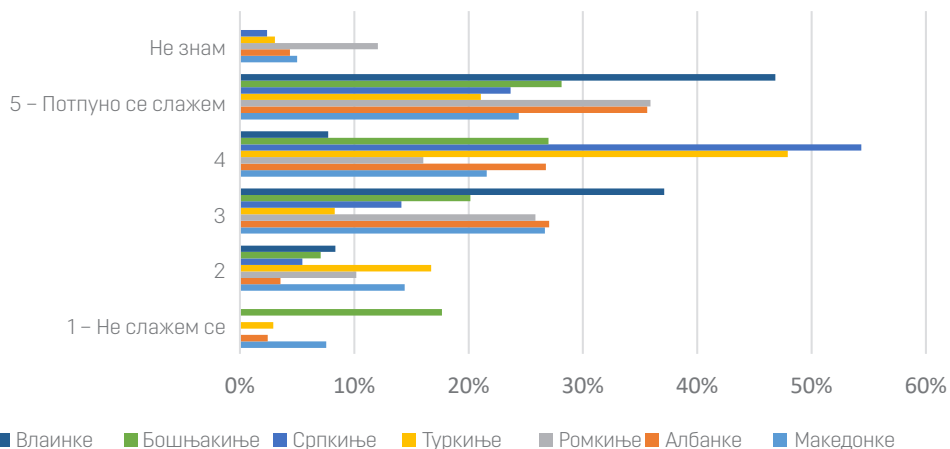
Већина жена из свих заједница сматра да су жене, посебно оне из немањинских заједница, недовољно заступљена у политичком и јавном животу Северне Македоније и да би било боље да се више жена бави политиком. С друге стране, такође очекују да примарна улога у животу жене да буде мајка и жена.

На скали од 1 (не слажем се) до 5 (у потпуности се слажем), у којој мери се слажете са следећим изјавама:

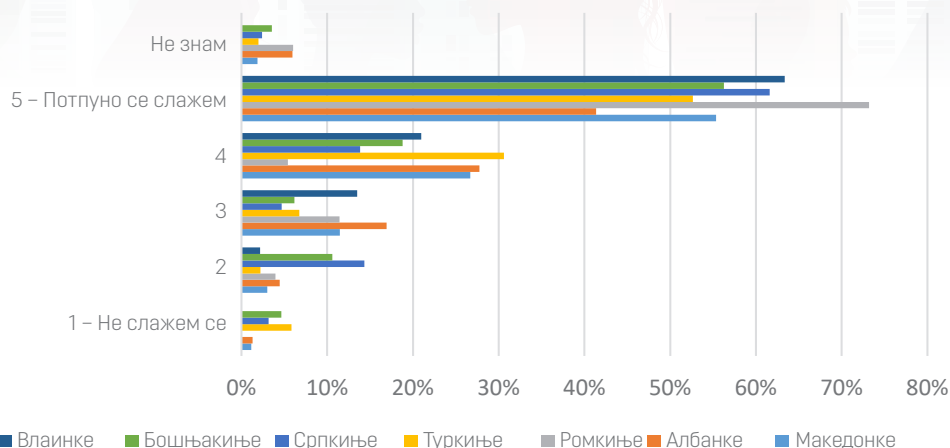
Графикон 32. Жене су недовољно заступљене у политичком и јавном животу у Северној Македонији (%)

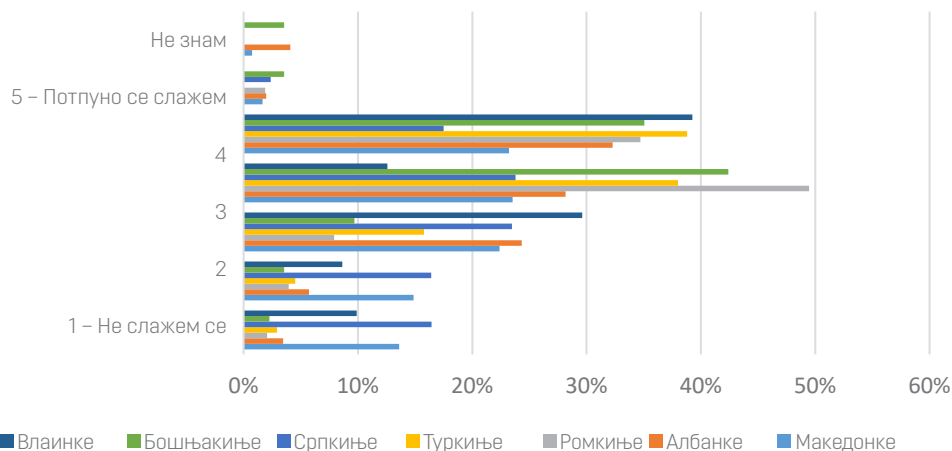
Графикон 33. Заступљеност жена из неветинских заједница у политичком и јавном животу Северне Македоније је практично невидљива (%)

Графикон 34. За земљу би било боље да има више жена укључених у политички живот земље (%)

Графикон 35. Жене пре свега треба да буду добре жене, мајке и да брину о дому (%)

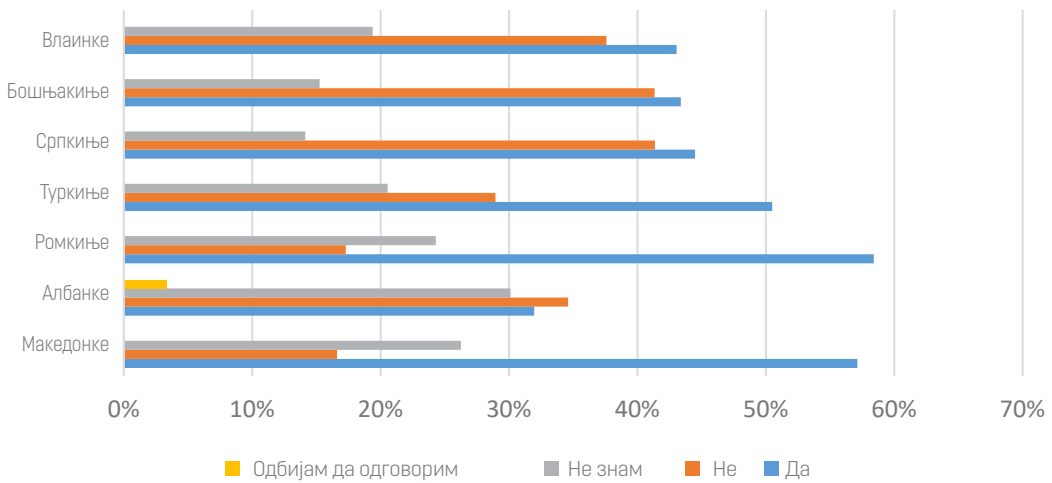
Истраживање је такође радило на могућим језичким баријерама за добијање ауторитативних информација о политичким питањима. Значајан проценат жена из немањинских заједница наводи да различите језичке групе не добијају довољно информација о јавним пословима, политици и изборима. Наиме, у том погледу се слаже 41% Српкиња и Бошњакиња и 38% Влаинки, затим 35% Албанки, 29% Туркиња и 17% Ромкиња (Графикон 36).

На питање шта је по њиховом мишљењу разлог оваквог јаза, 28% испитаника који су препознали овај проблем навело је да „*политички актери нису довољно*

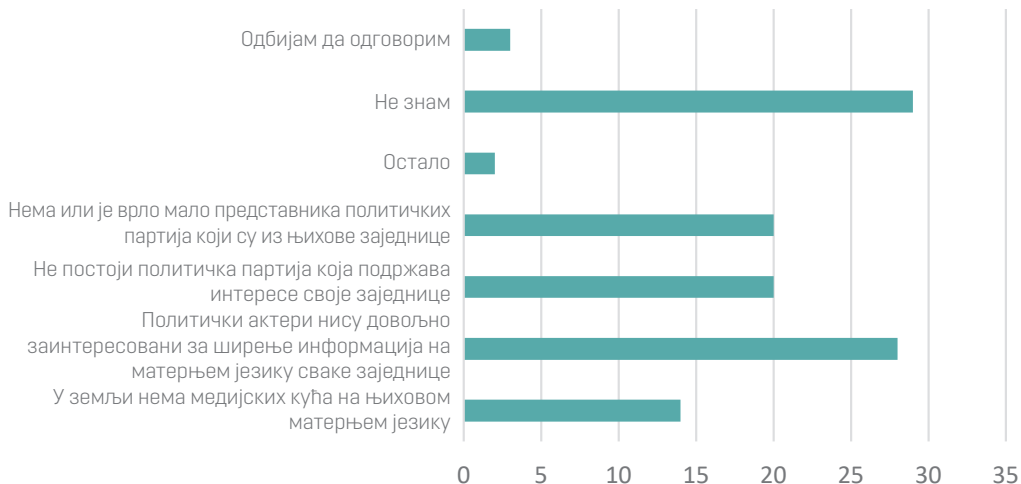
заинтересовани за ширење информација на матерњем језику сваке заједнице“, а 20% је навело да је проблем да „нема политичке странке која подржава интересе своје заједнице“ или да „нема или је врло мало представника политичких партија који су из њихове заједнице“. Недостатак медија на матерњем језику у земљи констатује 14% испитаника (Графикон 37).

Око трећине или више жена из готово свих неветинских заједница сматра да различите језичке групе не добијају довољно информација о политичким питањима.

Графикон 36. Да ли различите (језичке) групе добијају довољно информација о државним пословима, политици и изборима? (%)

Графикон 37. Које су празнине? (%)

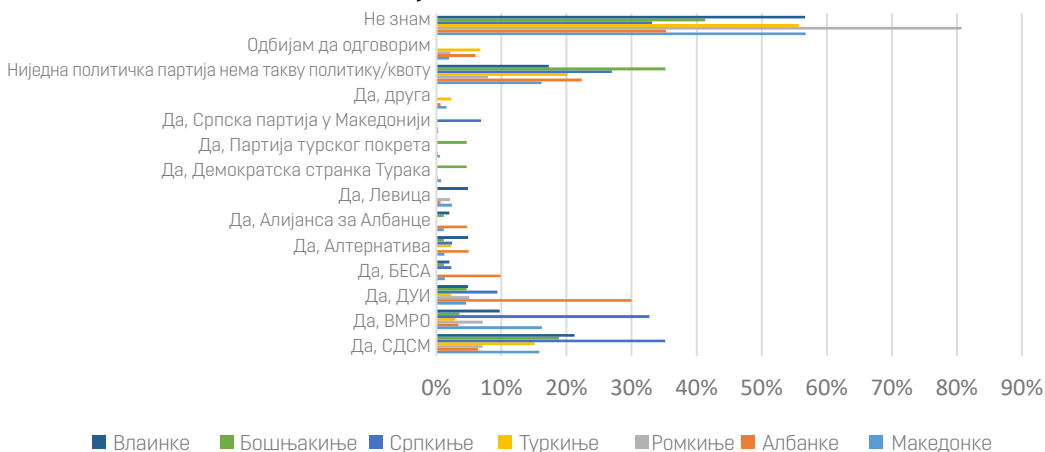
Велики део жена из свих заједница није свестан да ли постоје политичке партије које практикују политику повећања политичког присуства жена из мањинских заједница. Овај проценат је највећи међу Ромкињама (81%), затим код 57% Македонки и Влаинки, код 56% Туркиња, 41% Бошњакиња и код 35% и 33% Албанки и Српкиња, респективно. Значајан проценат жена из свих заједница такође сматра да не постоји политичка партија која негује идеју о повећању броја жена из немањинских заједница у политици, при чему се овај проценат креће од 8% за Ромкиње, 16% и 17% међу Македонкама, односно Влаинкама, 22% међу Албанкама, 27% међу Српкињама и 35% међу Бошњакињама. Већина испитаника, који су навели политичке странке из готово свих заједница, издвојили су СДСМ, односно 35% Српкиња, 21% Влаинки, 19% Бошњакиња, 16% Македонки и 7%, односно 6% Ромкиња и Албанки (Графикон 38).

Интервјуисане политичарке се слажу да политичке партије играју суштинску улогу у повећању броја жена у политици. Једна посланица је истакла овај закључак: *„Политичке партије играју кључну улогу у том погледу. Странка из које долазим имала је смисла да преко квалитетних жена из различитих грана, различитих професија, и стави мушко-женско, мушко-женско... на кандидатску листу на прошлим парламентарним изборима... Ова пракса је премосила јаз између мушкараца и жена и примером показао да и друге политичке партије треба да дају прилике и шансе женама. У домену локалне самоуправе још увек немамо довољну заступљеност жена“.* Посланица је даље навела да се питање оснаживања жена из немањинских заједница у политици успешније решава кроз грађанске демократске странке, а не кроз политичке партије које представљају одређену заједницу.

Међутим, представница Владе, која је етничка Албанка, такође је нагласила да жене у политичким партијама треба да буду активније, оштрије и агилније у стварању простора за себе и друге жене у својим политичким партијама, да делују и напредују: *„Лично, сам имала већу подршку у прошлости, покушала бих да учиним више страначких структура, посебно на женске форуме, да их учиним довољно јаким, како би партијски мушкарци двайућ размислили пре него што одбаце мишљење жена.“*

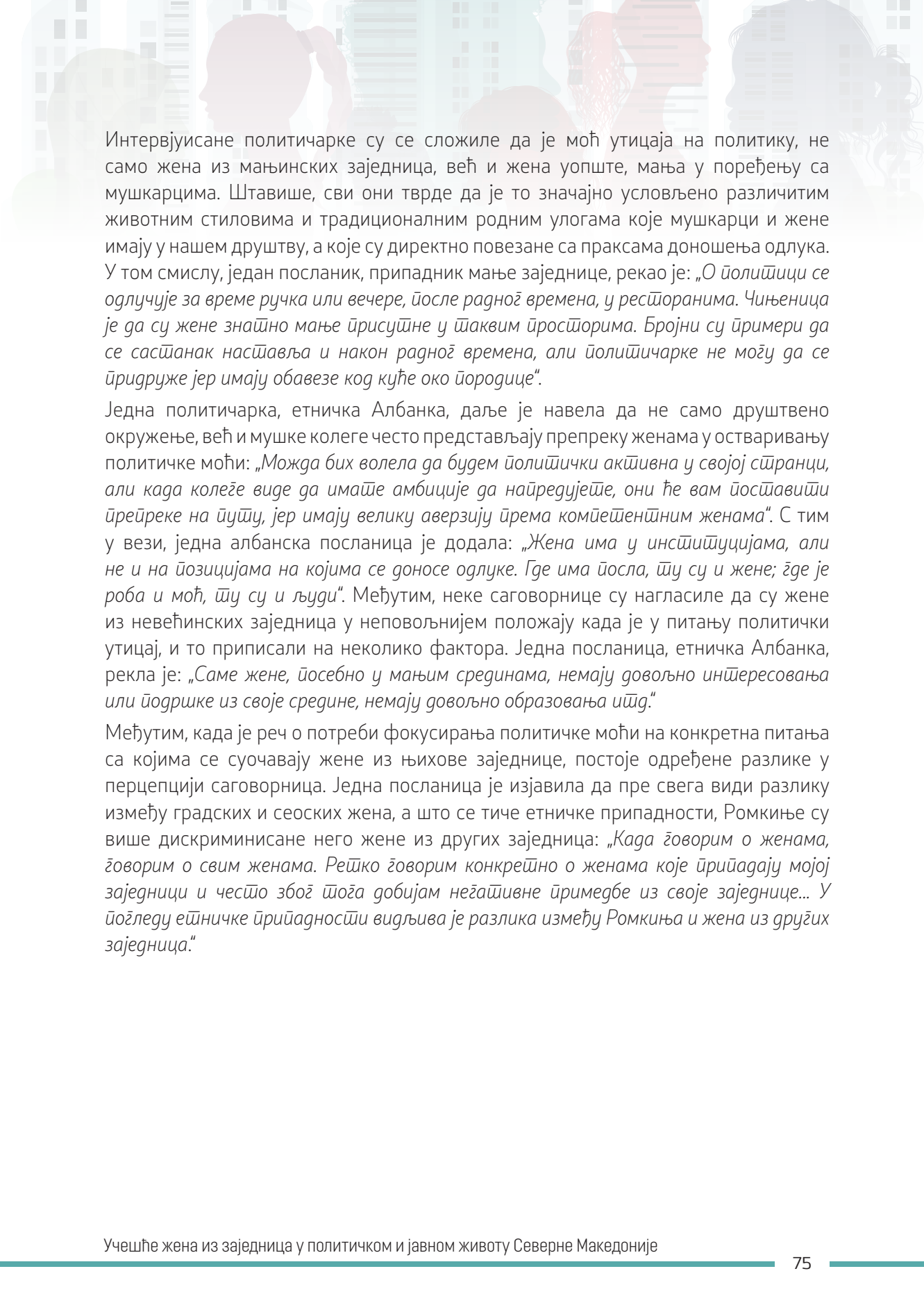
Већина жена из свих заједница не препознаје политичку партију која улаже у повећање заступљености жена из невећинских заједница у политици.

Графикон 38. Да ли знате за било коју политичку партију која води политику или поставља квоте за повећање чланства/заступљености жена из мањинских заједница? (%)

Жене из свих заједница су суштински подељене око тога да ли жене из невећинских заједница које су укључене у националну политику имају моћ да утичу. Тако је највећи проценат позитивних одговора забележен међу Српкињама (40%) и Бошњакињама (38%), затим Албанкама (34%), Македонкама (33%), Ромкињама (31%), Туркињама (28%) и Влаинки (26%). Насупрот томе, половина Влаинки (53%) је најскептичнија када је реч о моћи жена из мањинских заједница да утичу на политику. Следе Македонке и Српкиње, где 42% не верује да су политичарке из невећинских заједница утицајне у својим јавним улогама, као и 38% и 37% Туркиња и Бошњакиња, 33% Ромкиња и 30% Албанке (Графикон 39).

Жене су такође подељене у одговорима на питање да ли жене из невећинских заједница у јавним улогама раде на темама од значаја за положај жена. Тако половина Бошњакиња (54%) сматра да политичарке које припадају мањинској заједници подржавају женска питања у свом раду, док је овај проценат међу осталим заједницама мањи - 41% међу Албанкама, 36% међу Македонкама, 31% међу Ромкињама и Српкињама, 26% међу Влаинкама и 23% међу Туркињама. Као резултат тога, 45% Српкиња и 42% Ромкиња и Влаинки (Графикон 40) не верује да жене из невећинских заједница раде на проблемима жена у својим политичким улогама.

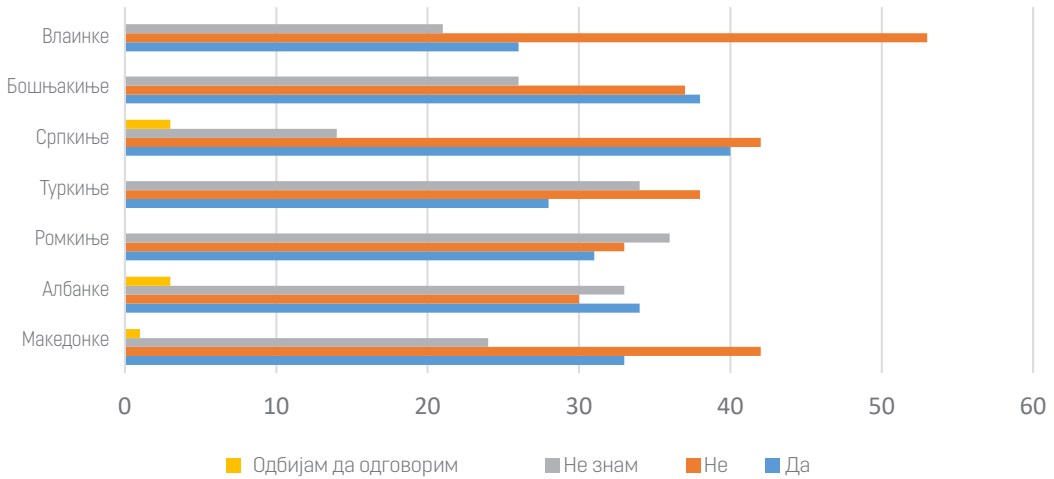
Интервјуисане политичарке су се сложиле да је моћ утицаја на политику, не само жена из мањинских заједница, већ и жена уопште, мања у поређењу са мушкарцима. Штавише, сви они тврде да је то значајно условљено различитим животним стиливима и традиционалним родним улогама које мушкарци и жене имају у нашем друштву, а које су директно повезане са праксама доношења одлука. У том смислу, један посланик, припадник мање заједнице, рекао је: *„О ђолиџици се одлучује за време ручка или вечере, ђосле радноџ времена, у ресџоранима. Чињеница је да су жене знајно мање ђрисуџне у џтаквим ђпростџорима. Бројни су ђримери да се сасџанак насџавља и након радноџ времена, али ђолиџичарке не моџу да се ђридруже јер имају обавезе код куће око ђородице“.*

Једна политичарка, етничка Албанка, даље је навела да не само друштвено окружење, већ и мушке колеге често представљају препреку женама у остваривању политичке моћи: *„Можда бих волела да будем ђолиџички активна у својој сџтранци, али када колеџе виде да имаџе амбиције да најредујеџе, они ће вам ђосџавиџи ђреџреке на ђуџу, јер имају велику аверзију ђрема комџеџенџним женама“.* С тим у вези, једна албанска посланица је додала: *„Жена има у инсџиџуџијама, али не и на ђозиџијама на којима се доносе одлуке. Где има ђосла, џу су и жене; џде је роба и моћ, џу су и џуди“.* Међутим, неке саговорнице су нагласиле да су жене из невећинских заједница у неповољнијем положају када је у питању политички утицај, и то приписали на неколико фактора. Једна посланица, етничка Албанка, рекла је: *„Саме жене, ђосебно у мањим срединама, немају довољно инџтересовања или ђодршке из своје средине, немају довољно образовања иџџ.“*

Међутим, када је реч о потреби фокусирања политичке моћи на конкретна питања са којима се суочавају жене из њихове заједнице, постоје одређене разлике у перцепцији саговорница. Једна посланица је изјавила да пре свега види разлику између градских и сеоских жена, а што се тиче етничке припадности, Ромкиње су више дискриминисане него жене из других заједница: *„Када џоворим о женама, џоворим о свим женама. Реџко џоворим конкретџно о женама које ђриџадају мојој заједници и честџо збоџ џоџа добијам неџаџивне ђримедбе из своје заједнице... У ђоџледу еџничке ђриџаџносџи видљива је разлика између Ромкиња и жена из друџих заједница.“*

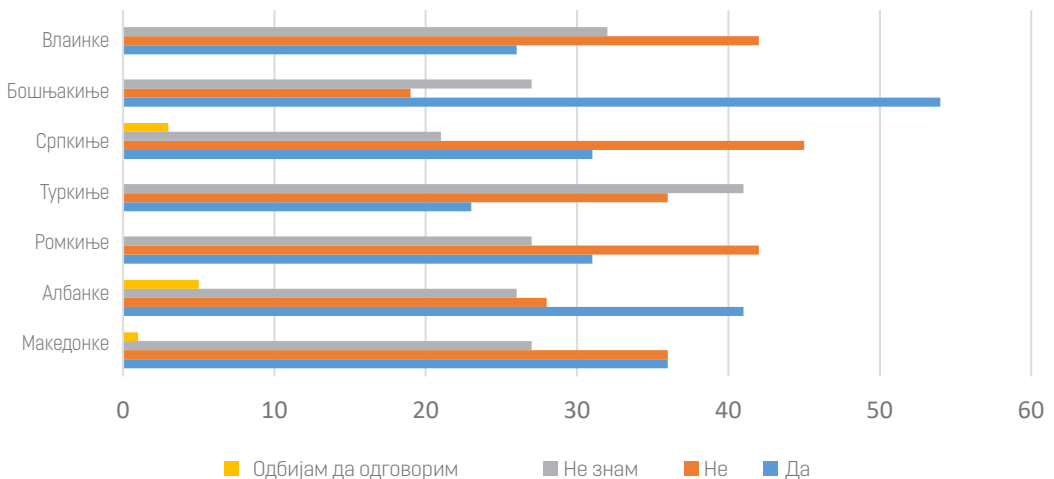
Жене из свих заједница су подељене око тога да ли жене из мањинских заједница у политици имају моћ да утичу.

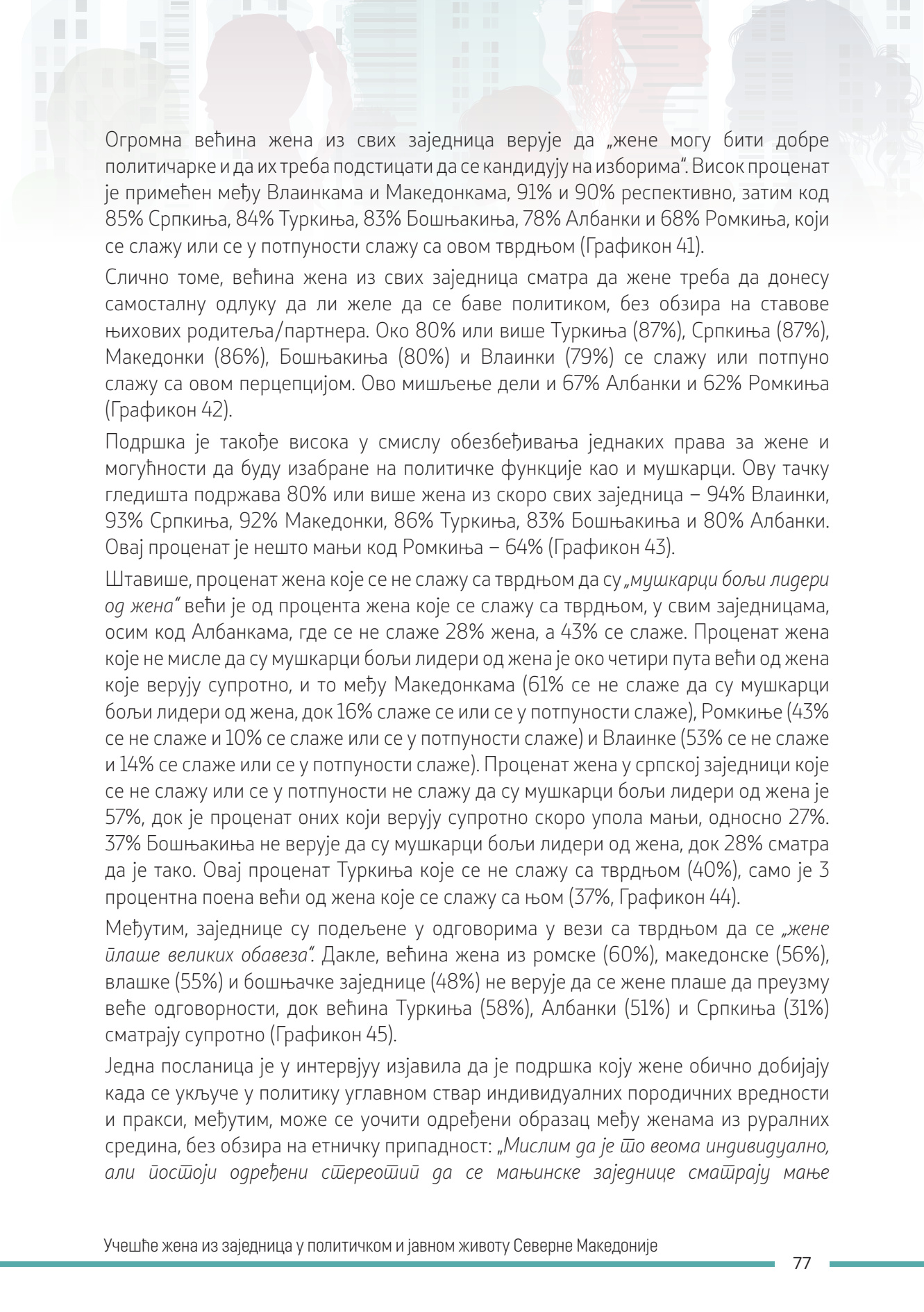
Графикон 39. Да ли мислите да жене које припадају невећинским заједницама које имају јавну улогу (у националној политици) имају моћ утицаја? (%)

Жене из свих заједница су суштински подељене у уверењу да ли политичарке из мањинских заједница подржавају женска питања у свом раду.

Графикон 40. Да ли мислите да жене из невећинских заједница које имају било какву јавну улогу (у националној политици) раде на питањима од значаја за жене? (%)

Огромна већина жена из свих заједница верује да „жене могу бити добре политичарке и да их треба подстицати да се кандидују на изборима“. Висок проценат је примећен међу Влаинкама и Македонкама, 91% и 90% респективно, затим код 85% Српкиња, 84% Туркиња, 83% Бошњакиња, 78% Албанки и 68% Ромкиња, који се слажу или се у потпуности слажу са овом тврдњом (Графикон 41).

Слично томе, већина жена из свих заједница сматра да жене треба да донесу самосталну одлуку да ли желе да се баве политиком, без обзира на ставове њихових родитеља/партнера. Око 80% или више Туркиња (87%), Српкиња (87%), Македонки (86%), Бошњакиња (80%) и Влаинки (79%) се слажу или потпуно слажу са овом перцепцијом. Ово мишљење дели и 67% Албанки и 62% Ромкиња (Графикон 42).

Подршка је такође висока у смислу обезбеђивања једнаких права за жене и могућности да буду изабране на политичке функције као и мушкарци. Ову тачку гледишта подржава 80% или више жена из скоро свих заједница – 94% Влаинки, 93% Српкиња, 92% Македонки, 86% Туркиња, 83% Бошњакиња и 80% Албанки. Овај проценат је нешто мањи код Ромкиња – 64% (Графикон 43).

Штавише, проценат жена које се не слажу са тврдњом да су „мушкарци бољи лидери од жена“ већи је од процента жена које се слажу са тврдњом, у свим заједницама, осим код Албанкама, где се не слаже 28% жена, а 43% се слаже. Процент жена које не мисле да су мушкарци бољи лидери од жена је око четири пута већи од жена које верују супротно, и то међу Македонкама (61% се не слаже да су мушкарци бољи лидери од жена, док 16% слаже се или се у потпуности слаже), Ромкиње (43% се не слаже и 10% се слаже или се у потпуности слаже) и Влаинке (53% се не слаже и 14% се слаже или се у потпуности слаже). Процент жена у српској заједници које се не слажу или се у потпуности не слажу да су мушкарци бољи лидери од жена је 57%, док је проценат оних који верују супротно скоро упола мањи, односно 27%. 37% Бошњакиња не верује да су мушкарци бољи лидери од жена, док 28% сматра да је тако. Овај проценат Туркиња које се не слажу са тврдњом (40%), само је 3 процентна поена већи од жена које се слажу са њом (37%, Графикон 44).

Међутим, заједнице су подељене у одговорима у вези са тврдњом да се „жене *илаше великих обавеза*“. Дакле, већина жена из ромске (60%), македонске (56%), влашке (55%) и бошњачке заједнице (48%) не верује да се жене плаше да преузму веће одговорности, док већина Туркиња (58%), Албанки (51%) и Српкиња (31%) сматрају супротно (Графикон 45).

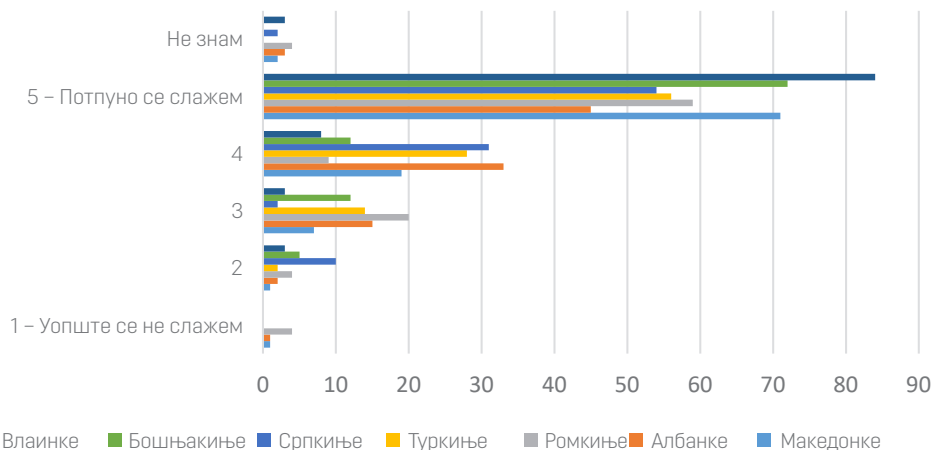
Једна посланица је у интервјуу изјавила да је подршка коју жене обично добијају када се укључе у политику углавном ствар индивидуалних породичних вредности и пракси, међутим, може се уочити одређени образац међу женама из руралних средина, без обзира на етничку припадност: „*Мислим да је то веома индивидуално, али њојоји одређени стереотипи да се мањинске заједнице сматрају мање*

појаслививим у шом погледу. По мом искуству, оне (припаднице) су увек подржане, поштоване су јер исцупају, иако да се не слажем са стереотипом. Сада видимо да се стереотипи о руралним и урбаним срединама овде могу разликовати, јер је мања средина затворенија, јер чува своје традиционалне корене. Међутим, може се појавити разлика у подршци између руралних и урбаних средина, имајући у виду да су руралне средине затвореније, где се задржавају традиционални корени. Имамо рурална подручја са доминантним македонским становништвом, али они немају воду за пиће, воду за прање, за новорођенчад. Жене које живе у тим условима не размишљају о томе како да дођу до Скопља и да се укључе у полицику... Хајде да причамо колико ће ове жене бити подржане од породице да уђу у полицику, неће бити уопште подржавати."

У складу са тим разматрањима, представница Владе, која је етничка Албанка, истакла је да упркос подршци коју жене у каријери могу да добију од породице и друштва може бити озбиљна препрека: „Имала сам срећу да имам подршку моје породице и да никада нисам била дискриминирана другачије него мој браћо, али у политику када сам отишла од куће знала сам да се морам борити за своје место...”

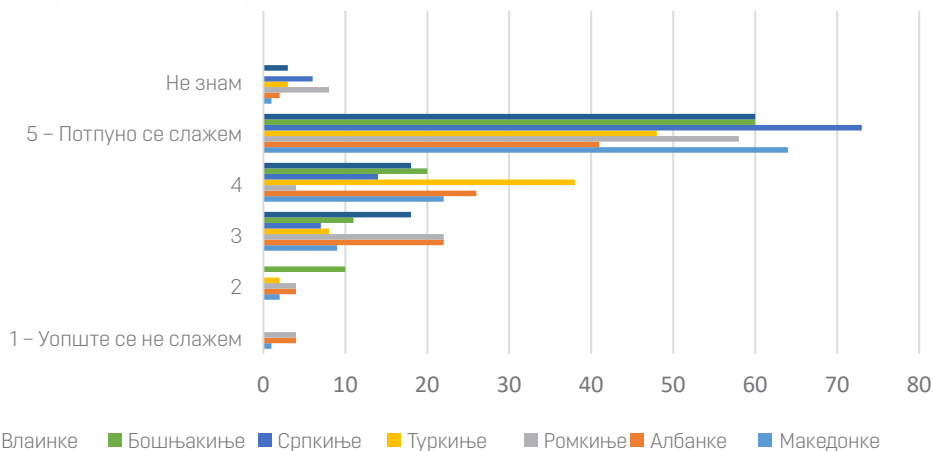
Жене из свих етничких заједница су убеђене да жене могу бити добре политичарке и да их треба подстицати да се кандидују.

Графикон 41. На скали од 1 (уопште се не слажем) до 5 (потпуно се слажем), оцените следећу реченицу: Жене могу бити добре политичарке и треба их охрабрити да се кандидују за функције (%)

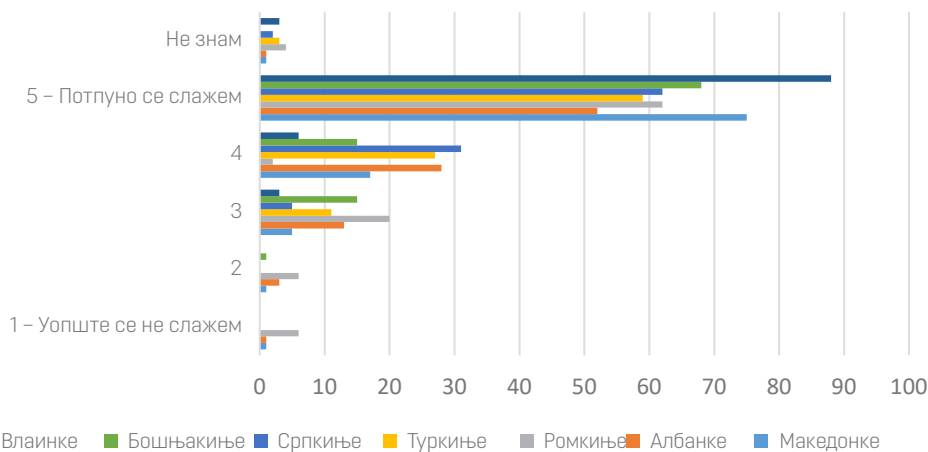
Одлука да се укључи у политику требало би да буде одговорност жена.

Графикон 24. На скали од 1 (уопште се не слажем) до 5 (у потпуности се слажем), оцените следећу реченицу: Жене треба да се укључе у политику, без обзира на ставове њихових родитеља/партнера (%)

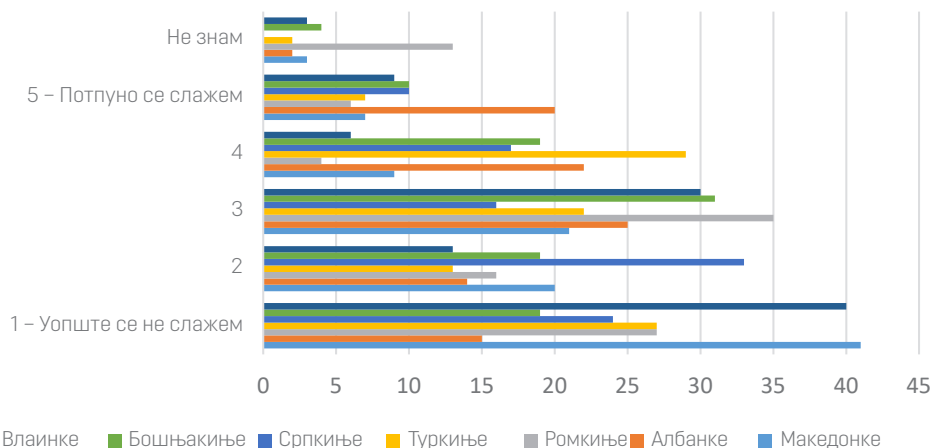
Жене треба да уживају једнака права и могућности да буду изабране на политичке функције као и мушкарци.

Графикон 43. На скали од 1 (уопште се не слажем) до 5 (потпуно се слажем), оцените следећу реченицу: Жене треба да имају једнаке могућности као и мушкарци да буду изабране на политичку функцију(%)

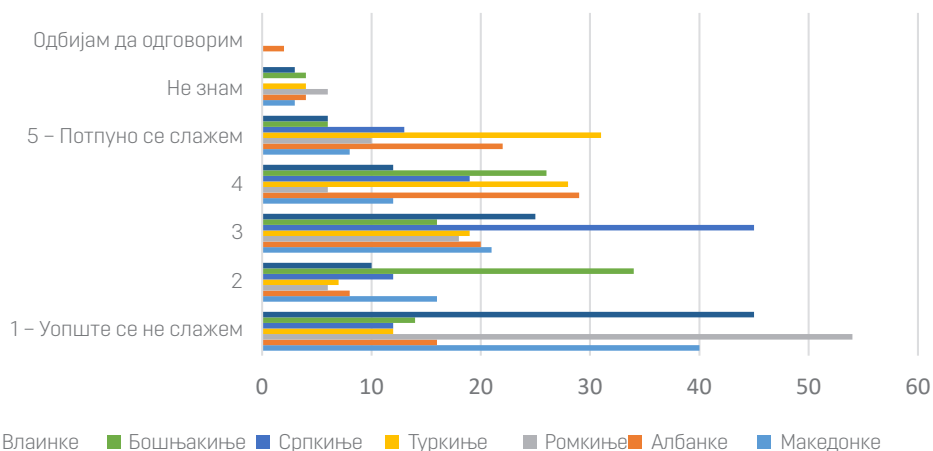
Већина жена из свих заједница, осим Албанки, не верује да су мушкарци бољи лидери од жена.

Графикон 44. На скали од 1 (уопште се не слажем) до 5 (у потпуности се слажем), оцените следећу реченицу: Мушкарци су бољи лидери од жена (%)

Заједнице су подељене у својим перцепцијама о томе да ли се жене плаше или не да преузму велике одговорности.

Графикон 45. На скали од 1 (уопште се не слажем) до 5 (у потпуности се слажем) оцените следећу реченицу: Жене се плаше великих одговорности (%)

Већина жена из свих заједница гласала би за кандидата који подржава побољшање положаја жена у друштву. Туркиње (81%), Српкиње (78%) и Влаинке (78%) највише

подржавају такве кандидате, затим Ромкиње (74%), Бошњакиње (74%) и Македонке (71%). Што се тиче жена из албанске заједнице, иако би већина њих такође гласала за кандидаткињу са родно осетљивим програмом, овај проценат је нешто мањи у односу на друге заједнице, 54% (Графикон 46).

Затим, жене су једногласно изјавиле да би се жене боље залагале за потребе жена (%). Преко 70% жена из свих заједница се слаже или у потпуности слаже са овом тврдњом, односно 87% Бошњакиња и Влаинки, 83% Српкиња, 82% Ромкиња и Македонки, 74% Туркиња и 72% Албанки (Графикон 47).

Исти ниво позитивног одговора добијен је и када су их конкретније питали да ли верују да би политичарке боље представљале потребе жена у њиховој заједници. Наиме, са овом тврдњом се слаже или у потпуности слаже 88% жена из турске заједнице, затим 84% Влаинки, 83% Бошњакиња, 81% Македонки, 80% Ромкиња, 77% Албанки и 76% Српкиња (Графикон 48).

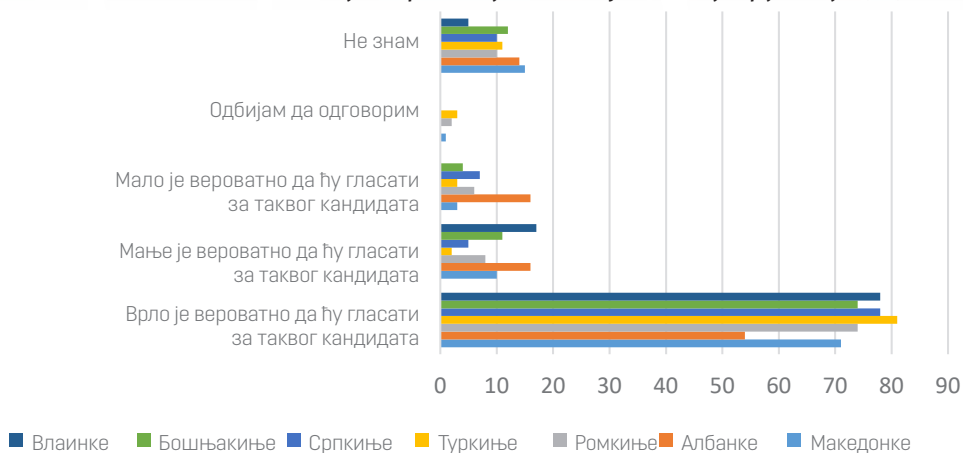
Већина жена такође тврди да би политички живот у земљи био мање корумпиран и мање насилан да су жене више укључене у њега. Наиме, 70% Албанки и Бошњакиња се слаже или потпуно слаже да ће жене учинити политички живот мање корумпираним, као и 61% Македонки, 57% Туркиња, 53% Влаинки, 52% Српкиња и 37% Ромкиња (Графикон 49). Сличан одговор добијен је и на питање у којој мери се слажу са тврдњом да ће жене учинити политички живот мање насилним, са тим што се слаже или у потпуности слаже 77% Бошњакиња и 75% Албанки, као и 69% Српкиња, Македонке, 65% Туркиња, 55% Влаинки и 37% Ромкиња (Графикон 50).

Жене такође сматрају да су политичарке више посвећене стању социјалне заштите у земљи. Преко 60% жена из свих заједница верује да ће политичарке ојачати политику социјалне заштите. У складу са овим, 77% Бошњакиња се слаже или потпуно слаже са овом тврдњом, затим 73% Албанки, 70% Македонки, 64% Влаинки, 63% Ромкиња и Туркиња и 61% Српкиња (Графикон 51).

У складу са овим резултатом, једна од интервјуисаних посланица је објаснила да се критеријуми за ангажовање жена у политици разликују од критеријума за мушкарце, што је додатна препрека женама у потрази за политичком каријером. Она је изјавила: *„Бићеш суђена, као жена, за све... Бићеш кријикована за све оно за шта мушкарац не би био кријикован. Мушкарци су кријиковани само у случају финансијских злоупотреба, жене, с друге стране – за све. Имамо поличара на Балкану, Едија Раму, чији су заштитни знак шарене чараје и крајке панталоне, и на то се зледа са симболијама, да је јединствен, да је другачији, да се не може пресликати и да је то његова харизма. Замисли да сам то ја урадила... Хоће ли да бројите минуће док људи не почну да причају о мојим шареним божићним чарајама?“*.

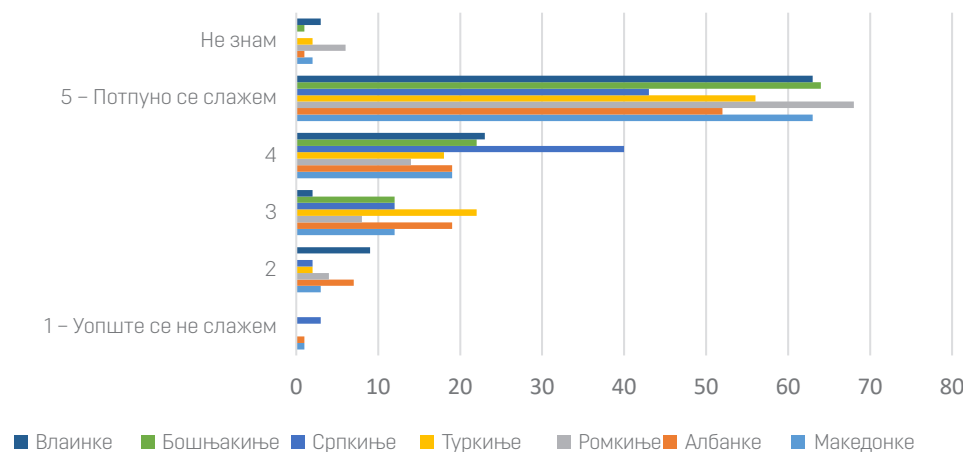
Већина жена из свих заједница гласа за кандидате који у своје програме укључују подршку за унапређење положаја жена у друштву.

Графикон 46. Да ли бисте гласали за кандидата који у свој програм укључује активности на унапређењу положаја жена у друштву? (%)

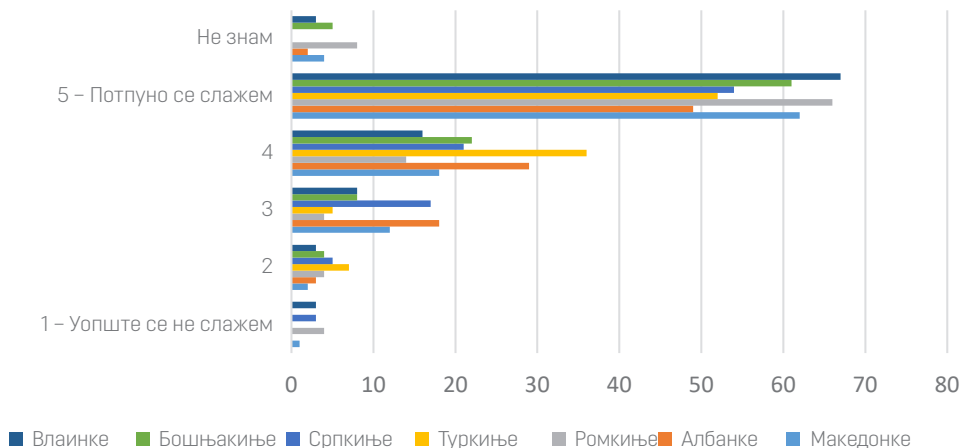
Жене се једногласно слажу да би политичарке боље заступале њихове потребе.

Графикон 47. На скали од 1 (уопште се не слажем) до 5 (у потпуности се слажем), оцените следећу реченицу: Жене ће боље представљати потребе жена (%)

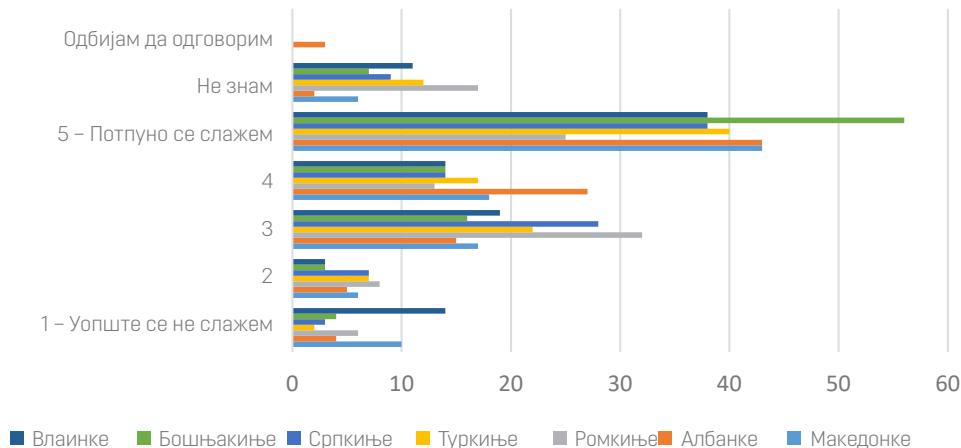
Жене верују да ће политичарке боље представљати потребе жена у својим заједницама.

Графикон 48. На скали од 1 (уопште се не слажем) до 5 (у потпуности се слажем), оцените следећу реченицу: Жене ће боље представљати потребе жена у својој заједници

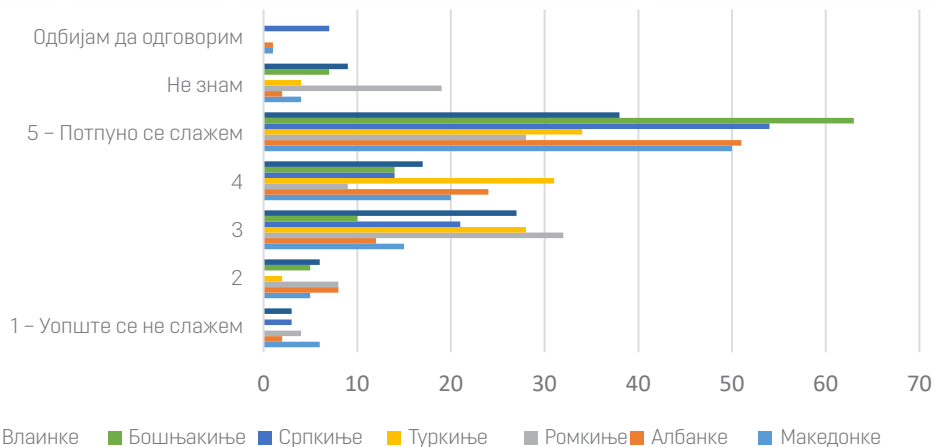
Жене верују да ће политичарке учинити политички живот мање корумпираним.

Графикон 49. На скали од 1 (уопште се не слажем) до 5 (у потпуности се слажем), оцените следећу реченицу: Жене ће учинити политички живот мање корумпираним (%)

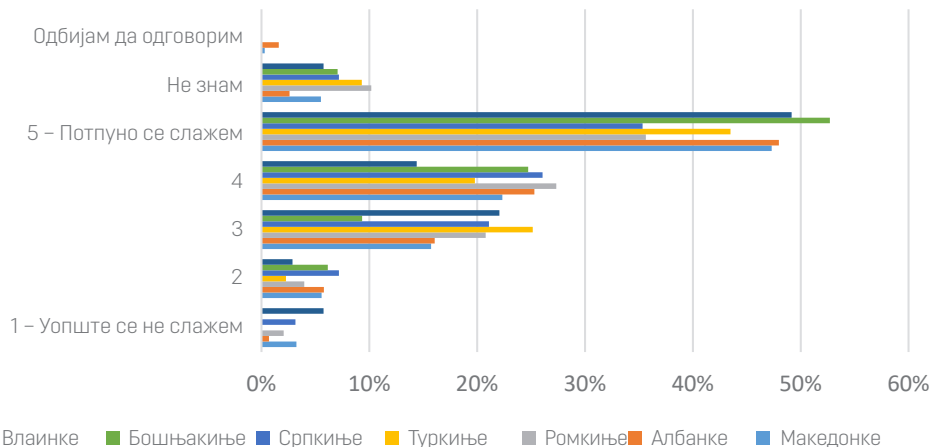
Жене верују да ће политичарке учинити политички живот мање насилним.

Графикон 50. На скали од 1 (уопште се не слажем) до 5 (у потпуности се слажем), оцените следећу реченицу: Жене ће учинити политички живот мање насилним (%)

Политичарке ће ојачати социјалну заштиту у земљи.

Графикон 51. На скали од 1 (уопште се не слажем) до 5 (у потпуности се слажем), оцените следећу реченицу: Жене ће ојачати политике социјалне заштите (%)

Испитанице су такође упитани да ли верују да жене неће бити толико утицајне као мушкарци и да неће моћи да спроводе политику коју заговарају у истој мери као мушкарци. Резултати показују да се већина жена из готово свих заједница не слаже са овом тврдњом. Наиме, половина Ромкиња (55%), Српкиња (53%) и Македонки

(51%) се донекле не слаже са овом тврдњом, као и 42% Бошњакиња и 35% Влаинки. С друге стране, 51% Албанки се слаже или потпуно слаже да жене неће бити толико утицајне као мушкарци и да неће моћи да спроводе своју политику, док 20% верује супротно. Процент Туркиња које се слажу са тврдњом једнак је проценту оних који се не слажу, односно 29% и 30% (графикон 52).

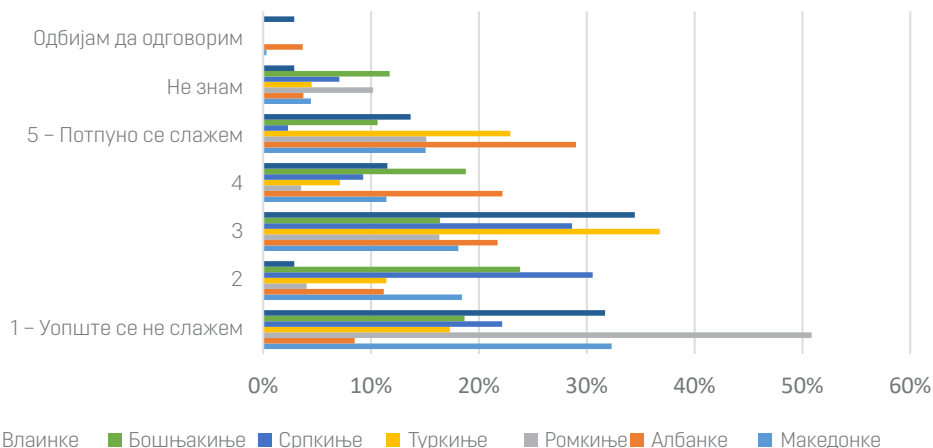
Самовећина Ромкиња (47%) и Македонки (37%) се не слаже са тврдњом да мушкарци у политици одлучују у име жена у политици, док се већина жена из других заједница у извесној мери слаже. Две трећине Влаинки (65%), око половина Туркиња (55%), Албанки (54%), Српкиња (49%) и Бошњакиња (43%) верује да политичари одлучују о својим колегама (Графикон 53).

Међутим, жене су подељене када је реч о перцепцији стварног утицаја жена у политици. У албанској (42%), македонској (37%) и српској (31%) заједници, већи проценат жена сматра да су жене у политици донекле утицајне у односу на оне које сматрају да нису (23%, 20% и 11% респективно). Насупрот томе, међу осталим заједницама перцепција је обрнута, 42% Ромкиња, 34% Влаинки, 30% Туркиња и 28% Бошњакиња сматра да жене у политици имају мали или никакав утицај, док проценат жена из њихових заједница које вјерују другачије је мањи (15% Ромкиња, 21% Влаинки, 19% Туркиња, 18% Бошњакиња). Међутим, значајан број жена остаје неодлучан по овом питању - 59% Српкиња, 54% Бошњакиња, 45% Влаинки, 42% Туркиња, 39% Македонки, 37% Ромкиња и 28% Албанки (Графикон 54).

Осврћући се на ову перцепцију, једна посланица је пренела искуство о специфичној препреци са којом се жене суочавају када покушавају да покрену промене и испуне свој мандат: *„Традиционално у македонској политици имамо изреку коју сви знамо, а то је: „Не шаласај“, што значи да чувамо воду да мирује, без обзира да ли је вода пуна крви, са црњем. Исто важи и за мушкарце, али традиционално мислим да је више намењен женама. Јер им је то природно због културе, молиће и не инсистирајте“.*

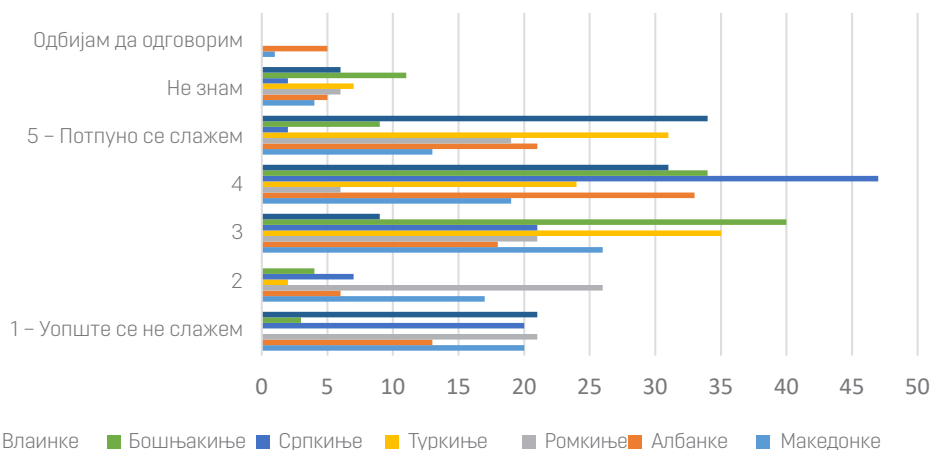
Већина жена не верује да политичарке не могу бити толико утицајне као мушкарци у спровођењу својих политика. Албанке су изузетак, док већина верује другачије. Туркиње су подељене по овом питању.

Графикон 52. На скали од 1 (уопште се не слажем) до 5 (потпуно се слажем), оцените следећу реченицу: Жене неће бити толико утицајне као мушкарци и неће моћи да спроводе своје политике (%)

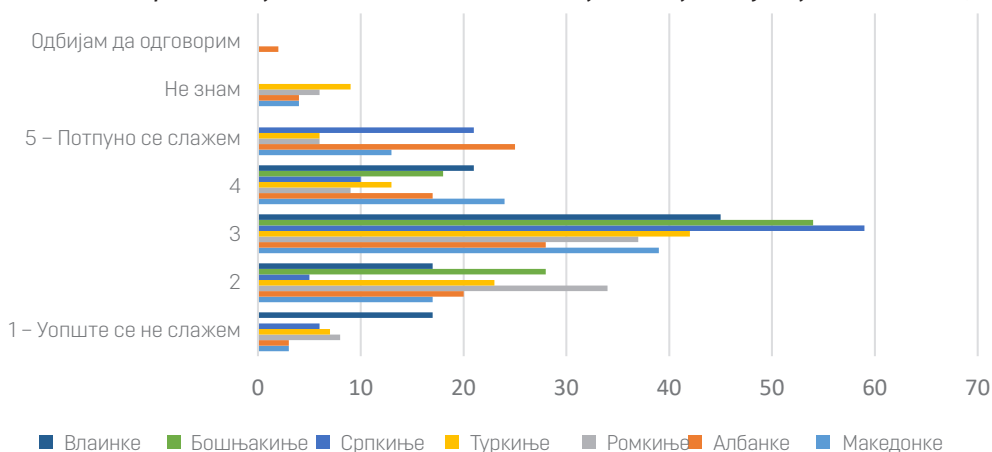
Већина жена из готово свих заједница верује да мушкарци у политици доносе одлуке у име жена у политици. Већина Ромкиња и Македонки верује супротно.

Графикон 53. На скали од 1 (уопште се не слажем) до 5 (потпуно се слажем), оцените следећу реченицу: Мушкарци у политици доносе одлуке у име жена у политици (%)

Већина жена је неодлучна о томе колико су жене утицајне у политици. Процент жена из различитих заједница које имају специфично мишљење о овом питању указује на поделу.

Графикон 54. На скали од 1 (без утицаја) до 5 (веома утицајан), оцените следећу реченицу: Шта мислите, колико су жене утицајне у политици? (%)

Преко половине жена из готово свих заједница подржава обавезне квоте за заступљеност жена на кандидатским листама политичких партија. Дакле, 77% Туркиња је за квоте, као и 66% Ромкиња и Бошњакиња, 64% Српкиња, 61% Македонки и 59% Албанки. Изузетак су жене из влашке заједнице, половина њих (50%) је против, а 41% су за квоте. Осим тога, против квота је и 29% Српкиња, као и 19% Босанки и Македонки, 14% Албанки, 8% Туркиња и 4% Ромкиња. Међутим, значајан проценат испитаница је навео да није упознат са квотама и то 30% Ромкиња, 22% Албанки, 20% Македонки, 15% Туркиња и Бошњакиња, 9% Влаинки и 7% Српкиња (Графикон 55).

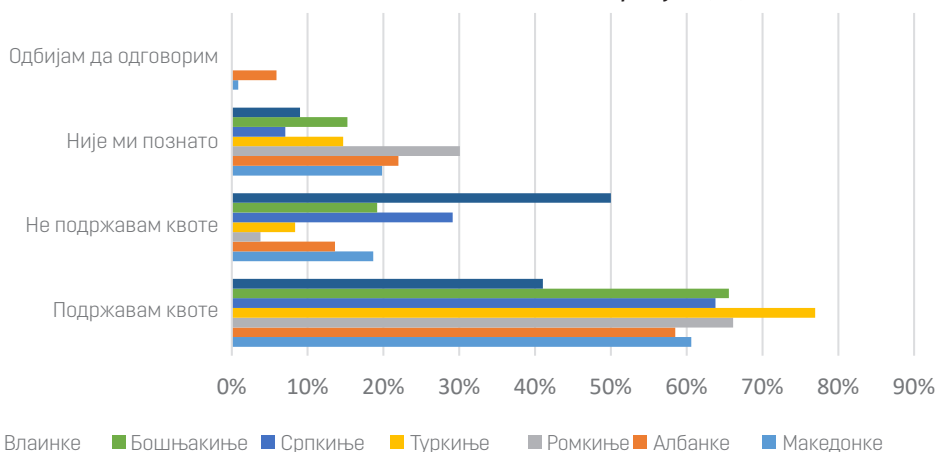
Од жена које не подржавају квоте даље је тражено да образложе свој став, а скоро половина њих (47%) је рекла да пол не треба да буде критеријум да неко буде на листи кандидата. Надаље, 18% сматра да нема потребе за квотама јер жене већ имају једнака политичка права као и мушкарци, 14% је рекло да политичка странка има право да уреди своју кандидатску листу како жели, а 6% је рекло да су жене политичарке под контролу својих ближњих. Само 3% сматра да је нормално да су жене мање заступљене у политици од мушкараца (Графикон 56).

Мишљења интервјуисаних политичарки се разликују у погледу њихове перцепције о корисности и коришћењу квота, као и о томе да ли постоји алтернативни начин да се задржи и повећа број жена у политици. Једна посланица је рекла: "Ако има више жена за сџолом, догајте сџолице, зашџо корисџиџи квоте?" У џруџи мушкараца у џџрави, ако две жене смеју да седну, одмах се џосџавља џиџање: - 'Како су досџели

шћу?, а у њозадини свира њесма ‘Чија си?’ Сметѡ ми, не да ми не сметѡ, али ме ѡлаши и шћо шћѡ оноѡ шћренушћка када се укину квѡше неће бишћи жена на ѡполишћичкој сцени. Дакле, ѡишћѡње је да ли жене шћада неће ѡсеѡнушћи за ѡполишћичком ѡозицијѡм или им једносћавно неће бишћи дозвољено, или ће шћѡ бишћи комбинацијѡ и једноѡ и друѡѡг“. С друге стране, њена колегиница у парламенту је истакла подршку квѡти и залаже се за њено повећѡње: „Хајде да радимо на ѡвећѡњу квѡше са 40 на 50 одсћѡ, за више жена у извршној власћи“.

Већина жена из готово свих заједница подржава квѡте за заступљенѡст жена на кандидатским листама политичких партија.

Графикѡн 55. Да ли подржавате ѡбавезне квѡте за заступљенѡст жена на кандидатским листама политичких партија? (%)

Половина жена које су против квота рекла је да пол не треба да буде критеријум да неко буде на листи кандидата.

Графикон 56. Ако не подржавате квоте, зашто је то тако? (%)

Жене су упитане да ли су упознате са радом одборница у својим општинским већима, у које је укључено 84% Ромкиња, 78% Влаинки и 77% Туркиња, као и 70% Туркиња, 69% Македонки, 58% Албанки и 53% Бошњакиња су негативно одговориле. Само око трећине Бошњакиња (36%), Албанки (27%) и Македонки (27%) изјавило је да су упознате, а што се тиче осталих заједница, овај проценат се кретао између 11% код Ромкиња и 18% међу Српкињама (Графикон 57).

Висок проценат жена такође не познаје посланице у парламенту. Ово је случај са две трећине или више жена из сваке заједнице, почев од 60% жена из албанске заједнице, 67% жена из бошњачке заједнице, 69% жена из македонске заједнице, 74% жена из српске заједнице, 75% жена из влашке заједнице и 91% жена из ромске заједнице. Мање од трећине Македонки (27%) изјавило је да познаје посланице, као и 21% жена из албанске заједнице, 19% жена из српске и влашке заједнице, 18% жена из бошњачке заједнице, 11% жена из турске заједнице и 9% жена из ромске заједнице (Графикон 58).

Испитаници су замољени да именују политичког лидера у земљи чији стил руковођења доживљавају позитивно. Иако је велика већина жена из свих заједница изјавила да таквог лидера нема или да га не познају, међутим, међу женама које су одговориле на питање из готово свих заједница, преовладала су имена мушких политичких лидера. Мушке лидере наводи трећина Српкиња (35%) и Ромкиња (32%), док политичке лидерке наводи 9% и 2% обе заједнице, респективно. Сличан је случај и за влашку и македонску заједницу, где је 30% Влаинка навело мушко име, а 13% женско, односно 20% Македонки навело је мушко, а 12% женско име.

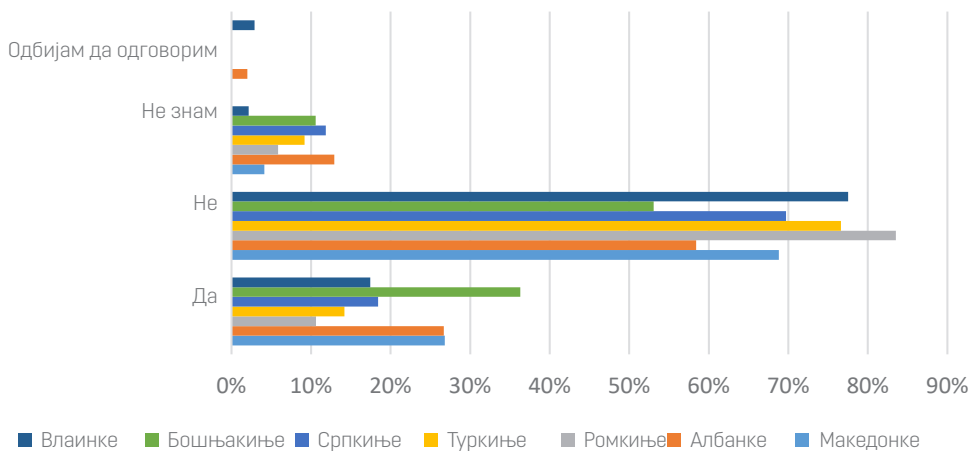
Разлика је мање приметна у албанској заједници, где је 11% именовало политичара и 6% жена; док су проценти једнаки унутар турске (7% – мушкарци, 6% – жене) и бошњачке заједнице (15% – мушкарци, 16% – жене, Графикон 59).

Истраживање је даље показало да се о политичаркама које припадају невећинским заједницама ретко, ако уопште икада, чује у јавности. Наиме, у пет од седам заједница, преко 83% жена изјавило је да није чуло или прочитало говор жене из мањинске заједнице у политици. То је случај са 92% Туркиња, 88% Македонки, 87% Ромкиња, 86% Српкиња и 83% Влаинки. Иако значајан, овај проценат је и даље мањи код Бошњакиња (75%) и Албанки (62%, Графикон 60).

Једна посланица, која припада мањој заједници, признала је да су политичарке мање видљиве у јавности и истакла је овај проблем као директну последицу малог броја ресурса које жене имају на располагању у промотивне сврхе: „У стварности, жене су мање присутне од мушкараца у медијима се мање промовишу, а један од разлога за све ово је алокација ресурса“.

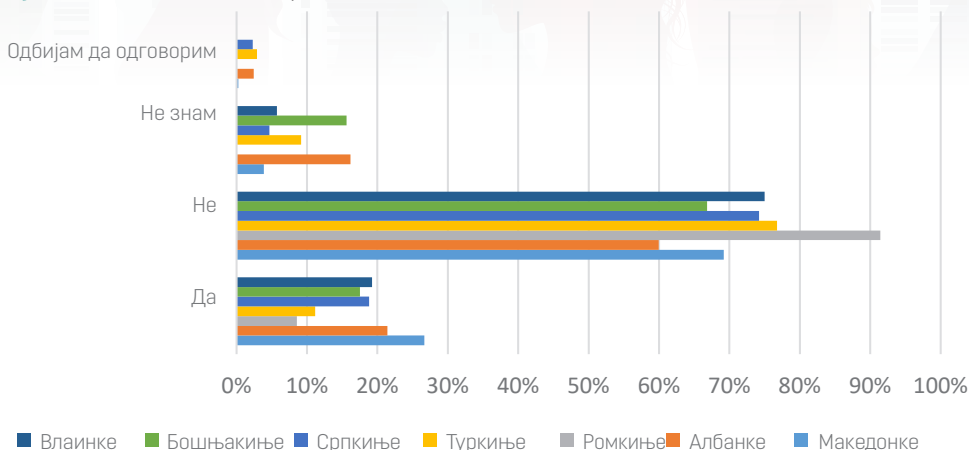
Жене из свих различитих заједница углавном нису упознате са радом жена одборница у својим општинским већима.

Графикон 57. Да ли сте упознати са радом одборница у Већу ваше општине?

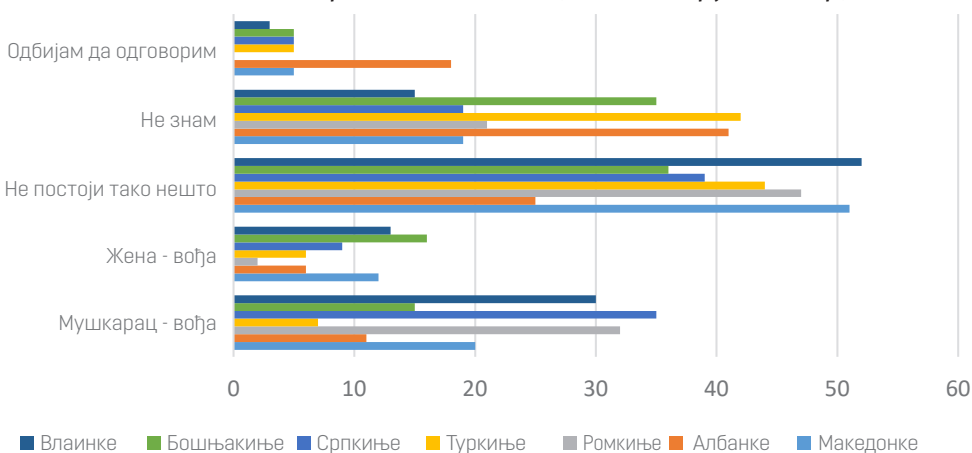
Жене из свих заједница углавном нису упознате са посланицама.

Графикон 58. Да ли сте упознати са посланицама? (%)

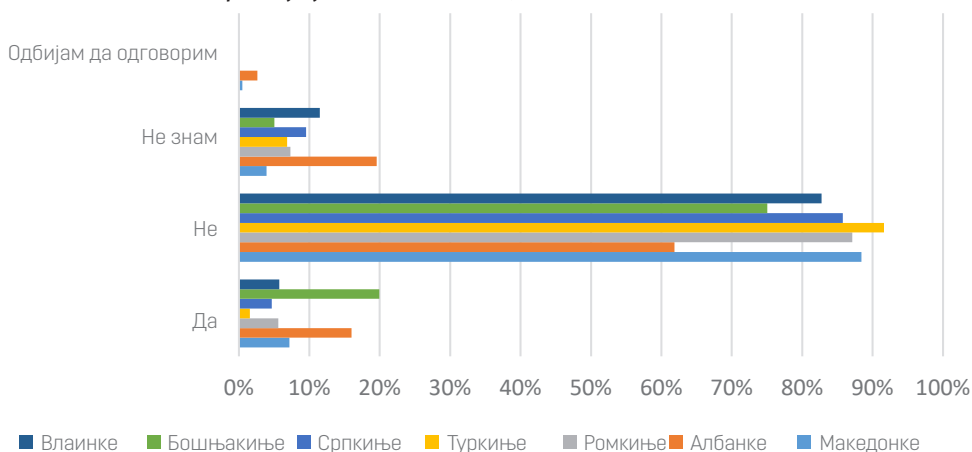
Жене из свих заједница прво наводе мушког лидера као позитиван пример стила руковођења.

Графикон 59. Наведите политичког лидера у Северној Македонији чији стил вођења сматрате позитивним (% , вишеструки избор)

Жене нису изложене говорима политичара који долазе од припадница мањинске заједнице.

Графикон 60. Да ли сте у протеклих 7 дана чули (или прочитали) говор жене из мањинске заједнице у политици? (На телевизији, лично, на интернету, у новинама... %)

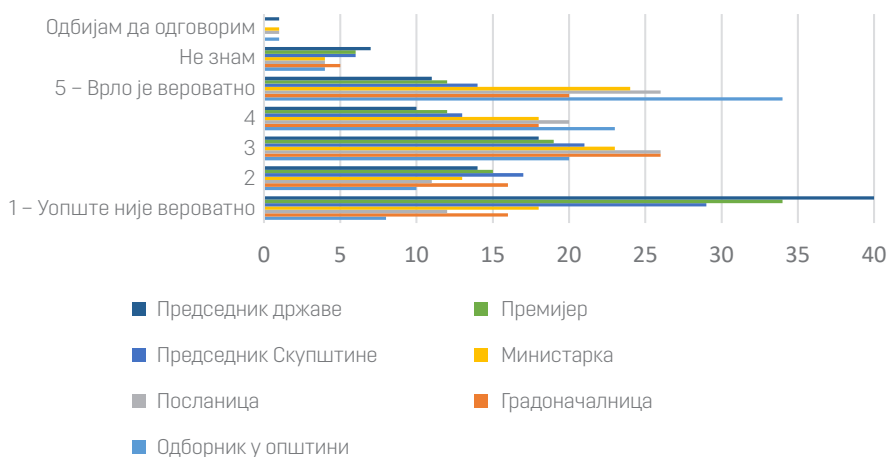
Жене су такође скептичне у погледу вероватноће да ће се жене из невећинских заједница у блиској будућности наћи на високим политичким позицијама. На питање на скали од 1 (мало вероватно) до 5 (веома вероватно) да се оцени вероватноћа да жене из мањинских заједница заузимају одређену високу политичку позицију, више од половине жена (54%) верује да је мало вероватно да ће жена из мањинских заједница постати председник државе. Њих 40 % је чврсто уверено да до тога уопште неће доћи. С друге стране, 21% мисли супротно, односно да је вероватно или врло вероватно да ће жена из мањинске заједнице доћи на ову позицију. Ови резултати су донекле слични када су у питању политичке позиције премијерке и председнице парламента, при чему 49% жена не верује да ће жена из мањинске заједнице постати премијерка (34% њих је рекло да би тако нешто вероватно никада неће десити), а 46% има исто мишљење о месту председника Скупштине (29% њих је одговорило са 1 – уопште није вероватно). Насупрот томе, 24% жена верује да је могуће бити жена из невећинске заједнице да постане премијер, а 27% сматра исто за председника Скупштине (Графикон 61).

Проценти су оптимистичнији у случају политичких позиција министра, заменика, градоначелника и општинског већника. Скоро половина испитаника (46%) је изјавила да је вероватно или врло вероватно да жена из мањинске заједнице има заменика, 42% верује да је исто вероватно и за политичку функцију министра у Влади, а 38% за место градоначелника. Процент жена које се са овим не слажу је 23% за заменицу, 31% за место министра и 32% за градоначелника. Жене су

најпоузданије када је у питању политичка позиција члана општинског већа, где је скоро две трећине (57%) одговорило да је вероватно или врло вероватно да ће жена из мањинске заједнице бити изабрана за општинског одборника, док само 18% верује супротно (Графикон 61).

Како политичка позиција добија све већу политичку моћ, жене постају све мање уверене да ће жена из мањинске заједнице икада бити изабрана на ту функцију.

Графикон 61. Колика је вероватноћа да жене из невећинских заједница имају неку од следећих руководећих позиција: (%)

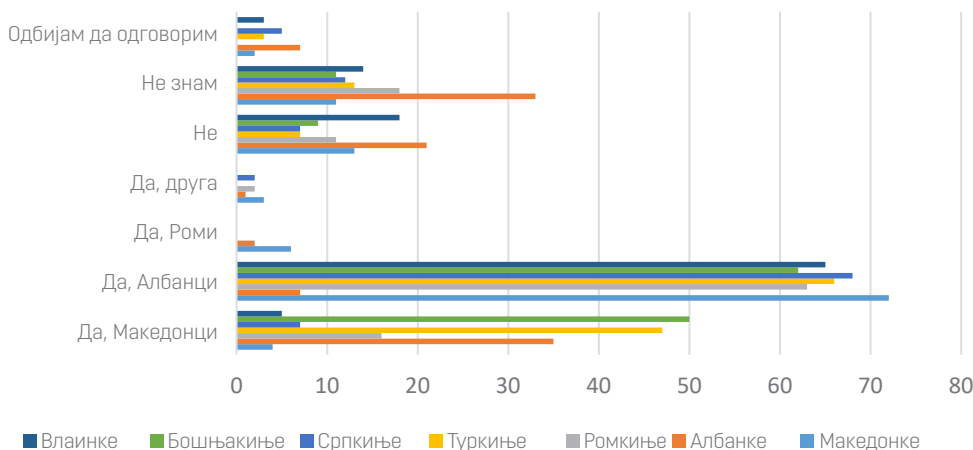

Преко две трећине жена из свих заједница, осим албанске, сматра да је албанска заједница превише заступљена у политичком и јавном животу државе. Ову перцепцију дели 72% Македонки, 68% Српкиња, 66% Туркиња, 65% Влаинки, 63% Ромкиња и 7% Албанки. Македонска заједница следи у овом погледу, чиме се слаже и 50% Бошњакиња, 47% Туркиња, 35% Албанки, 16% Ромкиња, 7% Српкиња, 5% Влаинки и 4% Македонки (Графикон 62).

Интервјуисане политичарке су се сложиле да је политичко представљање сваке заједнице и сваке групе у ризику од социјалне искључености кључно за демократски развој земље. С тим у вези, један посланик је изјавио: „Да нисам била у овој скупштини, проблеми моје заједнице би се вукли у недоглед“. Увек је позитивно имао представника из одређене заједнице, који познаје проблеме и може понудити системско решење. То је ефикаснији процес и има већу тежину. Дакле, ја, као представница те заједнице, познато сам проблемима и знам их, радила сам на њим проблемима и тиме што сам овде, лакше убеђујем своје колеге да проблем реше“.

Жене из свих различитих заједница, осим албанске, сматрају да је албанска заједница презаступљена у политичком и јавном животу државе. Македонска заједница следи у овом погледу.

Графикон 62. Да ли сматрате да су неке заједнице презаступљене у политичком и јавном животу у земљи? (%)

Од жена је затражено да на скали од 1 (уопште) до 5 (апсолутно да) оцене три стереотипне изјаве о положају жена у политичком животу на основу личног расуђивања и убеђења. Дакле, на питање да ли жене треба да буду пасивне и ћутке у политичком животу државе/заједнице, више од половине жена из свих заједница се не слаже. Међутим, бројеви варирају између различитих заједница, при чему је највећи степен експлицитног неслагања (оцена 1) примећен међу Македонкама (оцена 1 – 62%; оцена 1 или оцена 2 – 80%), Ромкињама (оцена 1 – 61%, оцена 1 или оцена 2 – 67%) и Влаинкама (оцена 1 – 60%, оцена 1 или оцена 2 – 70%). Генерално, проценат жена које се не слажу са тврдњом (оцена 1 или оцена 2) креће се између 52% међу Албанкама, 60% међу Бошњакињама, 64% међу Туркињама, 67% међу Ромкињама, 70% међу Влаинкама и 80% међу Македонкама (Графикон 63).

С друге стране, у поређењу, значајно је мањи проценат жена из свих различитих заједница које не сматрају да жене треба да следе мушкарце у политичком животу државе/заједнице. Наиме, више од половине жена из српске (69%), македонске (64%) и бошњачке (55%) заједнице не слаже се да жене треба да следе мушкарце у политичком животу, а 7% Српкиња, 15% Македонки се са тим слаже као и 25% Бошњакиња. Албанке и Туркиње су подједнако подељене у овом погледу, односно 36% Албанки се не слаже, док се 35% слаже, а 35% Туркиња се не слаже, а 36% се слаже. Што се тиче осталих заједница, са тврдњом се не слаже су 33% Влакиња и 25% Ромкиња, а са тврдњом се слаже 25% Влакиња и 19% Ромкиња (Графикон 64).

Жене су такође подељене у перцепцији да ли су жене научене да моћ и политичко вођство нису за њих (%). Отуда је проценат жена које се не слажу са тврдњом већи од процента жена које мисле супротно међу Ромкињама (66% се не слаже, наспрам 11% који се слажу), Македонкама (58% се не слаже, наспрам 19% који се слажу), Албанкама (39% се не слаже, против 30% који се слажу) и Туркињама (34% се не слаже, наспрам 29% који се слажу). Случај је другачији у другим заједницама, где је проценат жена које се слажу да их жене уче да моћ и политичко вођство нису за њих (%) већи од жена које се не слажу. Наиме, 46% Српкиња се слаже, а 38% се не слаже са тврдњом, односно 39% Влаинки се слаже, а 34% се не слаже, 28% Бошњакиња се слаже и 22% се не слаже (Графикон 65).

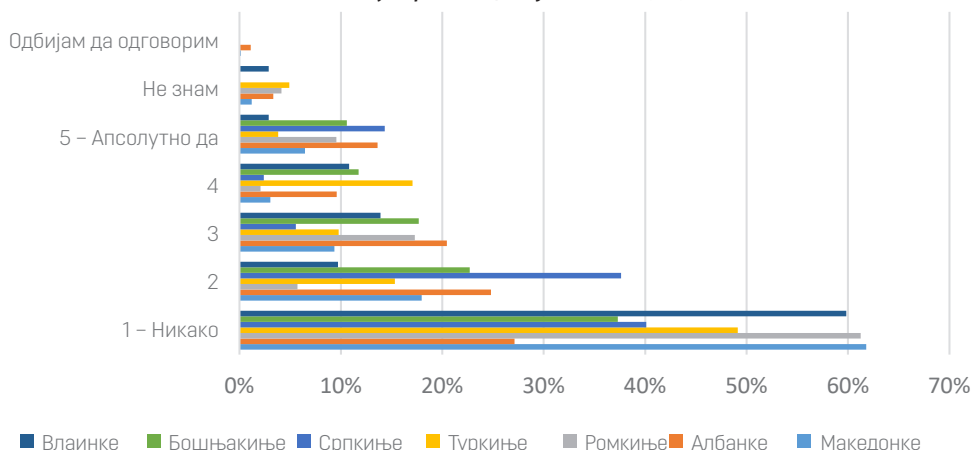
У погледу тога како друштво и различите заједнице у целини виде улогу жена у политици, сви испитаници су се сложили да се основа за то често поставља у раним фазама детињства. Један посланик из мање заједнице изјавио је да се те разлике утврђују у тренутку рођења детета, много пре него што се биолошке особености могу сматрати фактором: *„Добићеш другачију реџорику када ти људи честитају рођење сина у односу на ћерку. Добио је СИНА! Ооо, јеси ли добио ћерку? Тон гласа је потпуно другачији. Кад дечак њадне, кажемо му да не њлаче, ти си дечак, ти си мушкарац. Кад девојчица њадне, њала је њањина и мамина њринџеза, да се не њовреди? Од дечака се очекује да буду несњашни, чак и када још немају њесњосњерон као биолошки факњор. Али ако се девојчица њако њонаша, шаљемо је на дечју клинику на дијагнозу, у какву ли ће жену да израсње“.* Њен скупштински колега даље прецизира да је ситуација алармантнија у руралним и социјално изолованим срединама: *„У руралним и изолованим срединама њодршка је већа за мушку неџо за женску деџу... када кажем да деца заслужују једнаку њодршку, мислим на образовању, имали смо њроблема у мојој заједници, мушка деца су се уњисивала у школу, женска деца нису. Када је њромењен закон о обавезном основном и средњем образовању, размер је њочео да се изједначава, али њородиџе морају да њруже једнаку њодршку својој деџи.*

Подсећајући на своје лично искуство, албанска посланица је изјавила да жене не могу да имају успешну каријеру и да истовремено обављају своју улогу мајке и супруге, што је утисак који се, према њеним речима, одржао, али, је нажалост, и даље присутан: *„Када сам била сњуденњ, мислила сам да је небо џраница. Чим сам се удала, сњвари су се њромениле. Очекивања друшњва су била да будем најбоља жена, мајка, невесња... Нисам њужна њњо њрошим време на њодизање деџе, али сам џубила мноџо џодина мислећи да моји лични циљеви не иду уз њородични животњ... одџајајње наше девојке да их њрињремиње за брачни животњ“.*

У складу са овим дијалогом, представница Владе, која је етничка Албанка, додатно је истакла улогу образовног система у постављању различитих каријера за девојчице, гурајући их ка образовним и брижним професијама: *„Насњавници, чак и учињељиџе, би савесњовали девојкама да њосњану учињељиџе, јер је њо најбоље занимање које ће нама као женама омоџућињи да бринемо о њородиџи и деџи“.*

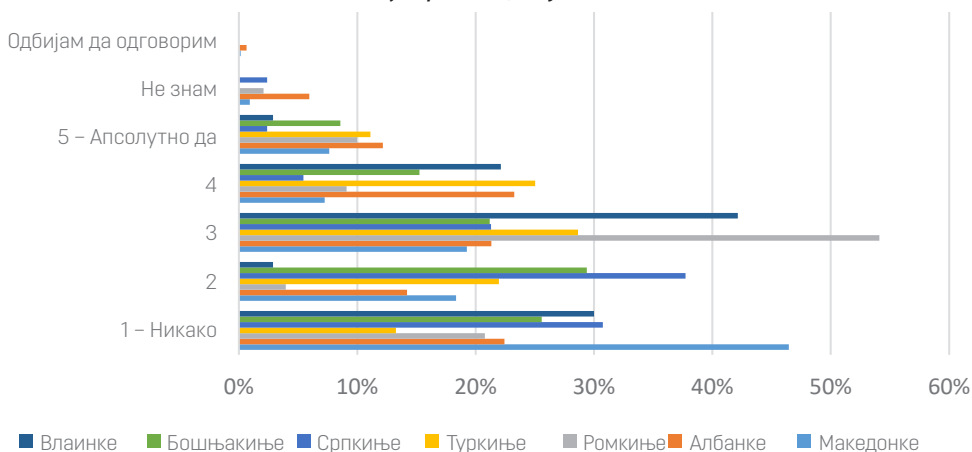
Већина жена из свих заједница се не слаже да жене треба да буду пасивне и ћутке у политичком животу државе/заједнице.

Графикон 63. На скали од 1 (уопште) до 5 (апсолутно да), у којој мери се слажете са следећом тврдњом: Жена треба да буде пасивна и тиха у политичком животу државе/заједнице (%)

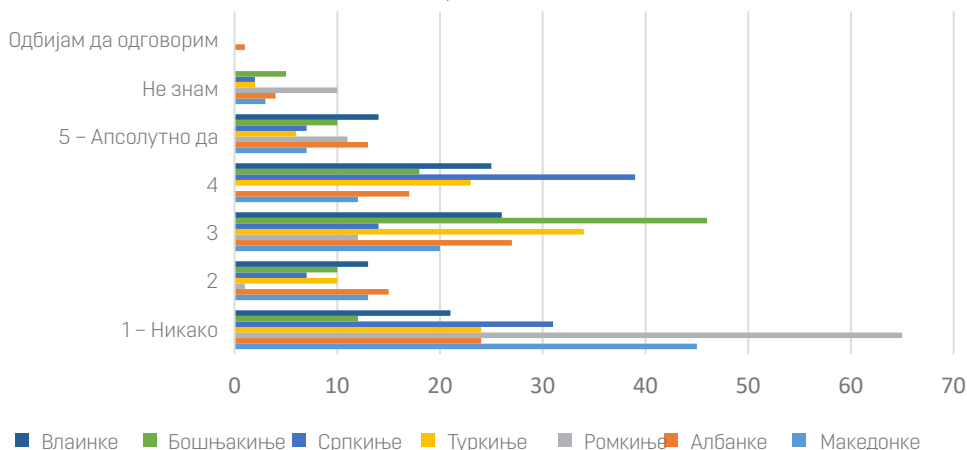
Жене су генерално подељене између заједница у погледу тога у којој мери се слажу да жене треба да следе мушкарце у политичком животу државе/заједнице.

Графикон 64. На скали од 1 (уопште н) до 5 (апсолутно да), у којој мери се слажете са следећом тврдњом: Жена треба да прати мушкарца у политичком животу државе/заједнице

Жене су такође широко подељене по заједницама у погледу тога у којој мери се слажу да су жене научене да администрација и политичко вођство нису за њих.

Графикон 65. На скали од 1 (уопште не) до 5 (апсолутно да), у којој мери се слажете са следећом тврдњом: Жене су научене да моћ и политичко вођство нису за њих (%)

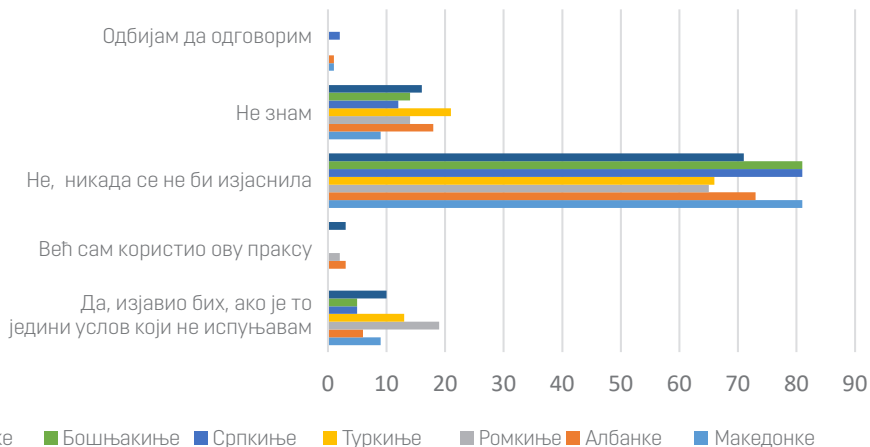
Више од две трећине жена навело је да се никада не би изјасниле као припаднике друге заједнице, ако је испуњавање квоте за одређену заједницу једини услов за запослење у државној институцији. Наиме, то је случај са 81% Македонки, Српкиња и Бошњакиња, 73% Албанки, 71% Влаинки, 66% Туркиња и 65% Ромкиња (Графикон 66).

Одређени проценат жена је даље навео да познаје некога у својој заједници ко је искористио ову праксу. Овај проценат је највећи међу Бошњакињама (39%), а најмањи међу Влаинкама (13%) и Албанкама (7%). Међу осталим заједницама, проценат је око 20% (24% међу Туркињама, 21% међу Српкињама, 20% међу Ромкињама и 17% међу Македонкама, Графикон 67).

С друге стране, жене из свих различитих заједница верују да се ова пракса често користи у њиховој заједници. Наиме, преко две трећине Ромкиња (68%) и Македонки (64%) изјавило је да се људи из њихове заједнице повремено или чешће изјашњавају да припадају другој националности да би се запослили. Исти одговор добило је више од половине жена из бошњачке (51%) и влашке (56%) заједнице, као и 42% Туркиња и Српкиња. У поређењу са другим заједницама, ова перцепција је мање уобичајена код албанских жена, где 32% верује да се Албанци повремено или чешће изјашњавају да припадају другој етничкој припадности ради запошљавања (Графикон 68).

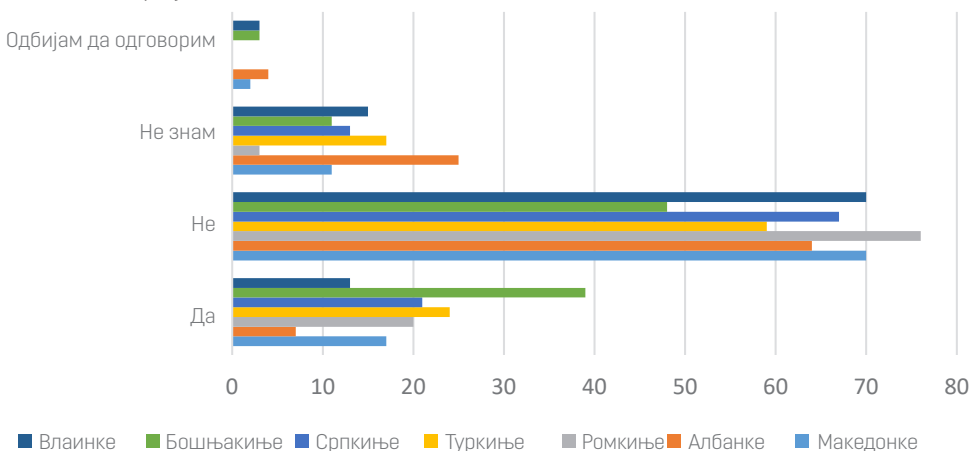
Више од две трећине жена се никада неће изјаснити да припадају другој заједници да би добиле посао.

Графикон 66. Да ли бисте се икада изјаснили као припадник неке друге заједнице, ако је испуњавање квоте за одређену националност једини услов који стоји на путу да се запослите у државној институцији (%)

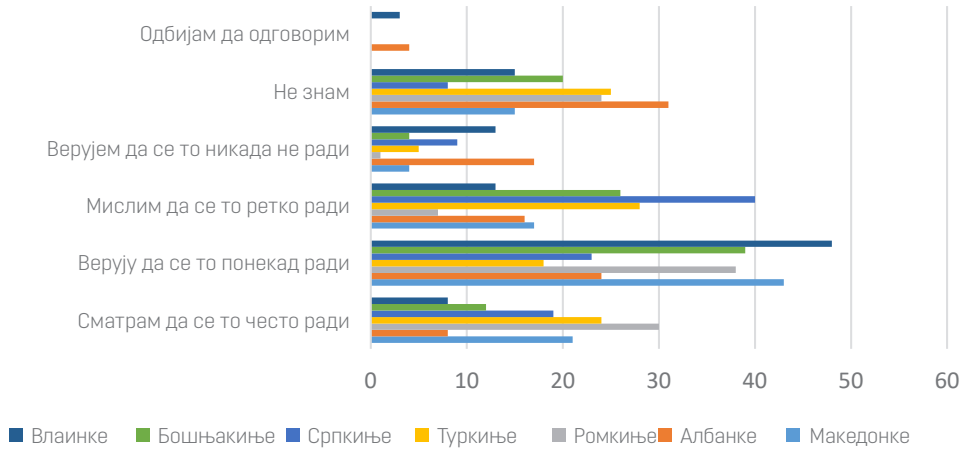
Одређени број жена из свих заједница познаје некога из своје заједнице ко се изјаснио друге националности да би се запослио у државној управи.

Графикон 67. Да ли познајете некога из ваше заједнице који се изјаснио као припадник друге етничке заједнице да би се запослио у државној управи? (%)

Уобичајена је перцепција међу женама из свих заједница да је пракса изражавања различите етничке припадности за запошљавање донекле присутна у свакој заједници.

Графикон 68. Да ли сматрате да се ова пракса изјашњавања као припадника друге заједнице ради запошљавања у тој заједници често користи у вашој заједници? (%)

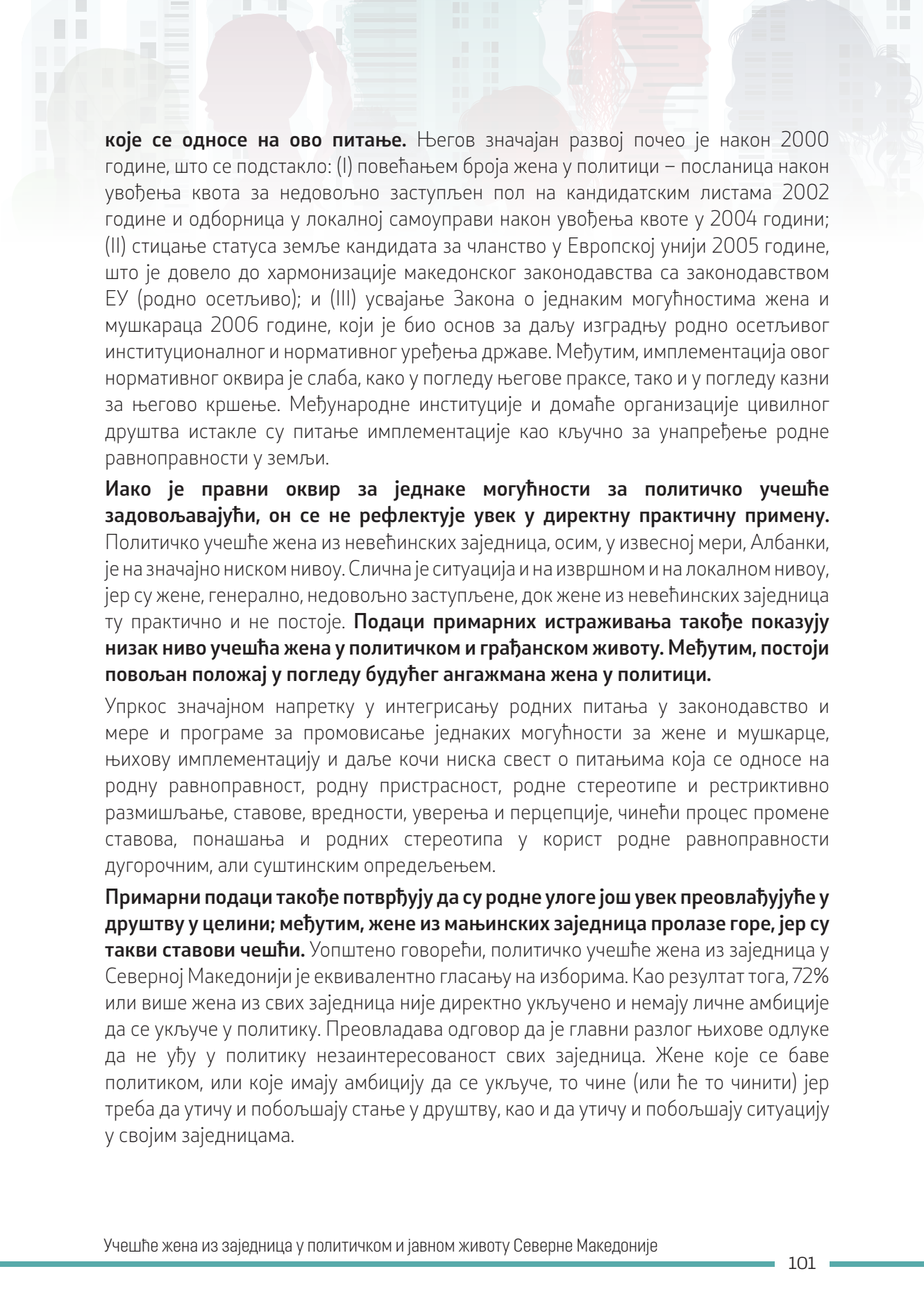
VI. Закључци

Сврха ове студије је да сагледа политичко учешће жена из мањинских заједница у Северној Македонији, наглашавајући њихов положај и перцепције. **Генерално, недостају институционални подаци о политичком учешћу жена из мањинских заједница. Владине институције и министарства ретко имају рашчлањене податке релевантне за процену положаја жена из невећинских заједница, што отежава процес креирања политике.**

Повећана укљученост жена у политику Северне Македоније је последица сталних побољшања изборних прописа и сталних напора да се заступају жене политичарке и активисткиње. Оснивање Клуба посланика 2003 године и формирање Комисије за једнаке могућности жена и мушкараца у Скупштини 2006 године одраз је институционалних корака ка решавању родног законодавства. Увођење родне квоте 2002 године налагало је да 30% кандидата на изборним листама, како на националном, тако и на локалном нивоу, буде недовољно заступљеног пола. Накнадним изменама и допунама из 2006 године прецизирано је да сваки трећи кандидат на листи мора припадати недовољно заступљеном полу, чиме се значајно повећава учешће жена у Скупштини Републике Северне Македоније. Изборни законик из 2014 године увео је додатни механизам заштите заступљености жена у политичком животу државе, под условом да ако жена поднесе оставку на посланичко место, следећа жена на кандидатској листи може да је замени. У 2015 изменама и допунама Изборног закона родна квота је повећана на 40%. Упркос овим побољшањима, постоје изазови у обезбеђивању приступа структурама за доношење одлука за одређене групе жена, као што су Ромкиње, жене из руралних подручја и жене са инвалидитетом.

Жене из мањинских заједница суочавају се са двоструком дискриминацијом на основу своје етничке припадности и на основу свог пола. Дакле, у поређењу са женама из већинске заједнице, оне су у једној од најрањивијих позиција у друштву. Често се суочавају са искључењем из јавног живота и ретко имају моћ да утичу на политику. **Ова неповољна позиција се такође примећује широм света и, у извесној мери, одражава се како у богатим земљама тако и у регионима у развоју.**

Северна Македонија има широк нормативни и институционални оквир који се односи на унапређење родне равноправности у земљи, који је генерално чврсто успостављен и усклађен са међународним директивама и конвенцијама

које се односе на ово питање. Његов значајан развој почео је након 2000 године, што се подстакло: (I) повећањем броја жена у политици – посланица након увођења квота за недовољно заступљен пол на кандидатским листама 2002 године и одборница у локалној самоуправи након увођења квоте у 2004 години; (II) стицање статуса земље кандидата за чланство у Европској унији 2005 године, што је довело до хармонизације македонског законодавства са законодавством ЕУ (родно осетљиво); и (III) усвајање Закона о једнаким могућностима жена и мушкараца 2006 године, који је био основ за даљу изградњу родно осетљивог институционалног и нормативног уређења државе. Међутим, имплементација овог нормативног оквира је слаба, како у погледу његове праксе, тако и у погледу казни за његово кршење. Међународне институције и домаће организације цивилног друштва истакле су питање имплементације као кључно за унапређење родне равноправности у земљи.

Иако је правни оквир за једнаке могућности за политичко учешће задовољавајући, он се не рефлектује увек у директну практичну примену. Политичко учешће жена из невећинских заједница, осим, у извесној мери, Албанки, је на значајно ниском нивоу. Слична је ситуација и на извршном и на локалном нивоу, јер су жене, генерално, недовољно заступљене, док жене из невећинских заједница ту практично и не постоје. **Подаци примарних истраживања такође показују низак ниво учешћа жена у политичком и грађанском животу. Међутим, постоји повољан положај у погледу будућег ангажмана жена у политици.**

Упркос значајном напретку у интегрисању родних питања у законодавство и мере и програме за промовисање једнаких могућности за жене и мушкарце, њихову имплементацију и даље кочи ниска свест о питањима која се односе на родну равноправност, родну пристрасност, родне стереотипе и рестриктивно размишљање, ставове, вредности, уверења и перцепције, чинећи процес промене ставова, понашања и родних стереотипа у корист родне равноправности дугорочним, али суштинским опредељењем.

Примарни подаци такође потврђују да су родне улоге још увек преовлађујуће у друштву у целини; међутим, жене из мањинских заједница пролазе горе, јер су такви ставови чешћи. Уопштено говорећи, политичко учешће жена из заједница у Северној Македонији је еквивалентно гласању на изборима. Као резултат тога, 72% или више жена из свих заједница није директно укључено и немају личне амбиције да се укључе у политику. Преовладава одговор да је главни разлог њихове одлуке да не уђу у политику незаинтересованост свих заједница. Жене које се баве политиком, или које имају амбицију да се укључе, то чине (или ће то чинити) јер треба да утичу и побољшају стање у друштву, као и да утичу и побољшају ситуацију у својим заједницама.

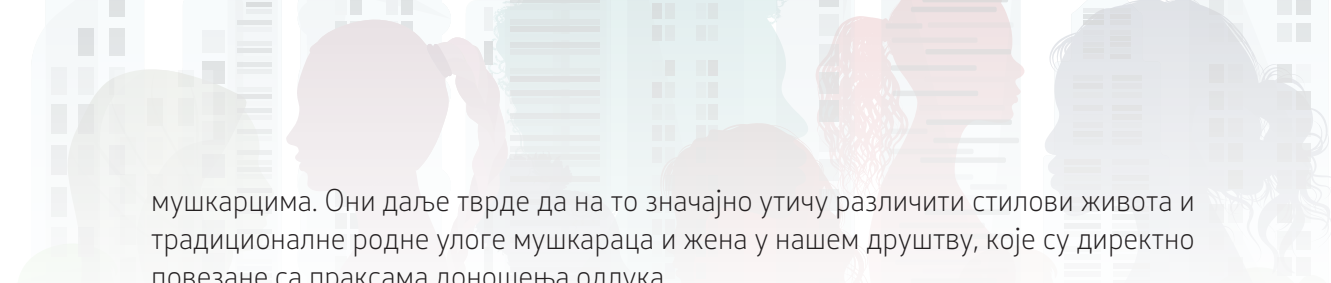
Остваривање права гласа на прошлим изборима очигледно је најниже међу Ромкињама, при чему је две трећине жена изјавило да су гласале на изборима, у поређењу са другим заједницама, где се излазност кретала између 73% и 95%. У гласању, лична политичка уверења и доследне политичке вредности су једина основа за већину жена из свих заједница. Укљученост у политичке партије је око 10% за жене из свих заједница, са изузетком Бошњачких и Македонских жена (25% и 17% респективно). Међутим, учешће жена у политичким партијама је у основи ограничено само на чланство.

Отприлике половина или више жена из свих заједница жели да се њихови интереси узму у обзир када се доносе политичке одлуке. Такође, жеља за учешћем у грађанским активностима и иницијативама је присутна код жена из свих заједница. Процент жена које су показале слабу или никакву заинтересованост када је у питању спремност да реагују ако је политичка одлука против њихових интереса највећи је међу Ромкињама (65%).

Женама недостаје поверење да њихове вештине и знање испуњавају услове за достизање високих политичких позиција. Највеће самопоуздање бележи предложена позиција на локалном нивоу, општински одборник, где су жене из свих заједница подељене по томе да ли поседују потребна знања и вештине. Изузетак су Ромкиње, код којих само 6% сматра да испуњавају услове за ову политичку функцију. Таква неизвесност расте што је политичка позиција предложена у анкети већа.

Значајан проценат свих заједница сматра да је ромска заједница више дискриминисана од осталих. Све интервјуисане политичарке су потврдиле да су се суочавале са дискриминацијом углавном по основу пола, али у неким случајевима и због комбинације пола и етничке припадности. Већина жена се слаже да су жене недовољно заступљене у политичком и јавном животу. Ова перцепција се поново огледа у заступљености жена из мањинских заједница у политичком животу. Жене из свих заједница се слажу да би за друштво било боље да има више жена укључених у политички живот земље. Висок ниво сагласности међу заједницама примећује се и у вези са дискусијом о томе да ли жене, пре свега, треба да буду добре супруге, мајке и да брину о свом дому. Политичарке се слажу да су жене недовољно заступљене у политици, а као један од главних разлога су навеле недостатак амбиције и упорности да се укључе у ову сферу, као и лош приступ ресурсима за жене у политици.

Жене из свих заједница су подељене у погледу тога да ли жене из невећинских заједница имају моћ да утичу на политику, при чему је највећи проценат позитивних одговора забележен код Српкиња (40%), а најмањи код Влаинки (26%). Интервјуисане политичарке су се сложиле да је моћ утицаја на политику, не само жена из мањинских заједница, већ и жена уопште, мања у поређењу са

мушкарцима. Они даље тврде да на то значајно утичу различити стилови живота и традиционалне родне улоге мушкараца и жена у нашем друштву, које су директно повезане са праксама доношења одлука.

Жене из свих заједница деле уверење да ће политичарке учинити политички живот мање корумпираним, мање насилним и ојачати социјалну заштиту у земљи. На питање да именују политичког лидера на чији стил руковођења гледају позитивно, велика већина жена из свих заједница навела је мушког политичког лидера. Штавише, жене политичарке које припадају невећинским заједницама се ретко, ако икада, чују у јавности. Једна посланица је потврдила да су политичарке мање видљиве у јавности и повезала овај проблем са мало ресурса које жене имају на располагању у промотивне сврхе. Жене су такође скептичне у погледу вероватноће да се жене из мањинских заједница у блиској будућности нађу на високим политичким позицијама. Дакле, више од половине жена (54%) верује није вероватно да жена из мањинских заједница постане председница државе.

Више од две трећине испитаника навело је да се никада не би изјаснило као припадник друге заједнице, ако је испуњавање квоте за одређену етничку припадност једини услов за запослење у државној институцији. С друге стране, жене из различитих етничких група сматрају да се ова пракса често користи у њиховој заједници.

VII. Препоруке

Постоји хитна потреба да се повећа заступљеност жена из различитих заједница у политици кроз политичке партије. Политичке партије треба подстицати да активно регрутују и подржавају кандидаткиње из различитих етничких заједница за изборне функције и уведу родне квоте унутар својих партија како би се осигурала једнака заступљеност, посебно у Влади и општинама. Штавише, политичке партије треба да креирају циљане програме за активно укључивање жена из мањинских заједница у политичке активности, укључујући обезбеђивање ресурса и подршке за њихово учешће у политичким процесима и доношењу одлука.

Политичке партије треба да пруже једнаку подршку и ресурсе мушкарцима и женама у политици. Жене у политици треба да имају једнак приступ иницијативама, обуци, менторству, финансијској подршци, могућностима умрежавања и ресурсима за кампању као и њихове мушке колеге у њиховој политичкој странци.

Улагање у образовање и повећање свести о женама у политици и политичким правима уопште. Постоји потреба за едукативним кампањама за подизање свести о значају учешћа жена у политици и за пружање информација о политичком процесу, праву гласа и начину укључивања у локалну и централну власт. Посебан фокус треба ставити на мањинске заједнице, посебно жене и девојке.

Стварање и подстицање подстицајног окружења за активно укључивање жена у политику. Политичке организације треба да створе културу која вреднује и промовише учешће жена у политици, која се активно бори против сексизма и дискриминације у политичкој сфери и која промовише инклузивније и разноврсније политичко окружење.

Постоји хитна потреба за јачањем нивоа спровођења политика које спречавају насиље, узнемиравање, дискриминацију и говор мржње на основу пола и етничке припадности, са акцентом на случајеве усмерене против жена у политици. Неопходно је да надлежне институције интензивније реагују на овакве случајеве и обесхрабре потенцијалне изазиваче.

За жене у политици, а посебно за жене из невећинских заједница, кључно је да имају једнак удео заступљености у свим органима одлучивања, спровођењем политика које промовишу различитост и инклузију. Од суштинске је важности да жене имају глас и утицај у телима која доносе одлуке, укључујући локалну и централну власт.

Важно је отклонити културне и друштвене препреке за активно укључивање жена у политику. Неопходно је оспорити традиционалне родне улоге и стереотипе, као и етничке стереотипе и промовисати значај учешћа жена у политици, посебно међу женама из мањинских заједница. У пријатнијем окружењу за жене, њихов ангажман у политици ће се повећати.

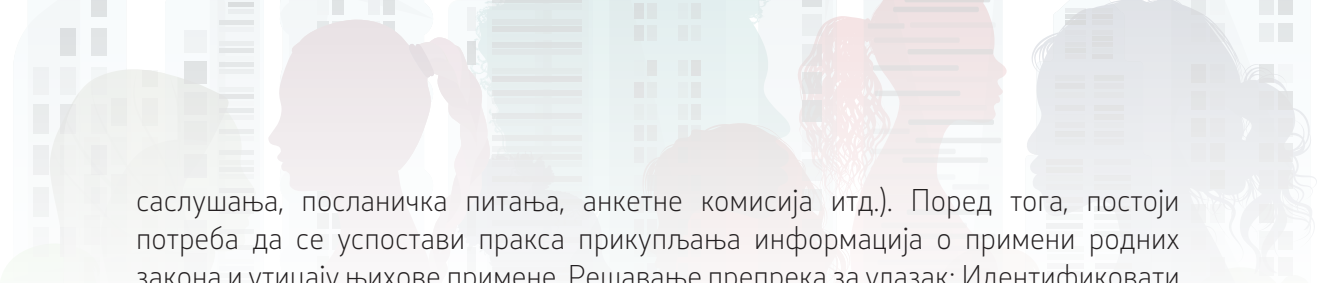
Увођење менторства и развоја лидерства за жене у политици или са амбицијама да се укључе у политику. Успостављање ових врста развојних програма, посебно прилагођених женама из мањинских заједница, пружиће им вештине, подршку и мреже потребне да остваре политичку каријеру и постану лидери у својим заједницама.

Унапређење родних квота како би се осигурала минимална заступљеност жена у политичким институцијама. Ову законодавну меру треба додатно унапредити како би се одразиле потребе за равноправном заступљеношћу жена, а посебно жена из немањинских заједница, у законодавној и извршној власти државе, на националном и локалном нивоу.

Постоји хитна потреба да владине институције и надлежна министарства прикупе и објаве ауторитативне податке о политичком и друштвеном учешћу жена из мањинских заједница, као и опште податке који се односе на родну равноправност. Ово ће допринети бољем креирању политике и бољем приступу побољшању нивоа и услова за политичко и друштвено учешће ових жена.

Постоји хитна потреба за систематским приступом екс-анте родно осетљивом надзору закона. Влада спроводи процену утицаја регулативе (ПУР) нацрта закона, међутим, процена утицаја на пол (ПУП) се не спроводи у оквиру ПУР, а Скупштина нема методологију за спровођење ПУП за предложене законе. од стране посланика. Стручњаци за родну равноправност се не консултују о свим законима у фази израде. Иако Скупштина често организује јавне расправе о појединим нацртима закона, ова пракса се примењује на мањи део усвојених закона. ПУР и ПУП ће омогућити доносиоцима одлука да то узму у обзир различита позадина жена и да се развију политике и закони засновани на специфичним околностима са којима се суочавају жене из различитих заједница. Комисија за борбу против дискриминације, приликом разматрања притужби на дискриминацију које подносе жене, треба да узме у обзир преплитање пола и етничке припадности, између осталих идентитета.

Постоји хитна потреба за накнадним надзором (ПНН) и праћењем имплементације законодавства о родној равноправности и правима заједница. Имплементација ПНН-а ће бацити светло на то како је законодавство о родној равноправности и правима заједница функционисало у пракси од његовог усвајања у Скупштини и помоћи ће побољшању владиних политика, законодавства и јавних услуга. Од кључне је важности да Скупштина активно ангажује свој надзорни механизам за праћење напретка у примени родно осетљивих норми (контролна

саслушања, посланичка питања, анкетне комисија итд.). Поред тога, постоји потреба да се успостави пракса прикупљања информација о примени родних закона и утицају њихове примене. Решавање препрека за улазак: Идентификовати и решити специфичне баријере које спречавају жене да се баве политиком, као што су родна дискриминација, недостатак приступа бризи о деци и ограничена финансијска средства.

Усвајање новог Закона о равноправности полова који има за циљ пуну родну равноправност у свим сферама јавног и приватног живота кроз јачање положаја и стања жена у друштву и пружање једнаких могућности за остваривање свих права промовисањем родне равноправности. Закон користи међуресорске и родно-трансформативне приступе који су кључни у суочавању са стереотипима и предрасудама и залаже се за нову националну родну машинерију.

Постоји потреба за значајнијим улагањем средстава у имплементацију нормативног и институционалног оквира за родну равноправност у земљи. Неопходни су већи напори на имплементацији нормативног оквира и активирању институција одговорних за његову имплементацију. Спровођење редовних експост анализа у овој области може значајно допринети пракси и побољшати оквир.

Потребно је повећање улагања у дечије установе и установе за стара и немоћна лица, као и ангажовање додатног стручног кадра у овим установама, како би се женама омогућио оптималан избор између одлуке о одбијању професионалног развоја ради бриге о члановима породице. Доступност такве инфраструктуре и њен квалитет највеће су препреке за доношење одлуке и за могућност да се жене ефективно посвете својој професионалној, па и политичкој каријери.

